

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI
İDARE HUKUKU BİLİM DALI**

TÜRK İDARİ TEŞKİLATINDA JANDARMA
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Murat SEZGİNER

HAZIRLAYAN
Mehmet KAHRAMAN

**T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Konya / 2000

İÇİNDEKİLER

ŞEMALAR	I
KISALTMALAR	II
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM JANDARMA KAVRAMI VE TEŞKİLATI

I. JANDARMA KAVRAMI VE TARİHİ GELİŞİMİ	4
A. JANDARMA KAVRAMI VE JANDARMANIN TANIMI	4
1. Jandarmanın Kavramı	4
2. Jandarmanın Tanımı	6
B. TÜRK JANDARMA TEŞKİLATININ TARİHÇESİ	7
1. Türk Jandarmanın Teşkilatının Kuruluş Aşamaları	9
a. 1826-1846 Dönemi	9
b. 1846-1879 Dönemi	10
c. 1879-1909 Dönemi	11
d. 1909-1923 (Meşrutiyet ve TBMM Hükümeti) Dönemi	12
e. 1923 ve Sonraki Dönem	13
2. Türk Jandarmanın Teşkilatının Bugünkü Durumu	13
II. JANDARMA TEŞKİLATI	15
A. TÜRK İDARE TEŞKİLATININ YAPISAL GÖRÜNÜMÜ	15
B. TÜRK İDARE TEŞKİLATI İÇİNDEKİ ZABITA KURULUŞLARI	19
1. Zabıta Kavramı ve Kamu Düzeni	19
a. Zabıta Kavramı	20
b. Kamu Düzeni ve Öğeleri	20
(1) Güvenlik	20
(2) Dirlik ve Esenlik	20
(3) Sağlık	21
2. Zabıta Kuruluşları	21
a. Genel Zabıta	22
(1) Emniyet Genel Müdürlüğü	23
(2) Jandarmanın Genel Komutanlığı	25

b. Özel Zabıta	28
C. TÜRK JANDARMA TEŞKİLATININ KONUSU VE KURULUŞU	30
1. Konu İle İlgili Kavramlar	30
a. Kuruluş	30
b. Kadro	30
c. Konuş	30
2. Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilatının Konuş ve Kuruluşu	31
3. Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilat Yapısı	32
D. JANDARMANIN TÜRK İDARE TEŞKİLATI İÇİNDEKİ YERİ	35
1. Jandarmanın Bağlılığı	35
2. Jandarmanın Bağlı Bulunduğu Kuruluşlar	37
a. Türk Silahlı Kuvvetleri	37
b. Genelkurmay Başkanlığı	38
c. İçişleri Bakanlığı	39
d. Milli Savunma Bakanlığı	40
e. Mahalli Mülki Amirlikler	41
f. Milli Güvenlik Kurulu	42

II. BÖLÜM

JANDARMANIN GÖREVLERİ

I. JANDARMANIN GÖREVLERİNE İLİŞKİN ESASLAR	44
A. JANDARMANIN GÖREVLERİ	44
B. JANDARMANIN HİZMET SINIRI VE HİZMET ÖNCELİĞİ	47
1. Hizmet Sınırı	47
2. Hizmet Önceliği	47
C. JANDARMANIN SORUMLULUK ALANI VE ÇALIŞMA ESASLARI	49
1. Jandarmanın Sorumluluk Alanı	49
2. Jandarmanın Diğer Makamlarla İlişkileri İle Çalışma ve İşbirliği Esasları	50
II. JANDARMANIN BAŞLICA GÖREVLERİ	52
A. JANDARMANIN MÜLKİ GÖREVLERİ	52
1. Jandarmanın Mülki Görevlerinin Özellikleri	52
2. Jandarmanın Başlıca Mülki Görevleri	54

a. Halkın Can, Irz ve Malını Korumak	54
b. Olağanüstü Durum ve Olaylara İlişkin Görevler	54
c. Bulaşıcı Hastalıklar Kuduz ve Deli Sevkine İlişkin Görevler	55
d. Konut Dokunulmazlığının Korunmasına İlişkin Görevler	55
e. Anayasada ve Kanunlarda Düzenlenen Hak ve Hürriyetlerin Güvenli Şekilde Kullanılması İçin Önlemler Almak	56
f. İzne Bağlı Olarak Açılacak Yerlere İlişkin Görevler	56
g. Çalışma İzni Verilmesini Gerektiren Faaliyetlere İlişkin Görevler	57
h. 6136 Sayılı Kanun ve İlgili Mevzuata İlişkin Görevler	57
ı. Oyun, Temsil ve Gösterilere İzin Verilmesine İlişkin Görevler	58
i. Senaryo ve Filmlere İzin Verme ve Denetim Açısından Görevler	58
j. Küçüklerin Bazı Kamuya Açık Yerlere Girmelerinin Yasaklanmasına İlişkin Görevler	59
k. Gürültünün Yasaklanması Görevi	59
l. Yardıma Muhtaç Olanlara Karşı Görevler	59
m. Özel Kolluk ve Güvenlik Teşkilatlarının Görevine Giren Konulara İlişkin Görevler	60
n. Ceza İnfaz Kurumlarının ve Tutukevlerinin Dış Korunmalarını Sağlayıcı Önlemleri Almak; Tutuklu ve Hükümlülerin Sevk ve Nakilleriyle Muhafazalarını Sağlamak	60
3. Mülki Görevlerin Yürütülüş Esasları ve Mülki Görevlere İlişkin Yetkiler	62
B. JANDARMANIN ADLİ GÖREVLERİ	64
1. Jandarmanın Başlıca Adli Görevleri	64
2. Adli Görevlerin Yürütülüş Esasları	68
C. JANDARMANIN ASKERİ GÖREVLERİ	71
1. Konu İle İlgili Kavramlar	71
a. Seferberlik	71
b. Genel Seferberlik	71
c. Seferberlik Hali	71
d. Savaş	72
e. Savaş Hali	72
f. Sıkıyönetim	72
2. Jandarmanın Genel Askeri Görevleri	73
3. Jandarmanın Diğer Askeri Görevleri	75
a. Garnizon Komutanlığı ve Askeri İnzibat Görevleri	75
b. Yoklama Kaçağı, Bakaya, Firar, İzin ve Hava Değişimi Süresini Geçirenlere İlişkin Görevler	75
c. Yakalanan Kaçak Askerlerin Sevk Edilmesi Görevi	76
d. Askere Alınacakların Çağırılması ve Toplanması Görevi	76
e. Askerlik Hizmetini Yaptığını Belgeleyemeyenlere İlişkin Görevler	76
f. Askeri Yasak Bölgelerle Güvenlik Bölgelerinin Korunması	76
g. Seferberlik İlanında Kanunlarla Verilen Görevler	77
h. Geri Bölge Savunmasına İlişkin Görevler	77
i. Asayişin Sağlanmasında Askerin Görevlendirilmesi Durumuna İlişkin Görevleri	78

D. JANDARMANIN DİĞER GÖREVLERİ	80
1. Jandarmanın Diğer Görevlerinin Kapsamı	80
2. Jandarmanın Başlıca Diğer Görevleri	80
a. Özel Koruma ve Kollama Görevleri	81
b. Özel Yasaları Gereği Dış Güvenliklerinin Jandarma Tarafından Sağlanacağı Öngörülen Bina Tesis ve Buna Benzer Yerlerle İlgili Özel Koruma ve Kollama Görevleri	83
c. Uyuşturucu Maddeler Mevzuatı Uyarınca Yerine Getirilen Görevler	83
d. 2945 Sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun ve İlgili Yönetmelik Uyarınca Yerine Getirilecek Görevler	84
e. Barut ve Patlayıcı Maddelerle Silah ve Teferruatının ve Av Malzemelerinin Sureti Murakabesine Dair Tüzük Uyarınca Yerine Getirilecek Görevler	84

III. BÖLÜM

JANDARMA PERSONELİ

I. JANDARMA TEŞKİLATI PERSONEL KAYNAKLARI VE MEVZUATI	85
A. JANDARMA TEŞKİLATI PERSONEL KAYNAKLARI	85
1. Jandarma Teşkilatı Askeri Personeli	85
a. Jandarma Subayları	85
b. Jandarma Astsubayları	88
c. Uzman Jandarma Çavuşları	90
d. Jandarma Erbaş ve Erleri	91
2. Jandarma Teşkilatının Diğer Personeli	92
a. Sivil Memurlar	92
b. İşçiler	92
B. JANDARMA PERSONELİNE UYGULANACAK MEVZUAT	94
II. JANDARMA PERSONELİNİN ATANMA ESASLARI VE ÖZLÜK HAKLARI	96
A. JANDARMA PERSONELİNİN ATANMA ESASLARI	96
B. JANDARMA PERSONELİNİN ÖZLÜK HAKLARI	98
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	100
KAYNAKÇA	105

ŞEMALAR

ŞEMA-I : Türkiye Cumhuriyeti İdare Teşkilatı Şeması	18
ŞEMA-II : Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilat Şeması	34

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı Geçen Eser
AİD	: Amme İdaresi Dergisi
As. C. K.	: Askeri Ceza Kanunu
A.Ü.S.B.F.	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
b.	: Baskı
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
C. Savcısı	: Cumhuriyet Savcısı
Gn. Kur. Bşk.	: Genelkurmay Başkanlığı
J.	: Jandarma
J. Gn. K.	: Jandarma Genel Komutanlığı
J. Yön.	: Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği
m.	: Madde
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
No.	: Numara
PVSK	: Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu
RG	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİD	: Türk İdare Dergisi
TODAİE	: Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
Uzm. J. K.	: Uzman Jandarma Kanunu
Vd.	: Ve devamı

GİRİŞ

İdare, yani Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş ve işleyiş olarak yapısı; diğer bir anlatımla kamu yönetimi, başta Anayasa olmak üzere, ilgili yasal düzenlemelerde ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir.

Devletin esas teşkilatını kuran, organlarını ve devlet kudretinin bu organlar tarafından nasıl kullanılacağını gösteren anayasaların hepsi, devleti üç organ şeklinde örgütlemişlerdir. Bunlar, bilindiği üzere; “Yasama”, “Yargı” ve “Yürütme” organlarıdır. Bu organlardan ilki, hukuk düzenini kurmaya; ikincisi ise, kurulan bu düzeni korumaya ilişkindir. Bu iki görev dışında kalan ve devletin amaçları içinde bulunan diğer bütün faaliyetleri, “Yürütme” görevlerini oluşturmakta ve bunları yapan organa da “Yürütme Organi” denilmektedir. Bu görevlerin yapılması için devlet, görevlerine uygun bir teşkilatlanmaya gitmiştir.

Üçüncü Kısım, İkinci Bölümünde “Yürütme”yi düzenleyen Anayasa, “İdare”yi de bu bölüm içinde; yani Yürütme içinde düzenlemiştir: “İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. Kamu tüzel kişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.”(m.123) Bu hükmüyle Anayasa, idarenin genel esaslarını belirtmiştir.

Kişilerin ve toplumun güvenlik içinde olması, sağlıklı ve barış içinde yaşamlarını sürdürebilmeleri şeklinde belirtebileceğimiz “iç güvenlik” veya “kamu düzeninin sağlanması” görevi de, idarenin en önemli görevlerinden biridir. Devlet olarak örgütlenmiş tüm toplumlarda, toplum düzeninin ve güvenliğinin sağlanması görevi, milli savunma ile birlikte devletin kendisi kadar eskidir. Devletin bu görevi, eskiden beri diğer kamu hizmetlerini gören kuruluşlardan ayrı bir kuruluş tarafından yerine getirilmektedir ki, biz bu kuruluşu “kolluk (zabıta)” diyoruz.

Kolluk hizmetlerinin, nitelik olarak diğer kamu hizmetlerinden farklı bir düzene ve teşkilata sahip olması zorunludur. Özellikle müdahaleci olması, devletin

amaçlarını gerçekleştirme ve otoritesini kabul ettirmede bir zor yöntemi ve aracı olması gibi özellikler taşıması, bu hizmeti diğer kamu hizmetlerinden farklı kılmaktadır. Bu nedenle, kolluk hizmetlerinin ayrı bir teşkilat tarafından yürütülmesi benimsenmiştir.

En eski devirlerden bu yana Türklerin “Başbuğ” dedikleri komutanların, idare işlerine baktıkları kadar, inzibat işlerini de üzerlerine aldıkları ve bunun, Türklerin devlet kurdukları her yerde, nihayet Osmanlı İmparatorluğu’nda da Tanzimat’a kadar pek az farklarla aynı şekilde devam ettiği bilinmektedir. Bu nedenle, Türk zabıta (kolluk) tarihini, askerlik tarihiyle birlikte düşünmek gerekmektedir.

Tarihimizde zabıta görevleri, öncelikle askeri kuruluşlar tarafından yapılmış, daha sonra da bu gelenek hep sürdürülmüştür. Devlet geleneğimizde “iç güvenlik”, devletin dış düşmanlara karşı korunması anlamındaki “dış güvenlik” kadar önemli sayıldığından, iç güvenliğin sağlanması görevinin silahlı kuvvetler tarafından yapılması, prensip olarak kabul edilegelmiştir.

Ülkemizde kamu düzenini sağlamak görevi, 3201 sayılı Kanun ile İçişleri Bakanlığı’nın sorumluluğuna verilmiştir.(m.1) İçişleri Bakanı da bu görevini, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı teşkilatları ile; gerektiği takdirde Türk Silahlı Kuvvetleri’nden yararlanmak suretiyle yerine getirmektedir. Polis, il ve ilçe merkezlerinin; Jandarma ise, bucak ve köylerin; yani kırsal alanların ve bir de polis teşkilatı bulunmayan ilçelerin emniyet ve asayişinin sağlanmasından sorumludur.

Jandarma teşkilatı, İçişleri Bakanlığı’nın bir birimi olarak kurulmuş olmakla birlikte, askeri kural ve esaslara sahip bir zabıta kuvvetidir. 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu’na göre Jandarma Genel Komutanlığı; “Türk Silahlı Kuvvetleri’nin bir parçası olup, silahlı kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğretim yönünden Genel Kurmay Başkanlığı’na; emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin ifası yönünden İçişleri Bakanlığı’na bağlıdır. Ancak, Jandarma Genel Komutanı, Bakana karşı sorumludur.”(m.4)

211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri (T.S.K.) İç Hizmet Kanunu'na göre Jandarma, "...yurdun emniyet ve asayişinin sağlanmasında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir parçasıdır..."(m.4) 926 sayılı T.S.K. Personel Kanunu'na göre de Jandarma, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin muharip bir sınıfıdır. (m.21, 69) Bu Kanunlara göre Jandarma, Genelkurmay Başkanlığı hiyerarşisi içinde bulunan bir askeri kuvvettir. Yani, bu makamla olan ilişkisini İçişleri Bakanlığı aracılığı olmadan yürütür. Nihayet özlük işleri, disiplin ve eğitim bakımından da askeri bir muharip kuvvettir.

Görüldüğü gibi Türkiye Cumhuriyeti Jandarması, temelde bir kolluk kuvveti ve bu anlamda olmak üzere bir idari kuruluş olmakla birlikte; diğer yandan Türk Silahlı Kuvvetleri'ne mensup askeri bir kuvvettir.

Türkiye Cumhuriyeti Jandarmasının gerek bu ikili yapısı ve gerekse yerine getirmekle yükümlü olduğu görevleri ile bağlılığının değişik bir nitelik taşıması, Jandarmayı diğer idari kuruluşlardan farklı kılmaktadır. Bu farklı yapı, yargı alanında da görülmekte, özellikle mahkemelerin görevi konusunda uyuşmazlıklara sebep olmaktadır. Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının önemli bir bölümü de, şüphesiz bu konudaki uyuşmazlıklara ilişkindir. Nihayet bu konuda yapılan çalışmaların yok denecek kadar az olması, bu konunun seçilmesinde başlıca etken olmuştur.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Cumhuriyeti Jandarmasının Türk İdare Teşkilatı içindeki yerini, personelini ve görevlerini araştırarak, incelemeye çalışmak olacaktır.

Çalışmamızda, öncelikle "jandarma" kavramı ve bu kavramın tarihsel gelişimi ile Türk jandarma teşkilatı incelenerek, jandarma teşkilatının Türk idare teşkilatı içindeki yeri belirlenmeye çalışılacak, İkinci bölümde, jandarmanın görevleri ve nihayet üçüncü bölümde, jandarma personeli incelenerek; jandarmanın bir güvenlik kuvveti mi yoksa bir askeri kuvvet mi olduğu sorusuna cevap aranmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

JANDARMA KAVRAMI VE TEŞKİLATI

I. JANDARMA KAVRAMI VE TARİHİ GELİŞİMİ

A. JANDARMA KAVRAMI VE JANDARMANIN TANIMI

1. Jandarmanın Kavramı

“Jandarmanın” sözcüğü, Fransızca “Gendarmerie” sözcüğünün Türkçe karşılığıdır. Fransızca “Gens” ve “D’armes” sözcüklerinin birleştirilmesinden meydana gelen Gendarmerie, “silahlı adamlar” anlamına gelmektedir¹.

“Jandarmanın” sözcüğünün, Mısır’da yaşayan Türkler tarafından kullanılan, Farsça kökenli “candar” sözcüğünden dilimize geçtiğini ileri süren görüşler de vardır². Bu görüşe göre candar; hayat, sağlık anlamına gelen “can” ve tutan, tutucu anlamına gelen “dar” sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Nitekim, Anadolu köylerinde jandarmanın “candar” olarak telaffuzu bu görüşü doğrulayıcı niteliktedir.

İlk kez Fransa kralı VII. Charles’ın 1439’da askeri birlik olarak kurduğu jandarmanın, bu günkü işlev ve yapısını XIX. yüzyılda kazandı. 1854 yılında çıkarılan bir kararnameyle idari örgüte bağlanan jandarmanın birlikleri, sonraki dönemlerde hem adli ve hem de idari kolluk görevini yerine getirmeye başladı³.

Başlangıçta Fransa Kralının muhafız küt’ası olarak kullanılan jandarmanın, Krala bağlı ve sarayın korunması ile görevli bir kuruluş idi. Zaman içinde değişik görevler yaparak, XIX. yüzyılda bu günkü işlev ve yapısını kazanan jandarmanın; “Genel güvenliği

¹ Nurettin Akman, *Yönetimde İç Güvenlik ve Jandarmanın*, Ankara, Genelkurmay Basımevi,1991, s. 59’dan Hubert Haenel-René Pichon; *La Gendarmerie*, Que Sais-Je, Paris, 1983, s. 3

² Derviş Okcabol; *Meslek Tarihi*, Ankara, Polis Enstitüsü Yayınları, 3. Kitap, 1939

³ *Ana Britannica*, İstanbul, Ana Yayıncılık, C.12, s.217

ve kamu düzenini korumakla görevli, kanun ve nizamların koyduğu hükümlerin yürütülmesini ve bunlara dayanan hükümet emirlerinin yerine getirilmesini sağlayan silahlı ve askeri zabıta kuvveti⁴ olarak tanımlanmaktadır.

Bir başka tanıma göre Jandarma, “Umumi emniyete nezaret eden, amme nizamını muhafaza ve kanunların yürütülmesini teminle görevli, mükellef askeri bir kuvvet”tir⁵. Jandarma kavramı, özel sancakları olmayan asilzadeleri tarif için de kullanılırdı. Fransa Kralı VII. Şarl, bu adı kendi emrindeki birliklerine vermiştir. Jandarma, her komünü ayda en az iki kere gündüz ve bir kere de gece ziyaret etmekte idi. Yine jandarma, tehlike anında kendisinden yardım dileyen her şahsa yardımla mükellefi⁶.

Mısır, Osmanlı İmparatorluğu’nun bir vilayeti iken, Türklerde “candar” kelimesi kullanılmaktaydı. Mısırlı Türkler, candar kelimesini, “muhafız, koruyucu, silahlı kuvvet” anlamında kullanmışlardır⁷.

Selçuklular zamanında da “candar” terimi, her şehrin emniyetini sağlayan, huzur ve sükunu temin eden, sultan saraylarını koruyan görevliye verilen isimdi⁸.

Eski Türklerde, devletin idari, adli ve zabıta hizmetleri, devletin veya eyaletin başında bulunan komutanlar tarafından yürütülürdü. Orhun Kitabeleri’nde “yargan” olarak geçen ve hakanların emniyet ve asayişini sağlayan bir zabıta teşkilatının bulunduğu tesbit edilmiştir.

Jandarma, Fransa’nın dış ülkelere yaydığı ve yaymakta olduğu kurumlardan birisidir⁹. Fransız İhtilali ile Avrupa’ya ve I.İmparatorluk döneminde İspanya aracılığı ile Güney Amerika ülkelerine; II.Dünya Savaşı’nı izleyen yıllarda da Fransızca konuşan Afrika ülkelerine yayılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti jandarması da, teşkilatlanmasında ve gelişiminde Fransız jandarmasını örnek almıştır.

⁴ Meydan Larousse, C.VI., Meydan Yayınevi, 1971, s.654

⁵ Okcabol, s..58

⁶ Okcabol, s.61

⁷ Akman, s.60

⁸ Akman, s.60

⁹ Akman, s.125

2. Jandarmanın Tanımı

Tarihte değişik ad ve görevlerle günümüze kadar gelen jandarma, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 3 üncü maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre; "Türkiye Cumhuriyeti jandarması, emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan ve diğer kanun ve nizamların verdiği görevleri yerine getiren silahlı, askeri bir güvenlik ve kolluk kuvvetidir."

Emniyet, sözlük anlamıyla emin olmak, güvenmektir. Toplumda asayiş ya da huzur ortamının, yani esenliğin sağlanması, bireylerde kamu düzeninin varlığına ilişkin bir inancın yerleşmesi, emniyetin sağlanmasına bağlıdır.

Asayiş, sözlük anlamı itibarıyla sükun, huzur ve esenlik anlamlarını içerir. "Düzensizlik ve kazaların olmadığı bir ortamda hayatın normal akışını sürdürmesi¹⁰" biçiminde açıklanabilir.

Kamu düzeni, "toplumun dirlik ve düzen içinde olması, hak ve özgürlüklerin, toplum hayatını sınırlayan kanun ve nizamla uygun olarak kullanılması, hukuki sınırlar dışına çıkmadan yaşamının doğal ve yaygın bir inanca dönüşmesi¹¹" demektir.

Jandarma, diğer görevlerinin yanında, birtakım askeri görevleri de yapmakla görevlidir. Bu nedenle jandarmayı, kendine özgü bir kolluk kuvveti olarak tanımlamak mümkündür. İşte bu nedenle jandarma, "... silahlı, askeri bir güvenlik ve kolluk kuvveti" biçiminde tanımlanmış bulunmaktadır.

¹⁰ S.Sami Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, C.3, İstanbul, 1966, s.1479

¹¹ Ateşoğlu, Erdoğan- Terzioğlu, Alaaddin, *Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu, Yönetmeliği*, C. I, Ankara, 1984, s. 8

B. TÜRK JANDARMA TEŞKİLATININ TARİHÇESİ

Türkler, tarihte devlet kurma yetenekleri ve yurtlarında düzeni sağlayıcı töreleriyle ilgi çeken uluslardan biri olmuştur.

Türklerin kolluk faaliyetlerine ne kadar önem verdiklerine dair bir çok örf-adet kuralı¹² tespit edilmiştir. Bir mahallede veya köyde bir ev veya kervan basılır, zarar verilir yahut hırsızlık yapılırsa, suçlu mutlaka yakalanır, verdiği zarar ödetildikten sonra, ayrıca cezalandırılırdı. Eğer suçlu bulunamaz ise, verdiği zarar, o köy veya mahalle halkına ödetilirdi. Bunun dışında, herkesin bulunduğu yerin kolluk kuvvetlerine yardımcı olması ve onların işlerini kolaylaştırmasını; ayrıca ihkaki hakka cevaz verilmemesini bu örf-adet kurallarına örnek olarak gösterebiliriz.

Eskiden, bir genç kızın, başının üstünde taşıdığı bir altın tepsi ile ülkenin bir ucundan diğer bir ucuna, hiçbir zarar görmeden, serbestçe gidebildiği ve bu durumun, Türk başbuğlarının ve Türk halkının kamu düzenine verdikleri önemden kaynaklandığı savunulmaktadır.

Türklerin kurduğu devletlerde, devletin idari, adli ve zabıta hizmetlerinin, devlet başkanı veya eyaletlerin başında bulunan komutanlarca yürütüldüğü tesbit edilmiştir¹³. Bu açıklamadan olarak, eski Türklerde “Başbuğ”, “Kağan”, “Hakan” adlarıyla anılan hükümdarların, aynı zamanda asayiş ve inzibat işleriyle de uğraştıkları bilinmektedir. Orhun kitabelerinde, “Yargan” olarak geçen ve hakanların emrinde emniyet ve asayişini sağlayan bir zabıta kuvvetinin bulunduğu tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Orhun Kitabeleri’nde geçen ve hakanların güvenlik işleriyle görevlendirdikleri “yargan” adlı güvenlik görevlileri, bu günkü jandarmanın ilk temsilcileri olmuşlardır¹⁴.

¹² Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı- Jandarma Genel Komutanlığı, , Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları, III. Kitap1973, s.6

¹³ Halim Alyot, Türkiye’de Zabıta, Ankara, Kanaat Basımevi, 1947, s.109; Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı; Jandarma Genel Komutanlığı, Ankara, III. Kitap, 1973; Jandarma Meslek, , Ankara, Jandarma Okul Komutanlığı Yayını, 1977; T.C. İçişleri Bakanlığı, Genel Rapor, Kolluk Hizmetleri, , Ankara, İç Düzen Yayınları, Kitap 1, 1972; Akman, s.58.

¹⁴ Akman, s. 61

Türklerin İslamiyeti kabulünden sonra, zabıta teşkilatı da islami esaslara uygun olarak düzenlenmiş; Anadolu Selçukluları döneminden başlayarak, idari ve adli işlere ilişkin yetkileri bulunan kadılar, zabıta faaliyetlerinde de önemli roller üstlenmişlerdir.

Büyük Selçuklularda “şahne”, Anadolu Selçuklularında “surta”, Osmanlı İmparatorluğu’nda “subaşı”lar ve daha sonra “zaptiye” adıyla anılan kişi ve kuruluşlar, zabıta faaliyetlerini yürütmüşlerdir.

Osmanlı devletinde ülke; “kaza”, “sancak” ve “eyalet” olarak adlandırılan bölümlere ayrılmıştı. Kazalarda “kadı”, emrinde bulunan subaşılarla kazanın emniyet ve asayişini sağlardı. Sancaklarda, “mirliva” veya “sancak beyleri”; eyaletlerde ise, “mirmiran” veya “beyler”, o yerde padişahı temsil eden askeri ve mülki bir otorite sıfatıyla, emrindeki askerlerle zabıta faaliyetlerini yürütürlerdi. Daima zabıta işlerinin de başında bulunmuş olduğu anlaşılan “subaşı”yı, tarihimizde ilk zabıta amiri saymak mümkündür¹⁵.

Osmanlı devletinin başkenti İstanbul’da zabıta hizmetleri, özel bir teşkilat tarafından yürütülürdü. İstanbul’un içinde ve dışında karakollar açılmış ve bu karakollar, “karakullukçu” denilen yeniçerilerin sorumluluğuna verilmişti. Bu uygulama, 1826 tarihine kadar sürdürülmüştür.

Osmanlı devletinde zabıta hizmetleri, 1826 tarihine kadar askeri görevliler tarafından ve askeri hizmetler olarak yürütülmüştür. Bu nedenle, Türklerde zabıta tarihi, tamamen askeri tarihimiz olarak kabul edilmektedir¹⁶. Türkler, prensip olarak iç güvenliği, ülkenin dış düşmanlara karşı korunması kadar önemli saydıkları için, zabıta ve asayiş işlerini daima askeri teşkilata yaptırmayı benimsemişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu’nun kurduğu bir çok müessese ve bilhassa ordu, vazifelerinden birini teşkil eden inzibat ve asayiş işlerinden dolayı, başka ülkelerde görülmeyen bir orijinaliteye sahiptir.

¹⁵ Akman, s.61

¹⁶ Alyot, s.9

1. Türk Jandarma Teşkilatının Kuruluş Aşamaları

Türkiye Cumhuriyeti jandarmasının kuruluşundan günümüze kadar olan devrelerini ve gelişimini beş dönem halinde incelemek, genellikle uygulanan yöntemdir¹⁷. Biz de bu yönteme uyarak, Türk jandarmasını beş dönem halinde inceleyeceğiz.

a. 1826-1846 Dönemi

1826 tarihine kadar Yeniçeri ve Sipahi Ocakları tarafından yürütülmekte olan zabıta hizmetleri, bu teşkilatın yetersiz hale gelmesi sonucu, II. Mahmut tarafından yeniden oluşturulan bir teşkilata verildi.

1826 yılında, “Asakir-i Muntazama-i Mensure” ve “Asakir-i Muntazama-i Hassa” teşkilatları; 1843 yılında da Anadolu ve Rumeli'nin bazı eyaletlerinde görevlendirilen “Asakir-i Redife” adında yeni bir askeri teşkilat kuruldu. Bu teşkilatın İstanbul'daki yönetimi, “serasker” adı verilen bir komutanın emrine verildi. Seraskere, yeniçeri ağasının yetkileri tanındı.

İmparatorluğun içinde bulunduğu ortam, bir takım iç ve dış problemler ile emniyet ve asayişin sağlanmasındaki zorluklar, yeni kurulan bu kuruluşun gerek İstanbul'da ve gerekse eyaletlerde görevlerini arzu edilen şekilde yapmasına imkan vermedi. Ayrıca, hükümet merkezi ve eyaletlerde zabıta görevi yapan kuruluşların ayrı ayrı ellerde ve bir mevzuata dayandırılmadan sevk ve idare edilmesi, başlı başına bir sorun haline geldi. Bu durum, 3 Kasım 1839 tarihli “Gülhane Hattı Hümayunu”nun ilanı ile yeni bir şekil alıncaya kadar sürdü.

¹⁷ Akman, s.62-67; Cumhuriyetin 50 nci Yılında İçişleri Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, s.4-14; Jandarma Meslek, Ankara, Jandarma Okul Komutanlığı Yayını, 1977, s.1,7; T.C. İçişleri Bakanlığı, Genel Rapor, Kolluk Hizmetleri, Ankara, İç Düzen Yayınları, Kitap 1, 1972 s.44

Bu dönemde zabıta hizmetleri, eyalet ve sancak valileri emrindeki aylıklı özel zaptiyeler, askeri kişilerden oluşan zaptiye memurları ile ülkeye yayılan zaptiye kuruluşları tarafında yerine getirildi.

Bu dönemde, zabıta teşkilatına yeni bir yön ve statü vermek için büyük çaba sarfedildiği, ancak zabıta teşkilatının bağımsız ve tek elden yönetilen bir kuruluş haline getirilemediği görülmektedir.

b. 1846-1879 Dönemi

1846 yılında, “Zaptiye Müşirliği” adı ile İstanbul’da bir teşkilat kurulmuş; eyalet ve sancaklardaki “umur-u zaptiye hizmetleri” doğrudan bu makama bağlanmıştır. Zaptiye Müşirliği ise, Dahiliye Nezareti’nden ayrılarak, bir üst seviyede askeri makam olan “Serasker”liğe bağlanmıştır. Böylece, tam anlamı ile tek elden sevk ve idare edilen, görevi iç güvenlik ve düzeni sağlamak olan bir zabıta teşkilatı kurulmuştur. Bu nedenle bu devreye, “Tevhid-i Zabıta” devresi de denilmektedir.

14 Haziran 1869 tarihine kadar gerek merkezde ve gerekse taşrada iç güvenlikle ilgili zabıta hizmetleri, “emirname”, “ferman” ve “kadı fermanları” ile yürütülmüştür¹⁸. Bu tarihe kadar, teşkilatın yasal bir dayanağının olmadığı görülmektedir.

Ancak bu tarihte, teşkilatın ilk nizamnamesi olan “Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi” çıkarılmıştır. Dört bölümden oluşan bu nizamnameye göre, her ilde bir zaptiye alayı kurulmuş, her alay taburlara, taburlar bölüklere, bölükler de takımlara ayrılmıştır. Yine bu nizamnameye göre, bu teşkilata adli, idari ve askeri görevlerle birlikte bazı belediye hizmetleri de verilmiştir.

1870-1872 yıllarında cezaevi müdür ve gardiyanları da bu teşkilata bağlanmış, daha sonra, bu hizmetlere subaylar atanmak suretiyle cezaevlerinin yönetimi de askeri disiplin altına alınmıştır.

¹⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı, Genel Rapor , Kolluk Hizmetleri, Ankara , İç Düzen Yayınları, Kitap 1, 1972, s.44

1870-1877 yılları arasında Kara Kuvvetlerinde yenileştirme çalışmaları yapılmış; “Umur-u Zaptiye” teşkilatına Kara Kuvvetleri mensubu subaylar atanmak suretiyle, bu yenilikler zaptiye teşkilatına da yansıtılmıştır.

Bu dönemde, Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu istikrarsız durum, yeni çıkarılan Zaptiye Nizamnamesi'nin uygulanmasını engellemiş; zaptiye teşkilatı, asli görevleri dışındaki görevlerle uğraşmak zorunda kalan bir kuruluş haline getirilmiştir.

c. 1879-1909 Dönemi

1877-1878 Osmanlı-Rus harbinin kaybedilmesi, orduda yenileşme hareketlerinin başlamasına sebep olmuştur. Buna paralel olarak, zabıta-içgüvenlik teşkilatı da yenileşmeden nasibini almıştır.

Sadrazam Sait Paşa, zaptiye teşkilatının yeniden düzenlenmesi için, Fransa ve İngiltere'den subaylar getirtmiştir. Sait Paşa'nın amacı, Avrupa devletlerinde mevcut jandarma teşkilatına benzer, güçlü, ülkenin ihtiyaçlarına cevap verecek yeni bir zabıta teşkilatı kurmaktır. Bu amaçla sadrazam, 20 Kasım 1879'da seraskerliğe, teşkilatının yeniden düzenlenmesini öngören bir emir vermiş, bu emir çerçevesinde, yeni kurulacak teşkilatın ismi de “Jandarma” olarak belirlenmiştir. 30 yıldır, zaptiye görevini ordu ile her türlü ilişkisini keserek bağımsız bir daire halinde ve mülki makamların emrinde yürüten Zaptiye müşirliği, yeniden seraskerliğe bağlanarak “Zaptiye Nezareti” adını almış, jandarma teşkilatı da “Umum Jandarma Merkeziyesi” adını almıştır.

1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanı ile idari teşkillatta ve orduda yapılan yenileştirme faaliyetleri, jandarma teşkilatına da yansıtılmıştır. Bu dönemde Fransa'dan on jandarma subayı, İngiltere'den altı subay getirilerek, jandarma muntika müfettişliklerinde ve İstanbul'da görevlendirilmişlerdir.

d. 1909-1923 (Meşrutiyet ve TBMM Hükümeti) Dönemi

Yabancı subayların da yardımı ile yeniden teşkilatlanan jandarma, özellikle Rumeli’de büyük başarılar göstermiş, bunun üzerine devlet, bu teşkilatı bütün imparatorluk genelinde yaygınlaştırmıştır.

Yeni düzenleme ile, Harbiye Nezareti’ne bağlı kalmak şartıyla, “Jandarma Daire-i Merkeziyesi” yerine “Umumi Jandarma Komutanlığı” adı altında yeniden kurularak, başına Faik Hilmi Paşa getirilmiştir.

Daha önceki çalışmaları ile başarılı hizmetler yapmış yabancı subaylar, tekrar ülkeye davet edilmiş, “Jandarma Müfettiş-i Umumiliği” adı altında kurulan bir teşkilatta görevlendirilmişlerdir. Buna paralel olarak ülke, muhtelif müfettişliklere ayrılmıştır.

1914 yılında, Anadolu’da var olan jandarma birliklerine ek olarak, 18 jandarma taburu daha kurulmuş ve bu taburlara, kıyı gözetleme ve güvenlik görevleri verilmiştir. I.Dünya Savaşı’nda jandarma, savaşa da iştirak ettirilmiştir.

1914 yılında, geçici bir jandarma kanunu yürürlüğe konmuştur. 26 Ekim 1917’de bu yasanın, özellikle mülki makamlarla olan ilişkilerini düzenlemek üzere yeni bir kararname yürürlüğe konmuş ve bu kararname, uzun yıllar uygulanmıştır. Jandarma, 16 Mart 1919’da yürürlüğe bir kararname ile, İçişleri Bakanlığı’na bağlanmıştır.

Kurtuluş Savaşı’nın başlamasıyla jandarma, iç güvenlik ve huzurun sağlanmasında, Kuvva-i Milliye’nin oluşması ve güçlendirilmesinde, ordunun geri bölgesinin güvenlik altında tutulmasında, TBMM Hükümeti’nin karar ve emirlerinin uygulanmasında, isyanların bastırılmasında ordu ile birlikte üstün hizmetler vermiştir¹⁹.

¹⁹ Hüseyin Işık, Çanakkale ve İstiklal Savaşında Türk Jandarması, Ankara, 1974, s.14

e. 1923 ve Sonraki Dönem

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin ilanı ile diğer kuruluşlarda olduğu gibi, jandarma teşkilatı da yeniden yapılandırılmıştır.

Mevzuat yönünden ilk büyük değişiklik, 1930 yılında yapılmıştır. Bu tarihe kadar jandarma teşkilatının görev ve sorumlulukları, belli bir hukuki dayanaktan yoksundu. Teşkilat, eski tüzüklerin dağınık hükümleri ile idare ediliyordu. 10 Haziran 1930 tarihinde, 1706 sayılı “Jandarma Kanunu”nun kabul edilmesiyle teşkilat, bu günkü hukuki statüsünü kazanmıştır. Bu tarihe kadar yapılmış olan, jandarma ile ilgili tüm yasa, tüzük, yönetmelik ve talimatlar bu yasa ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu dönemde sabit jandarma birlikleri, 13 mıntıka (bölge) müfettişliği ve bunlara bağlı İl Jandarma Alay Komutanlıkları şeklinde teşkilatlandırılmıştır. 25 Aralık 1937 yılında 1706 Sayılı Jandarma Kanunu’nun uygulanma biçimini gösteren Jandarma Tüzüğü çıkarılmıştır.

1956 yılında, 6815 sayılı Kanunla sınır, kıyı ve karasularımızın güvenlik ve korunması görevi, kaldırılan Gümrük Genel Komutanlığı’ndan alınarak, jandarmaya verilmiştir.

2. Türk Jandarma Teşkilatının Bu Güncü Durumu

1931 yılından günümüze kadar olan dönemde, sivil ve askeri yönetimi bağdaştırarak görev yapan jandarma teşkilatı, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin bir parçası olarak, ihtiyaç ve gelişmelere ayak uyduracak şekilde modernleşme faaliyetlerini sürdürmüştür. 1957 yılında jandarma sınır birlikleri, tugaylar haline dönüştürülmüş, jandarma eğitim tugayları kurulmuş; 1967 yılında da diğer iç güvenlik ve komando birlikleri ile helikopter birlikleri kurularak hızlı bir modernleşme sürecine girilmiştir²⁰.

²⁰ Akman, s. 67

1960 yılından sonra jandarmanın organize suç ve suçlularla mücadelede yeterli ve modern bir güç durumuna getirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçlarla, 10 Mart 1983 tarihinde kabul edilen 2803 sayılı “Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu”, aynı tarihte yürürlüğe girmiştir. Bu Kanuna bağlı olarak çıkarılan “Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği” de 17 Aralık 1983 tarih ve 18254 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

1982 yılında 2692 sayılı “Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu” çıkarılarak; sahil ve karasularımızın korunması, güvenliğinin sağlanması ve deniz yolu ile yapılan kaçakçılığın önlenmesi görevleri Jandarma Genel Komutanlığı’ndan alınarak, İçişleri Bakanlığı içinde teşkilatlanan Sahil Güvenlik Komutanlığı’na verilmiştir.

En son yapılan bir değişiklik ile de, “Olağanüstü Hal Bölge Valiliği İhdası Hakkındaki 286 sayılı Kanun Hükmünde Kararname” ile de Olağanüstü Hal Bölge Valisi’ne karşı sorumlu olmak üzere, Kolordu seviyesinde “Jandarma Asayiş Komutanlığı” kurulmuş, Olağanüstü Hal Bölgesi’ndeki tüm jandama birlikleri, bu komutanlığın emir ve komutasına verilmiştir.

II. JANDARMA TEŞKİLATI

A. TÜRK İDARE TEŞKİLATININ YAPISAL GÖRÜNÜMÜ

Her devlet, ülkesinin siyasal, sosyal ve ekonomik koşulları ile kamu hizmeti anlayışına göre idare teşkilatını kurmuştur. İdarenin kuruluş ve teşkilatlanmasında, anayasa ve kanun koyucunun siyasal takdiri önemli rol oynamaktadır. Siyasal tercih yapılırken, bütün bu faktörler dikkate alınır²¹.

Türkler, tarih sahnesinde teşkilatçı bir millet olarak tanınmaktadırlar²². Türklerin gerek Selçuklularda ve gerekse Osmanlılar ve Cumhuriyet döneminde olsun, kurdukları devlet teşkilatları kuvvetli bir nizam ve intizama dayanmıştır.

Osmanlı Devletinde, kuruluşundan Tanzimata kadar geçen devirde devlet esas teşkilatında ne bir kuvvetler ayrılığı ve ne de bir fonksiyon ve uzuv ayrılığı vardır; bütün iktidar, hükümdardadır²³. Hükümdarın mutlak yetkisini, merkezde Sadrazam ve taşrada Beylerbeyi ve Sancakbeyleri temsil ederlerdi. Bu itibarla yargı yetkisi de bunlarda idi.

Cumhuriyetimizin de içinde bulunduğu modern demokratik sistemlerde devlet, sadece hukuku koyan bir varlık olarak değil, aynı zamanda hukuka bağlı bir varlık olarak da ortaya çıkmaktadır²⁴. Cumhuriyetin idare alanında eski rejime olan bariz üstünlüğü, keyfiliği önleyecek bir otokontrol sistemini kurmuş olmasında; bir başka anlatımla, kanunların anayasaya uygunluğunu denetleme mekanizması getirmiş olmasındandır.

²¹ S. Sami Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, C.1, İstanbul, 1966; Vakur Versan, *Amme İdaresi*, İstanbul, 1956, s. 157 v.d; Tahsin Bekir Balta, *İdare Hukukuna Giriş*, Ankara, TODAİE, 1970; Lütfi Duran, *İdare Hukuku*, İstanbul, İ.Ü.H.F., 1982; Hamza Eroğlu, *İdare Hukuku*, Ankara, A.İ.T.İ.A., 1978; İsmet Girtili, *Amme İdaresi Teşkilatı ve Personeli*, 5.b., İstanbul, 1975; A. Şeref Gözübüyük, *Türkiye'nin Yönetim Yapısı*, 6.b., Ankara, S Yayınları, 1978; Haluk Kabaalioglu, *Türkiye'nin İdari Teşkilatı*, İstanbul, 1983; T.C. *Devlet Teşkilatı Rehberi*, Ankara, TODAİE, 1992.

²² Sacit Adah, "Cumhuriyetin İdari Yönden İrdelenmesi", *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı 23-24, s.3540

²³ S.Sami Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, C.1, İstanbul, 19660, C.1, s. 71-72

²⁴ A.Şeref Gözübüyük, *Türkiye'nin Yönetim Yapısı*, TODAİE, Ankara, 1969, S.14

1982 Anayasası'nda, idarenin teşkilatlanmasına esas olan başlıca ilkeler; “merkezden yönetim”, “yerinden yönetim”, “yetki genişliği” ve “idarenin bütünlüğü” ilkeleridir. İdareyi şekillendiren bu ilkeler, hukuki olmaktan çok, idare siyaseti ile ilgili ilkelerdir. Tarihsel gelişim ve deneyimler sonucu ortaya çıkan bu ilkeler, zamanla anayasalara da girmişlerdir. 1982 Anayasası'nın, 123. maddesinde, idarenin kuruluş ve görevlerinin “merkezden yönetim ve yerinden yönetim esasına...” dayanacağı, 126. maddesinde “...illerin idaresi yetki genişliği esasına...” dayanacağı belirtilmiş ve yine 123. maddesinde, “...idare kuruluş ve görevleriyle bir bütündür...” kuralına yer verilmiştir.

İdareye egemen olan bu ilkeler, tek başlarına uygulanmamaktadır. Merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkeleri, birbirini tamamlayan ilkelerdir; her ikisi yan yana uygulanmaktadır.

Devletler, siyasal, toplumsal ve ekonomik yapısına ve tarihi gelişimine göre; ya merkezden yönetime, ya da yerinden yönetime ağırlık vererek idari yapılarını oluşturmuşlardır.

Merkezden yönetim; genel ve yerel tüm kamu hizmetlerinin bir merkezde toplanması esasına dayanmaktadır. Bu sistemde, tüm kamu hizmetleri ya doğrudan doğruya merkez tarafından görülür; ya da merkezin taşradaki görevlileri tarafından yapılır. Yerinden yönetimde ise, kamu hizmetleri, o bölgede yaşayan halkın seçtiği organlar tarafından yürütülür.

Anayasa'nın, “... idarenin kuruluş ve görevleri merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.”(m.123/2) kuralından hareketle, ülkemizde merkezden yönetim ve yerinden yönetim sistemlerinin uyumlu bir şekilde birleştirilerek, “ılımlı” veya “hafifletilmiş” bir merkezden yönetim sisteminin benimsendiğini²⁵ söyleyebiliriz. Bu nedenle, devletin idari teşkilatı da iki şekilde örgütlendirilmiştir.(ŞEMA-I, s.18)²⁶

²⁵ Vakur Versan, *Kamu Yönetimi*, İstanbul, 1956, s.192

²⁶ T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi, Ankara, TODAİE, 1986, S.3

Türkiye, merkezden yönetim kuruluşları bakımından; coğrafya durumuna, ekonomik koşullara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere, iller ilçelere, ilçeler de bucaklara bölünmüştür. Yerinden yönetim bakımından ise; il, belediye ve köylere ayrılmıştır.

İl yönetimi, hem bir merkezden yönetim ve hem de yerinden yönetim idaresidir. Merkezden yönetim bakımından idari bölgeler ile ildeki merkez teşkilatıyla bu teşkilatın hiyerarşik kademelerinden ibaret olan bucak teşkilatının bağımsız bir kişiliği yoktur.

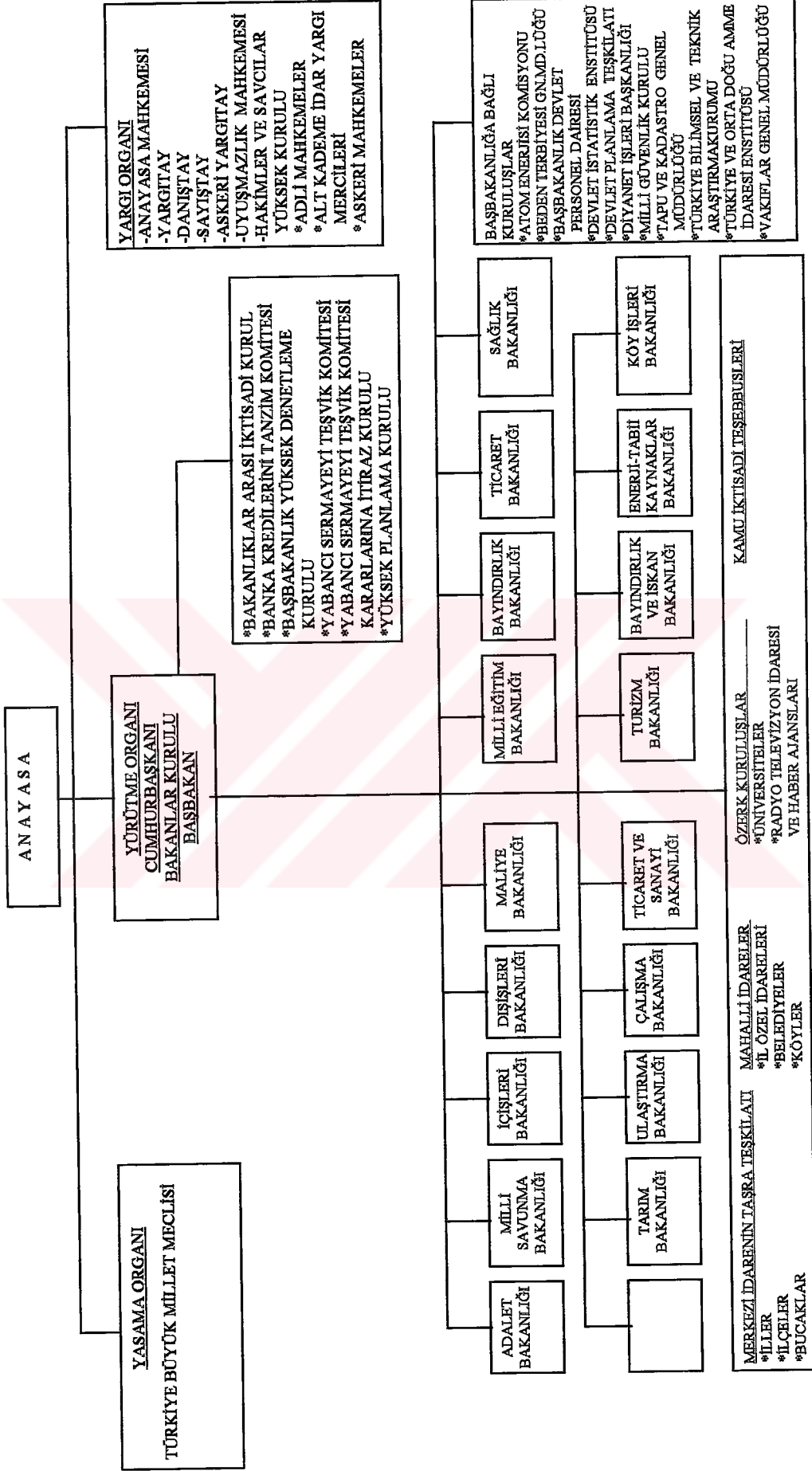
Anayasamızın 8 nci maddesi, yürütme yetki ve görevinin anayasa ve kanunlara uygun olarak, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirileceğini öngörmektedir.

Ülkemiz açısından toplumun huzuru öylesine önemlidir ki, Anayasanın 2 nci maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin en önemli ilkesi olarak toplumun huzuru esas alınmış; yine Anayasanın 1 nci maddesinde, toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamanın devletin temel amaç ve görevleri arasında olduğu yer almıştır. Dolayısıyla toplumun huzurunu; yani güvenliği sağlayacak ve sürdürecektir olan kişi ya da kuruluş, yalnızca devlettir. Yani, bu alanda özel kişilerin görevlendirilmesi düşünülemez.

Ülkemizde iç huzurun sağlanması görevi, 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu ile İçişleri Bakanlığı'nın sorumluluğuna verilmiştir. İçişleri Bakanlığı, bu görevini özel kanunları bulunan Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü teşkilatları ile lüzumu halinde, Türk Silahlı Kuvvetlerinden istifade ederek yürütür. İçişleri Bakanlığı'nın Türk İdare sistemindeki esas görevi, ülkenin emniyet ve asayişini sağlamaktır.

Zabıta, halk ile hükümet arasında bir vasıtaadır. Bu nedenle, devletin başarısı, zabıta teşkilatlarının başarısı ile doğru orantılıdır. Kısaca, zabıtasız devlet düşünülemez.

**T.C.
DEVLET TEŞKİLATI
ŞEMASI**

ŞEM A-I

B. TÜRK İDARE TEŞKİLATI İÇİNDEKİ ZABITA KURULUŞLARI

1. Zabıta Kavramı ve Kamu Düzeni

a. Zabıta Kavramı

Her insan toplumu, ortak yaşamını sürdürebilmek için, belli bir düzene ve disipline gereksinim duyar. Bu nedenle, en ilkelinden en gelişmişine kadar her toplumda idarenin en öncelikli ve yaygın görevi, toplum düzenini (kamu düzenini) korumak ve böylece bireylerin ve topluluklarının güvenlik ve huzur içinde yaşamalarını sağlamaktır. İşte, İdarenin kamu düzenini korumak ve sağlamak için giriştiği tüm faaliyetlere, “kolluk (zabıta) faaliyetleri”;²⁷ bu faaliyetleri yapan kuruluşlara ise, “zabıta kuruluşları” denir²⁷.

Ülkemizde zabıta, diğer demokratik ülkelerde olduğu gibi, bir iç güvenlik kuvveti olup, merkezi idarenin emrinde bulunmaktadır.

Kolluk faaliyetlerinin amacı, “kamu düzeni”nin korunması ve sağlanmasıdır. Bu anlamda kamu düzeni; “... ammeye taalluk eden ve gayrimuayyen menfaatlere müstenid bulunan nizam ..” dir²⁸. Devlet, toplumun esenliği ve güvenliği için pek çok faaliyetlerde bulunur. Geniş anlamda devletin bütün faaliyetleri, kamu düzeninin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

Devletin kamu düzenini sağlama ve koruma ödevi, eskiden beri ayrı bir kamu hizmeti olarak teşkilatlandırılmıştır. İşte bu hizmete ve bu hizmeti yürüten kuruluşu, “zabıta” denir²⁹.

Zabıta hizmetini, “kamu düzenini sağlama ve koruma hizmeti” olarak tanımlayan yazarlar³⁰ olduğu gibi, “kamu düzenini koruma ve kollama, suç ve suçluları bulma

²⁷ Metin Günday, *İdare Hukuku*, Ankara, İmaj Yayıncılık, 1996, s.185

²⁸ Günday, s.186

²⁹ Metin Kıratlı, *Koruyucu İdari Hizmetler*, Ankara, TODAİE Yayını, 1977, s.27

³⁰ Nurullah Kunter, *Ceza Muhakemeleri Usulü*, İstanbul, 1974, s.511

görevleri ile, bu amaçla devlet organlarına yardım etme görevlerini, kolluk görevleri; bu görevleri yapan örgüte de kolluk (zabita) denir.” şeklinde tanımlayan yazarlar³¹ da vardır.

İdare yönünden kolluk, kamu düzenini sağlamak, korumak ve kamu düzenini onarmak; yani eski haline getirmektir. Bu nedenle kolluk yetkilileri ancak kamu güvenliğini, sükununu ve sağlığını korumak ve bunları sağlamak amacı ile hareket edebilir. Yani, geniş anlamda idarenin bütün faaliyetleri, kamu düzenini özel olarak sağlama görevi, bu işle iştigal eden bir kuruluşa verilmiş olup, bu teşkilat kolluk teşkilatıdır³².

b. Kamu Düzeni ve Öğeleri

Kamu düzeni, bireylerin umumi veya umuma açık yerlerde güvenlik, dirlik ve esenlik ile sağlık içinde yaşamlarını sürdürmelerinin sağlanması ile korunur. Şu halde kamu düzeni, güvenlik, dirlik ve esenlik ve sağlık öğelerinden oluşan bir kavramdır³³.

(1) Güvenlik

Güvenlik; “Bireylerin umumi veya umuma açık yerlerde can ve malları için endişe duymamalarını” ifade eder³⁴. Bir başka anlatımla devlete, topluma, mal ve eşyalara yönelik tehlike, kaza ve sabotajlara karşı gerekli önlemlerin alınmış olması halini anlatır.

(2) Dirlik ve Esenlik

Dirlik ve esenlik; “hukuka uygun önlemlerin alınması sonucu devlete, topluma, kişilere, mal ve eşyalara yönelik tehlike, kaza ve sabotajların sözkonusu olmadığı bir ortamı; düzensizlik ve karışıklıkların önlendiği, hayatın normal akışının sağlandığı hali;

³¹ Metin Şekercioğlu, *Kolluğun Yargısal (Adli) Görevleri Hakkında Kılavuz*, Ankara, 1980, s.19

³² Lütfi Duran, *İdare Alanının Düzenlenmesinde Teşrii ve tanzimi Tasarımlarının Sınırları*, İstanbul, İ.H.F.M., XXX, No:3-4, s.21

³³ Günday, s.187

³⁴ Günday, s. 187

yani hayatın normal seyrini olumsuz yönde etkileyebilecek her türlü düzensizlik ve karışıklığın yokluğu halini” ifade eder³⁵.

(3) Sağlık

Sağlık, genel sağlığı; “toplumun bulaşıcı ve yaygın hastalıklardan uzak tutulmasını, toplumun sağlık koşulları içinde yaşamını sürdürmesini” ifade eder³⁶. Genel sağlığın korunmasına yönelik önlemler, insanlar ve hayvanlar üzerinde uygulandığı gibi, taşınır ve taşınmaz mallar üzerinde de uygulanabilir.

2. Zabıta Kuruluşları

Her insan topluluğu gibi devlet de, canlı bir varlıktır. Devletin de bir bünyesi, bu bünye içinde çeşitli organların görevleri vardır. İşte bu görevlerden biri de, zararlı maddeleri dışarı atmaktır. İnsan topluluklarının zararlarını dışarı atmak görevi de kolluğa düşmektedir. Bu nedenle, bir bakıma suçlulukla savaş demek olan kolluk görevlerinin yapılması, topluluğun kalabalığına göre değişir. Köyde başka, küçük kentte başka, büyük kentte başka biçimde çalışma yönteminin uygulanması³⁷, bu farklılıktandır.

Ülkemizde emniyet ve asayişin sağlanması görevi, İçişleri Bakanlığı’na verilmiştir. İçişleri Bakanı da bu görevi, kendilerine özgü kanunları bulunan Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı ile lüzumu halinde Türk Silahlı Kuvvetleri’nden yararlanmak suretiyle yürütür.

Zabitanın kamu düzenini sağlama görevleri; biri suç işlenmeden önce ve diğeri de suç işlendikten sonra olmak üzere iki türdür. Ülkemizde, her iki tür görevler de aynı kolluk görevlileri tarafından yerine getirilmektedir.

³⁵ Jandarma Okul Komutanlığı, Jandarma Sınıf Bilimi Ders Notları, Ankara, 1994, s.6/1

³⁶ Günday, s. 187

³⁷ Kunter, s.556

Bunun yanında ülkemizde, bir de özel kanunlar çerçevesinde kurulup teşkilatlandırılan; kendi hizmet alanında güvenliği sağlamak amacını taşıyan ve özel kolluk olarak adlandırılan kolluk teşkilatı vardır.

Şu halde, ülkemizde zabıta hizmeti yapan kuruluşları; tüm ülke düzeyinde kamu düzenini ve kamu düzeninin her üç ögesini de sağlamakla görevli “genel kolluk” ve özel kanunlar çerçevesinde kurulup teşkilatlandırılan; kendi hizmet alanında güvenliği sağlamak amacını taşıyan ve kendi kanunlarına göre silah taşıma ve kullanma yetkilerine sahip “özel kolluk” olarak ikiye ayırmak mümkündür.

a. Genel Zabıta

Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 1.maddesine göre, genel kolluk; polis ve jandarmadan meydana gelir ve emniyet ve asayişin temin ile yükümlüdür. Bu tanımda, kamu düzeni kavramının güvenlik ögesi belirtilmektedir.

Aynı Kanun'un 9 ncu maddesi, “idari polis, içtimai ve umumi intizamı temin ile mükelleftir” demek suretiyle, kamu düzeni kavramının dirlik ve esenlik ögesini ifade etmiş olmaktadır.

Kamu düzeni kavramının sağlık ögesi ise, daha ziyade 1930 yılında çıkarılmış olan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda düzenlenmiştir.

Şu halde, sözü edilen bu mevzuat açısından genel kolluk, tüm ülke düzeyinde kamu düzenini ve kamu düzeninin her üç ögesini sağlamakla görevli kolluktur.

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği'ne göre genel kolluk; “... emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlayan, diğer kanun ve nizamların verdiği görevleri yerine getiren ve silahlı bir kuvvet ...” olan jandarma ve polisi ifade eder. (m.3) Yine, Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 1.maddesine göre genel kolluk, polis ve jandarmadan meydana gelir ve emniyet ve asayişin temini ile yükümlüdürler.

Ülkenin genel emniyet ve asayişinden İçişleri Bakanı sorumludur. Bakan, bu görevini Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı vasıtasıyla yürütür. Bu genel hizmeti görenler, silahlı bir inzibat kuvveti olan “polis” ile askeri bir inzibat kuvveti olan “jandarma” dır³⁸.

(1) Emniyet Genel Müdürlüğü

Emniyet Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı emrinde, fakat kendi özel kanunlarına göre idare edilen bir teşkilattır³⁹. Genel Müdürlüğün bütçe içinde ayrı bir bütçesi vardır; birinci derecede ita amiri İçişleri Bakanı, ikinci derecede ita amiri Genel Müdürdür. Muhasebe işleri, İçişleri Bakanlığı Muhasebe Müdürlüğü’nce yürütülür.

Emniyet Genel Müdürlüğü, polis bölgesinde genel emniyet ve asayişini sağlamak, zabıtaya görev veren mevzuatı uygulamak, karayollarında trafik düzen ve güvenliğini sağlamak ve adli zabıta hizmetlerini yürütmek amacıyla kurulmuştur.

Emniyet Genel Müdürlüğü’nün genel olarak görevleri: Zabıtaya doğrudan doğruya veya genel zabıta sıfatıyla görev veren mevzuatı uygulamak; kendi görev bölgesinde genel güvenliği ve esenliği sağlamak; kamu ve şahıs tasarruf emniyetini ve konut dokunulmazlığı ile halkın can, ırz ve malını koruyucu tedbirler almak; trafik zabıtası teşkilatı vasıtasıyla karayolları üzerinde trafiği düzenlemek ve kontrol etmek, kayıt ve tescile tabi taşıtların fenni muayenesini yaptırmak; devletin siyasi emniyetine ilişkin işleri görmek, adli zabıta hizmetlerini taşra teşkilatı vasıtasıyla yürütmektir⁴⁰.

1937 tarihli ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu, emniyet teşkilatının makamlarını, meslek derecelerini, merkez ve il teşkilatını, mesleğe kabul şartlarını, intihap ve tayin usullerini, iâşe ve maaşlarının nasıl sağlanacağını, meslekten çıkma, çıkarılma ve mezuniyetlerini, yetkili kurul ve komisyonları ve disiplin cezalarını, ödüllendirmeyi ve diğer hükümleri düzenlemiştir.

³⁸ Merkezi Hükümet Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri, Ankara, TODAİE Yayınları, 1963, s.157

³⁹ T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi, Ankara, TODAİE Yayınları, 1986, s.193

⁴⁰ T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi, Ankara, TODAİE Yayınları, 1986, s.304

Aynı Kanunun 4 üncü maddesi, polisin kısımlarını ve tanımını yapmış; 5-12 maddeleri ise, polisin kuruluşunu, görevlerini ve diğer hususlarını düzenlemiştir. 13.08.1982 tarihinde bu kanuna geçici maddeler eklenerek, İçişleri Bakanlığı'nca lüzum görülmesi halinde özel timler oluşturulabileceği esası getirilmiş ve nitekim bunun sonucu olarak polis çevik kuvvet birimleri kurulmuştur.

14 temmuz 1934 tarih ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu, devletin polis (kolluk) görev ve yetkilerini düzenleyen bir kanundur. Bu anlamda olmak üzere, jandarmaya da yasal dayanak oluşturur⁴¹. Kanunun 1 inci maddesi polise, kamu düzenini sağlamaktan başka, yardıma muhtaç olanlara yardım etme görevini de vermiştir. 2 nci maddesi, polisin genel güvenlikle ilgili görevlerini, 3 ncü maddesi ise, polisin lüzum görülen hallerde kolluk faaliyetlerini nasıl yerine getireceğini belirtmektedir.

Bu kanunlardan başka, 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve 1481 sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkındaki Kanun ile Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu polise görev ve yetki veren diğer kanunlardır.

Emniyet Teşkilatı Kanunu, görevleri yönünden polisi, idari, siyasi ve adli olmak üzere üçe ayırmıştır. Bunlardan adli ve idari polis, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde; siyasi polis ise, Başbakanlığa bağlı Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı bünyesinde örgütlendirilmiştir. Polisin taşra teşkilatı, illerde emniyet müdürlüğü; ilçelerde emniyet müdürü ya da emniyet amiri, yahut emniyet komiseri; bucak iskele veya istasyonlarda ise, emniyet komiseridir

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün kuruluş birimlerini teşkil eden asıl birimler, daire başkanlıklarıdır. Daireler şubelere, şubeler de bürolara ayrılmıştır. Genel müdürlük personeli, yönetici kadro ve polis memurları olmak üzere başlıca iki grupta toplanmaktadır.

⁴¹ Coşkun Özbudak, "PVSK'ya Göre Kolluğun Görev ve Yetkileri", *Jandarma Dergisi*, Ankara, Aralık 1999, S. 88, s.28

Emniyet Genel Müdürü, genel müdür yardımcıları, genel müdürlükteki daire ve kurum başkanları, şube müdürleri, çeşitli derecedeki emniyet müdürleri ve müfettişleri gibi yöneticiler, yönetici kadro olup, bunlar üst yönetici kadroyu oluştururlar⁴².

Emniyet Genel Müdürlüğü personelinin, yönetici kadro dışında kalan ve asli unsurunu teşkil eden personeli ise, polis memurlarıdır. Polis memurları dışında, mahalle ve çarşı bekçileri de yardımcı genel kolluk personelidir

Polis memurluğuna alınma, yetiştirilme ve atanma ile diğer hususlar, 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nda açıkça belirtilmiştir.

Emniyet Genel Müdürlüğü personeli, Polis Koleji, Polis Akademisi ve bazı illerde kurulan Polis Okullarında eğitilerek göreve atanmaktadır.

(2) Jandarma Genel Komutanlığı

Türkiye Cumhuriyeti Jandarması, emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunmasını sağlamakla görevli, silahlı askeri bir güvenlik ve kolluk kuvvetidir.

Türkiye Cumhuriyeti Jandarması, temelde bir kolluk kuvvetidir. Ancak bundan başka, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçasıdır. Gerek bu durumu ve gerekse yerine getirmekle yükümlü olduğu görevler ve bağlılığının değişik nitelikler taşıması, jandarmayı diğer kolluk kuvvetlerinden farklı kılmaktadır.

Jandarma Genel Komutanlığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olup, silahlı kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğrenim bakımından Genelkurmay Başkanlığına, emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin ifası yönünden İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Ancak Jandarma Genel Komutanı, Bakan karşı sorumludur⁴³.

⁴² Bkz. Emniyet Genel Müdürlüğü personelinin dereceleri ve ünvanları, Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 13 üncü maddesinde belirtilmiştir.

⁴³ T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi, Ankara, TODAİE Yayınları, 1986, s.309

Jandarma Genel Komutanlığı, emniyet ve asayiş ile diğer kanun ve nizamların verdiği görevleri yerine getirmek amacıyla kurulmuştur.

Jandarma Genel Komutanlığı teşkilatı; görevin özelliği ve Türk Silahlı Kuvvetlerindeki esaslara uygun olarak kendi kuruluş ve kadrolarında gösterilir. Jandarma Genel Komutanlığı'nın kuruluş ve kadrolarıyla konuş yerleri, Genelkurmay Başkanlığı'nın görüşü alınarak, İçişleri Bakanlığı'nca düzenlenir. Ancak seferberlik ve savaşta Kuvvet Komutanlıkları emrine girecek birliklerin kuruluş, kadro ve konuşlarının düzenlenmesinde Genelkurmay Başkanlığı'nın onayı alınır.

Emniyet ve asayiş ile görevli jandarma birliklerinin kuruluş ve konuşlarının düzenlenmesinde, zorunlu haller dışında mülki taksimat esas alınır. Ancak, hizmette verim ve etkinliğin sağlanması amacıyla birden çok ili içine alan bölgelerde teşkilatlanma da gözönünde bulundurulur.

Jandarma Genel Komutanlığı'nın görevleri; Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek, suç işlenmesini önlemek için gerekli önlemleri almak ve uygulamak, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korunmalarını yapmak; işlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmek; askeri kanun ve nizamların gereği görevlerle Genelkurmay Başkanlığınca verilen görevleri yapmak; bu görevlerin dışında kalan ve diğer kanun ve nizam hükümlerinin icrası ile bunlara dayalı emir ve kararlarla Jandarmaya verilen görevleri yerine getirmek; Genelkurmay Başkanlığınca lüzum görülen hallerle sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde gerekli olan bölümü ile Kuvvet Komutanlıkları emrine girmek, kalan bölümü ile Jandarma Genel Komutanlığı emrinde normal görevlerine devam etmektedir⁴⁴.

Polis ve Jandarmanın gördükleri bütün görevler, dayandıkları mevzuat ve icra şekilleri tamamiyle aynıdır. Normal olarak belediye sınırları içinde polis, bunun dışında kalan yerlerde de jandarma teşkilatı görevlidir. Polis, şehir ve kasabaların kolluk personelidir. Jandarma ise, kırsal yörelerde görev yapan kolluk personelidir. Bununla

⁴⁴ T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi, Ankara, TODAİE Yayınları, 1986, s.311

birlikte, pek çok bucak ve hatta bir kısım ilçeye polis örgütü götürülemediğinden, bu yerlerde de jandarma görev yapmaktadır. Buna karşılık, ilçe ya da bucak merkezi olmayan önemli iskele veya istasyonlarda kolluk görevi, polis tarafından yerine getirilmektedir.

Polis ve jandarmanın görevleri dolayısıyla hareket tarzları ve işbirliği gibi konuları, 1961 yılında çıkarılan bir yönetmelik ile tesbit edilmiştir.

Ayrı bütçeleri olan Emniyet Genel Müdürlüğü ile Jandarma Genel Komutanlığı'nın merkezde geniş karargahları ve bu karargahlarda aynı mahiyette iş gören birimleri, çeşitli okulları, telli ve telsiz cihaz ve tesisleri, kara, deniz ve hava vasıtaları gibi teşkilat ve tesisleri mevcuttur. Bu iki teşkilatın en yüksek amirleri, İçişleri Bakanına bağlı oldukları gibi, taşrada da mahalli polis ve jandarma kuvvetleri, idari görevleri bakımından mülki amirin ve adli görevleri dolayısıyla Cumhuriyet Savcılığının emrindedir.

Jandarma, kolluk yetki ve görevleri yönünden İçişleri Bakanlığı'na bağlı Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde örgütlendirilmiştir. Bununla birlikte, eğitim ve öğretim yönünden Genelkurmay Başkanlığı'na bağlıdır. Jandarmanın taşra teşkilatı ise, illerde il jandarma komutanlığı; ilçelerde ilçe jandarma komutanlığı; bucak ya da köylerde ise jandarma takım veya karakol komutanlığıdır. İçişleri Bakanı ve valiler, zorunlu olan durumlarda genel kolluk personeli dışında, silahlı kuvvetler birliklerinden de kolluk personeli gibi yararlanma yetkisine sahiptirler⁴⁵.

Jandarma Genel Komutanlığı, Silahlı Kuvvetlerle ilgili görevleri ile eğitim ve öğretim bakımından Genelkurmay Başkanlığı'na bağlıdır. Yani, bu makamla olan ilişkisini, İçişleri Bakanlığı'nın aracılığı olmadan sürdürür.

Jandarma Genel Komutanlığı, yukarıda da görüldüğü gibi, çeşitli hizmet ve faaliyetleri bakımından, değişik makamlara bağlı ve bu makamlarla ilişkilidir.

⁴⁵ Saif Güran, "Genel İdari Zabıta Faaliyetlerinde Askeri Kuvvetlere Başvurma", AİD, C.3, S.1, s.76

Jandarmanın görevleri ve personeli ikinci ve üçüncü bölümde inceleneceğinden, bu bölümde bu konular hakkında bilgi verilmeyecektir.

b. Özel Zabıta

Zabitanın genel ve özel olarak ikiye ayrılması, 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununa dayanmaktadır. Bu Kanuna göre özel zabıta; “umumi zabıta haricinde kalan ve mahsus kanunlarına göre teşekkül edip, muayyen vazifeleri gören...” zabıtaadır. (m.3)

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği ise, özel kolluğu, “ devlet ve yetkili diğer kamu tüzel kişilerin özel kanunlar çerçevesinde kurulup teşkilatlandırılan; kendi hizmet alanında güvenliği sağlamak amacını taşıyan ve kendi kanunlarına göre silah taşıma ve kullanma yetkilerine sahip; jandarma ve polis dışındaki kolluk kuvvetleri...” şeklinde tanımlamıştır. (m.3/6)

“Özel zabıta” deyimiyle, “özel kanunlarla kurulan, belirli yerlerde belli görevleri yerine getiren, sınırlı yetkili kuruluşları” anlamak gerekir⁴⁶.

Özel kolluk, belirli bir kamu hizmeti yürüten kamu kurum ve kuruluşlarının kendi hizmet alanlarının güvenliğini sağlamak için kurdukları kolluk örgütleri ile; uzmanlık ya da özellik taşıyan konularda, genel kolluğun içinde ayrı bir birim olarak kurulan kolluk örgütlerini anlatmaya yarayan bir kavramdır. Örneğin, orman kolluğu, ormanların korunmasına ilişkin güvenlik hizmetini sağlamak için kurulan bir özel kolluk kuruluşu niteliği taşır. Çevik kuvvet birimleri ise, özellik taşıyan konulara ilişkin olarak, genel kolluk içinde kurulmuş bulunan ayrı birimler şeklindeki özel kolluk kuruluşudur.

İçişleri Bakanı, Vali ve Kaymakamın emri altında polis ve jandarma tarafından yürütülen genel kolluk faaliyetlerinin yanısıra, gerek 1580 sayılı Belediye Kanunu ve gerekse 442 sayılı Köy Kanunu, belediye ve köy idarelerine dirlik ve esenlik ile genel sağlığın korunması görevlerini vermişlerdir. İlk bakışta güvenlik konusunun, devlet

⁴⁶ Merkezi Hükümet Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri, Ankara, TODAİE Yayınları, 1963, s.157

tarafından yürütülen genel kolluğun tekeli altına alınmış olduğu, dirlik ve esenlik ile sağlığın ise, Devlet ile belediye ve köy idarelerinin ortak görevleri olduğu söylenebilir.

Belediyelerin kolluk görevlerinin, esas itibariyle beldenin ve belde halkının dirlik ve esenliğini ve sağlığını sağlamak olduğu söylenebilir. Aynı şekilde, Köy Kanunu'na baktığımızda, buradaki işlerin de esas itibariyle genel sağlığın ve dirlik ve esenliğin korunmasına ve sağlanmasına yönelik işler olduğu görülür⁴⁷. Sonuç itibariyle, özel kanunlarına göre yürütülen mahalli idare kolluk faaliyetlerinin de devlet tarafından yürütülen genel kolluk faaliyetleri ile aynı konu ve amaçları paylaştığı söylenebilir.

Özel zabıta kuruluşlarının bir kısmı, genel zabitanın özellik ve önem taşıyan bölümlerinin ondan ayrılarak başlı başına yürütülmesi sonucu ortaya çıkmışlardır. Örneğin kara, deniz, hava trafikleri, hudut ve sahillerde güvenlik ya da sınai müesseselerde sağlık ve güvenlik gibi. Özel zabıta kuruluşlarından bir kısmı ise, genel zabitanın amaç ve konularının tamamen dışında faaliyet göstermek için oluşturulmuşlardır. Av, at yarışları, orman, gümrük, turizm, maliye ve tekel kollukları gibi. Bu gibi özel zabıta görevleri, ilgili hizmeti yerine getiren bakanlık veya idari kuruluşun emri ve sorumluluğu altında yürütülürler.

Özel zabıta kuruluşlarından bazıları şunlardır:

- Belediye zabıtası,
- Gümrük zabıtası,
- Orman zabıtası,
- Çarşı ve mahalle bekçileri,
- Köy korucuları,
- Kır bekçileri,
- Çiftçi mallarını koruma bekçileri,
- Tekel zabıtası.

⁴⁷ Günday, s.191

C. TÜRK JANDARMA TEŞKİLATININ KONUSU VE KURULUŞU

Konumuza geçmeden önce kadro, kuruluş ve konu kavramlarının açıklanması yararlı olacaktır. Bu amaçtan hareketle, konu ile ilgili kavramlar açıklandıktan sonra konunun açıklanmasına geçilecektir.

1. Konu İle İlgili Kavramlar

a. Kuruluş

Kuruluş, bir görevin yürütülmesi için birçok birimi bir araya getiren teşkilat şemasını ve bu şemaya uygun tarzda teşkilatlandırılmış hizmet birimlerinden her birini anlatmaya yarayan bir kavramdır. (Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği m. 3/b-7)

b. Kadro

Bir teşkilatın muhtelif kuruluşlarının bünyesinde sefer ve barış ihtiyaçlarını karşılamak için mevcut olması gereken insan, hayvan, silah, araç ve teçhizatın ilmi veya teknik esaslara göre cins, nevi ve miktarlarının tespiti ile meydana getirilen tabloya kadro denir. (TSK Kuruluş ve Kadro Hazırlama Yönergesi m.3)

c. Konu

Birlik ve kurumların barınma, eğitim, tatbikat, savaş ve harekate hazırlanma bakımından bulunduğu yerdir. (Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği m. 3/b- 8)

2. Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilatının Konuş ve Kuruluşu

Jandarma Genel Komutanlığı, devlet tüzel kişiliği içinde yer alan ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak, değişik nitelikli pek çok görevi aynı anda yürütmekle yükümlü bir örgüttür.

2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu, bu özelliği göz önünde bulundurarak; “ Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilatı; görevin özelliği ve Türk Silahlı Kuvvetlerindeki esaslara uygun olarak kendi kuruluş ve kadrolarında gösterilir” kuralına yer vermiştir. (m.5) Böylelikle, bu kanunun uygulanışı yönünden pek çok konuda olduğu gibi, teşkilatlanma bakımından da idareye geniş bir takdir yetkisi tanınmış bulunmaktadır. Ancak, hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak, belirlilik sağlamak açısından, konunun en azından esas kuruluşları saptayacak tarzda bir yönetmelikle belirlenmesi zorunlu görüldüğünden, Jandarma Genel Komutanlığı teşkilatı, Yönetmeliğin “Teşkilat ve Kuruluş” kenar başlığını taşıyan 5 nci maddesinde gösterilmiştir.

Buna göre Jandarma Genel Komutanlığı, İçişleri Bakanlığı kuruluşu içindedir. Ancak, askeri niteliği ve askeri yönden Genelkurmay Başkanlığına bağlı olması nedeniyle karargah, kıta ve birliklerin kuruluş ve kadrosuyla konuş yerlerinin düzenlenmesi, İçişleri Bakanlığı'nca Genelkurmay Başkanlığının görüşüne göre olur.

Özellikle seferberlik ve savaşta kuvvet komutanlıkları emrine girmesi Genelkurmay Başkanlığınca gerekli görülen birliklerin kuruluş, kadro ve yerlerinin düzenlenişi, Genelkurmay Başkanlığının onayına bağlanmıştır.

Emniyet ve asayişle görevli jandarma birliklerinin kuruluş ve konuşlarının düzenlenmesinde, zorunlu haller dışında mülki taksimat esas alınır⁴⁸. Ancak hizmette verimlilik ve etkinlik sağlamak için, birden çok ili kapsayan bir teşkilatlanmaya da

⁴⁸ Ateşoğlu- Terzioğlu, C.1., s.21

kanun yer vermektedir. Bu nedenle, Yönetmelikte iç güvenlik birlikleri, “mülki teşkilata tabi olan” ve “mülki teşkilata tabi olmayan” biçiminde ikiye ayrılmıştır.

3. Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilat Yapısı

Jandarma Genel Komutanlığı, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu'na göre şu şekilde teşkilatlandırılmıştır:

a. Jandarma Genel Komutanlığı Karargahı

(1) Komutanlık

(2) Ana Hizmet Birimleri

- Personel Grup Başkanlığı
- Harekat Grup Başkanlığı
- Lojistik Grup Başkanlığı
- İstihbarat Şube Müdürlüğü
- Kontrolörlik Şube Müdürlüğü

(3) Danışma ve Denetim Birimleri

- Hukuk Müşaviri
- Denetleme Kurulu Başkanı

(4) Yardımcı Birimler

- Genel Sekreterlik
- Disiplin Mahkemesi
- Karargah Komutanlığı

b. İç Güvenlik Birlikleri

(1) Mülki Teşkilata Tabi İç Güvenlik Birlikleri

- Jandarma Asayiş Komutanlığı
- Jandarma Bölge Komutanlıkları
- İl Jandarma Alay Komutanlıkları
- İl Merkez ve İlçe Jandarma Bölük Komutanlıkları
- Bucak Jandarma Takım Komutanlıkları
- Jandarma Karakol Komutanlıkları
- Jandarma Koruma Birlikleri
- Jandarma Asayiş Komando Birlikleri

(2) Mülki Teşkilata Tabi Olmayan İç Güvenlik Birlikleri

- Jandarma Komando Birlikleri
- Jandarma Havacılık Birlikleri
- Jandarma Sınır Birlikleri

c. Jandarma Eğitim Birlikleri

d. Jandarma Okulları

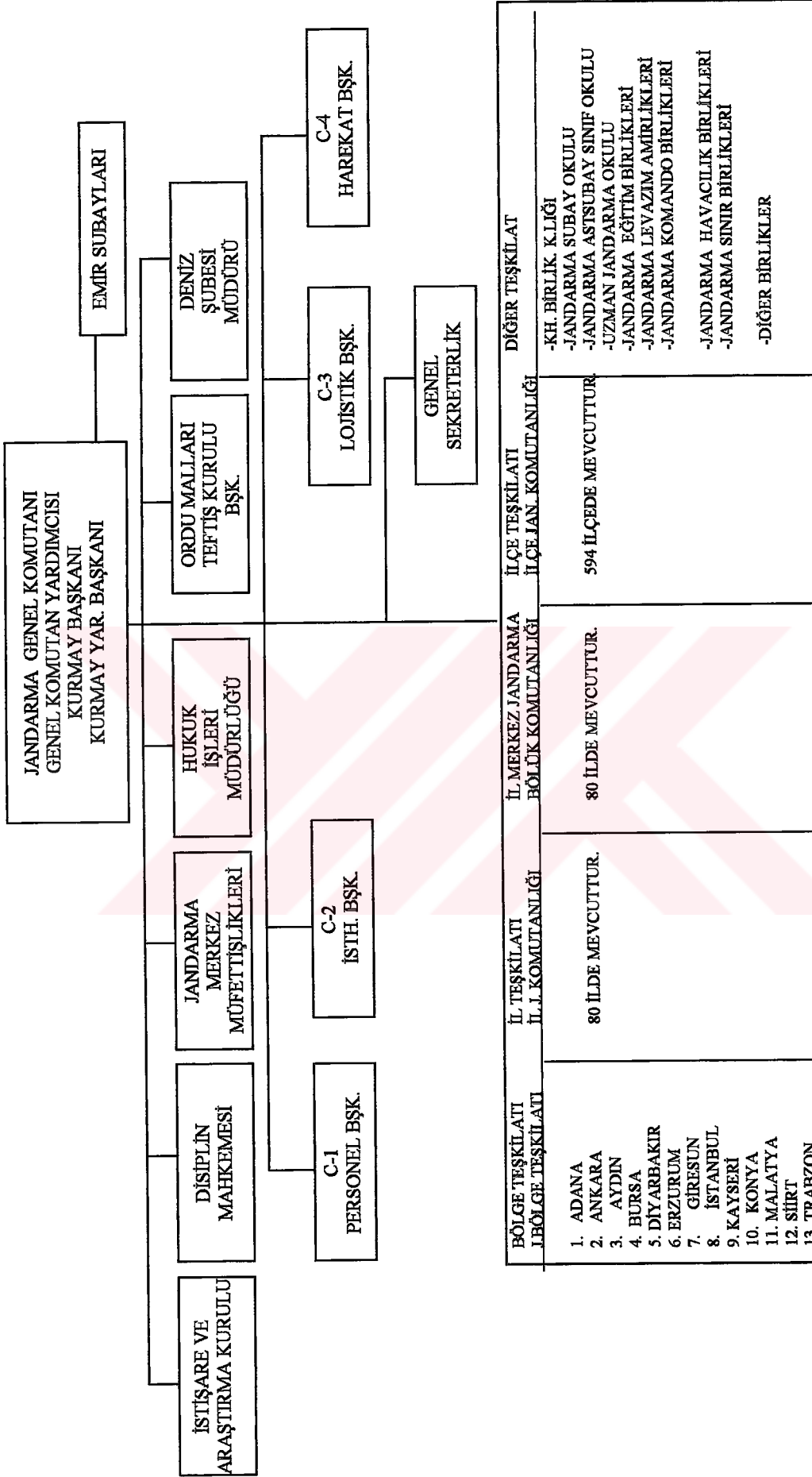
e. İdari ve Lojistik Destek Birlikleri

f. Diğer Birlikler (Görevin özelliğine göre kurulacak diğer birlikler)

İç Güvenlik Birliklerinden, “mülki teşkilata tabi birlikler” genel olarak, gerek 5442 sayılı kanun, gerekse 2803 sayılı kanun hükümlerine göre, mülki taksimat ele alınarak, her ilde İl Jandarma Komutanlığı, her ilçede İlçe Jandarma Komutanlığı, bucaklarda Bucak Jandarma Takım Komutanlığı ve köylerde de Jandarma Karakol Komutanlığı şeklinde teşkilatlanmıştır. (ŞEMA-II, s.34)⁴⁹

⁴⁹ T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi, Ankara, TODAİE Yayınları, 1986, s.309

JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI (J Gn K)

ŞEMA-II

D. JANDARMANIN TÜRK İDARE TEŞKİLATI İÇİNDEKİ YERİ

1. Jandarmanın Bağlılığı

Jandarmanın Genel Komutanlığı'nın idare içindeki yeri, 2803 sayılı Jandarmanın Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu'nun "bağlılık" kenar başlığı altında 4. maddesi ile; "KONUŞ, KURULUŞ" kenar başlığı altındaki 5. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: "Jandarmanın Genel Komutanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir parçası olup, Silahlı Kuvvetlerle ilgili görevleri, eğitim ve öğrenim bakımından Genel Kurmay Başkanlığı'na, emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin ifası yönünden İçişleri Bakanlığı'na bağlıdır. Ancak Jandarmanın Genel Komutanı, Bakan karşı sorumludur."

Bu maddeye göre Jandarmanın Genel Komutanlığı, Silahlı Kuvvetlerle ilgili görevleri ile eğitim ve öğretim bakımından Genelkurmay Başkanlığı'na bağlıdır. Bu konularla ilgili olarak, Genelkurmay Başkanlığı hiyerarşisi içinde, doğrudan doğruya ilişkilidir. Yani bu makamla ilişkilerini, İçişleri Bakanlığı aracılığı olmaksızın sürdürür. Yazışma ve emir komuta bakımından askeri kurallara ve askeri hiyerarşiye uymak zorundadır.

Emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin ifası yönünden, İçişleri Bakanlığı'na bağlılık esastır. Çünkü, ülkenin genel emniyet ve asayişinden doğrudan doğruya İçişleri Bakanı sorumludur. Bu sorumluluk, kişisel anlamda ve siyasal bir sorumluluktur. Bakanın kişisel sorumluluğu esası benimsenmekle, doğabilecek sakıncalar ve çelişkiler peşinen önlenmek istenmiştir⁵⁰. Dolayısıyla, ülkenin genel emniyet ve asayişini tek bir makama verilmiştir; çeşitli makamlar arasında yetki dağılımından kaçınılmıştır.

Merkezi yönetimin gereği olarak, her bir bakanlık, merkez adına faaliyet gösterir ve bakan, bakanlığının en yetkili amiridir. Jandarmanın Genel Komutanlığı, İçişleri Bakanlığı hiyerarşisi içinde olduğundan, Jandarmanın Genel Komutanı'nın her konuda

⁵⁰ Halim Alyot, *Türkiye'de Zabıta*, Ankara, 1947, s.56

amiri, İçişleri Bakanı'dır. Diğer kurum ve kuruluşlarla ilişkilerinde doğrudan yazışma ve haberleşmesi sozkonusu olamaz.

Jandarma teşkilatı, İçişleri Bakanlığı hiyerarşisinde; Emniyet Genel Müdürlüğü ile denk bir kuruluş olarak yer alır, ancak iki kuruluş birbirinin aynı yapı ve bağlılık düzeyinde değildir. Emniyet Genel Müdürlüğü, bakanlığın iki numaralı yetkilisi olan müsteşar aracılığıyla bakana bağlanmıştır. Oysa Jandarma Genel Komutanı, doğrudan bakana karşı sorumlu olmasına karşın, müsteşarın bu komutan üzerinde herhangi bir yetkisi yoktur.

Jandarma Genel Komutanının atanma biçimi, Türk Silahlı Kuvvetlerinin ülkemizdeki özel konumundan dolayı, Emniyet Genel Müdürünün atanma biçiminden farklıdır. Bu farklılık konusunda Kıratlı, bizimde katıldığımız, "Silahlı Kuvvetler, demokratik hukuk devletinde sivil iktidara tabidir. Yani, anayasanın kurduğu yüksek sivil organlar, rütbeleri ne olursa olsun, askeri komutanlar üzerinde otorite sahibidirler. Bu ilke, modern devletin, sivil bir devlet olduğu ve modern devlette ordunun bir kamu hizmeti teşkil ettiği fikrinin ifadesidir. Böylece askeri otoriteler, sadece askeri birliklerine komuta etmek yektisine sahiptirler. Fakat, sivil otoritelerden emir almadıkça onu kullanamazlar. Sivil otoriteler de, Silahlı Kuvvetleri kullanma yetkisine sahiptir, fakat onlara komuta edemezler.⁵¹" görüşünü savunmaktadır.

Bu bağlılık tarzı, ülkemizde silahlı kuvvetlerin çok özel bir konuma ve işleve sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, 1879'da Asakir-i Zaptiye'nin kaldırılarak, yerine Batı örneğine uygun jandarma örgütünün kurulmasından beri, bu bağlılık biçimi gelenekleşmiştir denilebilir⁵². Çünkü, jandarmanın teşkilatı, silahlanması, talim ve terbiyesi, disiplini ve seferberlikte kullanılış tarzı bakımından Harbiye Nezaretine; ülkenin asayişine, kanun ve nizamların yürütülmesine ilişkin konularda Dahiliye Nezaretine bağlı olacağını belirten ilk metin, 1333 (1917) tarihli, "Jandarma Vezaif ve Teşkilat-ı Esasiyesiyle, Cihet-i Merbutiyeti Hakkında Kararname" dir. Bunu izleyen ve Cumhuriyet döneminin konuya ilişkin en önemli metni, 10.06.1930 tarih ve 1706 sayılı

⁵¹ Metin Kıratlı, *Koruyucu İdari Hizmetler*, Ankara TODAİE Yayınları, No:135, 1973, s.173

⁵² Ateşoğlu- Terzioğlu, C.1, s.14.

“Jandarma Kanunu” olup; bağıllık konusunda aynı doğrultuda esaslar koymuştur. Son olarak 2803 sayılı yasa, bu geleneğin sürdürüldüğü bir metin olarak yürürlüğe konmuştur.

Vali ve diğer mülki amirler, önleyici kolluk faaliyetlerinin yürütülmesi için, mülki teşkilata tabi jandarma iç güvenlik birliklerinin kullanılması isteğinde bulunabilirler. Ancak, görevin yürütülüşü sırasında, bu birliklere komuta etme yetkisi, ilgili iç güvenlik birlik komutanınınındır.

Bu bağıllık ve sorumluluk düzeni, kendine özgü bazı istisna ve kısıntıları da beraberinde getirmiştir. İl İdaresi Kanunu’nun yetki genişliği sonucu olarak, mülki amirlere tanıdığı yetkiler konusunda; önemli yetki kısıntıları yaratılmıştır. Konuya ilişkin olarak, 2803 sayılı Yasa’nın getirdiği düzenleme çerçevesinde; personelin yükselme, izin, sicil, ödül, atanma ve yer değiştirme, disiplin işlemleri, açığa alınma, işten el çektirme, görevden uzaklaştırma v.b. durumları bakımından mülki amirlerin hemen hemen hiç yetkileri yoktur⁵³. Böylelikle, Silahlı Kuvvetlerin diğer unsurları gibi jandarma da, kendi içinde otonom bir nitelik kazanmıştır. Yalnızca görevlerin kararlaştırılıp belirlenmesi bakımından mülki amirlik makamlarına bağıllığı söz konusudur demek yanlış olmaz.

2. Jandarmanın Bağlı Bulunduğu Kuruluşlar

Jandarma Genel Komutanlığı’nın bağlı olduğu kuruluşları ayrı ayrı belirtmek konumuz açısından yararlı olacağından, önceliği Türk Silahlı Kuvvetlerine vererek, bağlı olduğu kuruluşları ve bağıllık ilişkilerini ayrı ayrı incelemeye geçebiliriz.

a. Türk Silahlı Kuvvetleri

Türk Silahlı Kuvvetleri, 211 sayılı İç Hizmet Kanunu’nda, “... Kara (Jandarma dahil), Deniz ve Hava Kuvvetleri subay, askeri memur, astsubay, erbaş ve erleri ile

⁵³ Ateşoğlu - Terzioğlu, C.1., s.16

askeri öğrencilerden teşekkül eden ve seferde ihtiyatlarla ikmal edilen, kadro ve kuruluşlarla teşkilatı gösterilen silahlı devlet kuvvetidir.” şeklinde tanımlanmıştır.(m.1)

Bu tanımdan anlaşılacağı üzere Jandarma Genel Komutanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir parçası olarak, Kara Kuvvetleri Komutanlığı içinde düzenlenmiştir.

Jandarma Genel Komutanlığı, hukuken bir kuvvet komutanlığı değildir. Bu nedenle Jandarma Genel Komutanı, Silahlı Kuvvetler hiyerarşisi içinde dengi bir makamla kıyaslanamaz. Ancak, jandarma personeli ve teşkilatı üzerinde en büyük askeri otorite olduğu tartışmasızdır. Askeri hiyerarşi içinde Jandarma Genel Komutanlığı, herhangi bir kuvvet komutanlığına değil de Genelkurmay Başkanlığına bağlı olduğundan, Jandarma Genel Komutanı kendi teşkilatı bakımından diğer kuvvet komutanlarınıninkine denk yetkilere sahiptir.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin vazifesi; Türk yurdunu ve Anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kollamak ve korumaktır. (İç Hiz. K. m.35) Türk Silahlı Kuvvetleri'ne bağlılığı dolayısıyla, bu vazifenin jandarmayı da ilgilendireceği kuşkusuzdur.

b. Genelkurmay Başkanlığı

Anayasa'nın 117 nci maddesinde düzenlenen Genelkurmay Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ile işbirliği halinde çalışan Genel Bütçe içinde bir kuruluştur. Genelkurmay Başkanlığı'nın kuruluş amacı, Silahlı Kuvvetleri savaşa hazırlamak ve sevk ve idaresini sağlamaktır⁵⁴.

Genelkurmay Başkanı başkanlığındaki Genelkurmay Başkanlığı'nın görevleri, 31.07.1970 tarih ve 1324 sayılı “Genelkurmay Başkanının Görev ve Yetkilerine Dair Kanun”da belirtilmiştir.

⁵⁴ T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi, TODAİE Yayınları, Ankara, 1986, s.207

Bu kanuna göre Genelkurmay Başkanlığı'nın görevleri: "Silahlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasında personel, istihbarat, hareket, teşkilat, eğitim, öğretim ve lojistik hizmetlerine ilişkin ilke ve önceliklerle ana programları belirlemek. Bu hizmet ve görevlerin Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri Komutanlıkları ve Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı kuruluşlarca uygulanmasını sağlamak. Personel hizmetlerini özel yasasına göre yürütmek, lojistik tedarik hizmetleri için belirlemiş olduğu ilke, öncelik ve programları bu hizmetleri yürütecek olan Milli Savunma Bakanlığı'na bildirmek, uluslararası anlaşma ve andlaşmaların askeri yönlerinin belirlenmesinde görüşünü bildirmek ve gerektiğinde bu toplantılarda temsilci bulundurmaktır⁵⁵."

Genelkurmay Başkanlığı, savaş sırasında Başkomutanın genel karargahını meydana getirecek olan Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerinden seçilmiş general, kurmay subay ve diğer sınıf subaylarla uzmanlardan kurulmuş bulunan en büyük askeri karargah⁵⁶ olarak nitelendirilebilir.

211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu, Jandarmayı Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olarak kabul etmiştir. 926 sayılı TSK Personel Kanunu da Jandarmanın, Türk Silahlı Kuvvetlerinin muharip bir sınıfı olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, Jandarma Genel Komutanlığı, silahlı kuvvetlerle ilgili görevleri ile eğitim ve öğretim bakımından Genelkurmay Başkanlığına bağlıdır. Bu konularla ilgili olarak, Genelkurmay Başkanlığı ile silsile esasında doğrudan doğruya ilişkilidir. Yani bu makamla olan ilişkisini, İçişleri Bakanlığı'nın aracılığı olmaksızın sürdürür.

c. İçişleri Bakanlığı

İçişleri Bakanlığı'nın kuruluş amacı; yurdun genel kolluk ve güvenliğini, kamu düzenini, kişi hak ve hürriyetlerini korumak; sınır ve karasularımızın güvenliğini sağlamak; gümrük bölgelerindeki kaçakçılığı önlemek, izlemek ve soruşturmak; vatandaşlık hak ve ödevlerine dayanak ve karine oluşturan nüfus sicillerinin, kişilerin

⁵⁵ Muzaffer Sencer, *Türkiye'nin Yönetim Yapısı*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1992, s.266

⁵⁶ Hulusi Özbakan, *TSK İç Hizmet Kanunu*, Ankara, 1981, s.3

medeni halini istenilen her anda noksansız olarak gösterecek şekilde tutulmasını sağlamak; vatandaşlık işlemlerini yürütmek; yurdun sivil savunmasını sağlamaktır⁵⁷.

3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun ilgili hükümleri, "Yurt içinde emniyet ve asayişin sağlanması" görevini İçişleri Bakanına vermiştir. İçişleri Bakanı da bu görevini, özel yasaları bulunan Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü ile lüzumu halinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nden istifade etmek suretiyle yerine getirir.

Emniyet ve asayiş işleriyle diğer görev ve hizmetlerin yerine getirilmesi yönünden İçişleri Bakanlığı'na bağlı olan jandarmanın asli görevi itibariyle bağlı olduğu makam, İçişleri Bakanlığı'dır. Diğer sivil kurum ve kuruluşlarla olan ilişkilerinde, İçişleri Bakanlığı'nun aracılığı olmaksızın yazışma yapması ya da haberleşmesi söz konusu değildir. Jandarma Genel Komutanlığı teşkilatı, İçişleri Bakanlığı hiyerarşisinde, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne eşit bir kuruluş olarak yer almaktadır.

Bu bağlılık tarzı, ülkemiz bakımından Silahlı Kuvvetlerin çok özel bir konuma ve işleve sahip olmasından kaynaklanmaktadır⁵⁸. Ayrıca, 1879'da Asakir-i Zaptiyenin kaldırılarak, yerine Batı örneğine uygun jandarma örgütünün kurulmaya başlanmasından beri süregelen dönem içinde bu bağlılık biçimi, bir bakıma gelenekleşmiştir denilebilir.

d. Milli Savunma Bakanlığı

Milli Savunma Bakanlığı'nın kuruluş amacı; milli güvenliğin sağlanması ve Silahlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasında Türk Silahlı Kuvvetlerini siyasi, idari, mali ve hukuki yönden desteklemektir⁵⁹.

Milli Savunma Bakanlığı; milli savunma görevlerinin siyasi, hukuki, sosyal, mali

⁵⁷ T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi, TODAİE Yayınları, Ankara, 1986, s.299

⁵⁸ Ateşoğlu – Terzioğlu, C.1., s.16

⁵⁹ T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi, TODAİE Yayınları, Ankara, 1986, s. 295

ve bütçe hizmetlerini; Silahlı Kuvvetlerin, Bakanlar Kurulunca kararlaştırılacak savunma politikası çerçevesinde Genelkurmay Başkanlığı tarafından saptanacak ilke, öncelik ve ana programlarına göre barışta ve savaşta askere alma; silah, araç, gereç ve her çeşit lojistik ihtiyaç maddelerinin sağlanması hizmetlerini; harp sanayii hizmetlerini; sağlık, veteriner, inşaat, emlak, iskan ve enfastrüktür hizmetleri ile mali ve mal hesap teftiş hizmetlerini yürütmekle görevlidir⁶⁰.

Jandarma Genel Komutanlığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olduğundan, yine Genelkurmay Başkanlığı hiyerarşisine bağlı bulunduğundan dolayı, kuruluş amaçları ve görevleri itibarıyla Milli Savunma Bakanlığı'na da bağlıdır.

e. Mahalli Mülki Amirlikler

5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'na göre il, ilçe ve bucaklarda emniyet ve asayişin sağlanmasında yetkili makam, mülki amirlerdir. Bu nedenle, jandarma asayiş komutanı olağanüstü hal bölge valisine, il jandarma komutanı valiye, ilçe jandarma komutanı kaymakama, bucaklarda jandarma karakol komutanı da bucak müdürüne karşı sorumludur. Bu bağlılık, İçişleri Bakanlığı'na bağlı olmanın doğal bir uzantısıdır aslında.

2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu, jandarmadan istenecek görevler için, "istek-talep" esasını getirmiştir. Bu esas dolayısıyla mahalli mülki amirler, önleyici zabıta faaliyetlerinin yürütülmesi için, jandarmadan istekte bulunabilirler; ancak görevin icrası esnasında bu birliklere komuta etmek yetkisi, ilgili jandarma birlik komutanına aittir.

Jandarma Bölge Komutanlıklarının, mahalli mülki amirler ile herhangi bir bağlılığı yoktur. Bu komutanlıklar, doğrudan Jandarma Genel Komutanına bağlıdır.

Bu bağlılık konusunda 2803 sayılı Kanun, bazı istisna ve kısıntılar getirmiştir. Şöyle ki; İl İdaresi Kanunu'nun mülki amirlere tanıdığı sicil, izin, ödül, atama, yer

⁶⁰ T.C. Devlet Teşkilatı Rehberi, TODAİE Yayınları, Ankara, 1986, s. 295

değiştirme, işten el çektirme, görevden uzaklaştırma gibi işlemlerle ilgili yetkilerden 2803 sayılı Kanunda hiç söz edilmemiştir. (2803 sayılı Kanun'un ek-2 nci maddesinde mülki sicilden söz edilmekle birlikte, Yönetmelikte bir düzenleme olmadığından uygulaması yoktur.) Bu nedenle, jandarmanın da Silahlı Kuvvetlerin diğer kuvvetleri gibi kendi içinde otonom bir nitelik kazanması sağlanmak istenmiştir. Yani, mahalli mülki amirler, mülki görevleri dolayısıyla kendilerine bağlı olan jandarma personeli üzerinde, sayılan bu yetkilerini hiç kullanamayacaklardır.

f. Milli Güvenlik Kurulu

Milli Güvenlik Kurulu, Hükümete yardımcı olan bir kuruldur⁶¹. Karar ve davranışlarından Hükümet sorumludur. Milli Güvenlik Kurulu kararları, “öneri” niteliğinde olup, Bakanlar Kurulu'nca benimsendiği ölçüde hukuki değer kazanırlar.

Anayasa'nın 118.maddesine göre Milli Güvenlik Kurulu; “... Devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tesbiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini ...” Bakanlar Kurulu'na bildirmekle görevli bir yardımcı kuruldur. Anayasa, ayrıca Milli Güvenlik Kurulu'nun, “ ... devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınması zorunlu görülen ...” önlemlere ilişkin önerilerde bulunulabileceğini ve bu önerilerin, Bakanlar Kurulu'nca “öncelikle” dikkate alınacağını belirtmiştir.

Milli Güvenlik Kurulu, asker ve sivillerden oluşan bir kuruldur. Cumhurbaşkanı başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları ile; Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı'ndan oluşur. Milli Güvenlik Kurulu, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile bunun idare ve sorumluluğu altındaki bir teşkilat ve personele sahiptir.

⁶¹ Gözübüyük, A.Şeref – Akıluoğlu, Tekin. **Yönetim Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1992 ; Onar, S. Sami. **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, İstanbul, 1966; Günay, Metin. **İdare Hukuku**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 1996 ; Giritli, İsmet, **Amme İdaresi Teşkilatı ve Personeli**, 5.b., İstanbul, 1975

Bu bağılılık, jandarmanın görevleri nedeniyle bir bağılılık olmayıp, sadece Jandarma Genel Komutanının bu kurulun bir üyesi olmasından kaynaklanan bir bağılılıktır.

Sonuç olarak Jandarma Genel Komutanlığı; Türk Silahlı Kuvvetleri, Genelkurmay Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ve Milli Güvenlik Kurulu ile Mahalli mülki amirliklerle bağılılık ilişkisi içinde bulunan hem bir idari kuruluş ve hem de bir askeri kuvvettir.

II. BÖLÜM

JANDARMANIN GÖREVLERİ

I. JANDARMANIN GÖREVLERİNE İLİŞKİN ESASLAR

A. JANDARMANIN GÖREVLERİ

Jandarmanın görevleri, 2803 sayılı Kanun ile bu kanun dışında daha birçok kanun, tüzük ve yönetmelikte yer almaktadır. Jandarmaya görev veren veya görevlerinin icrası esnasında jandarmayı etkileyen 269 adet kanun, 35 adet tüzük ve 75 adet yönetmelik olduğu, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği'nde yer almaktadır. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, jandarmanın görevleri oldukça çok ve çeşitlidir.

Halil Gelendost, jandarmanın görevlerini; “Vatan haritasını bir kere düşünelim ve binlerce jandarma karakolunun yan yana ve adeta birbirleriyle dirsek teması yaparak yayılmış olduğunu ve bunların müşterek tedbirlerle; adeta örümcek ağı gibi münteşir ve bütün yurda şamil devriyelerle en ücra köşelere kadar nüfuz ettiklerini görürüz. Umumi yollar, çiftlikler, meralar, yaylalar, köyler ve kasabalarda müşterek tedbirlerle umumi ve müstakar bir düzen kurulmuştur. Fenalık yapmaya meyyal ve müsait kimseler, baş bile kaldıramamaktadırlar. Tasavvur ediniz ki, bu ne vatani, ne ulvi ve ne insani bir vazifedir. Köylü nazarında devlet mefhumu jandarmanın varlığı, ehliyeti, kanuni bilgisi ve vazifesini ifasındaki liyakat ve kifayetiyle ölçülür. Halk, devlet deyince jandarmayı; jandarma deyince devleti tanı⁶².” şeklinde açıklamıştır.

Birand, eserinde⁶³ jandarmanın, “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nden çıkan bir yasayı kar, fırtına demeden; Erzincan dağındaki Çakmak köyüne götürüp alındı tutanağını düzenlemekle de sorumlu...” olduğunu belirtmektedir.

⁶² Halil Gelendost, *Jandarmada Hizmet ve Muamelat*, Ankara, 1961, s.16

⁶³ Mehmet Ali Birand, *Emret Komutanım*, Ankara, 1986, s.313

Sevgen ise, jandarmanın görevlerini, “Kızgın güneşin altında çalışıp, akşam vakti öküzlerini önüne katarak evine gitmekte olan çalışkan tacire, dağda sürüsünü güden çobana, çatırdayan ocağın başında babasız kalmış yavrusuna nini söyleyen Fatoş’a ... emniyet telkin eden, bunların herbirinin huzur içinde çalışmalarını sağlayan; köylünün hastalanan tavuğundan, okula gitmeyen çocuğuna; kopan telefon telinden, bozulan köprüye; devletin vergisinin tahsilinden, falanca hava meydanlarının korunmasına kadar sayısız devlet işlerine bakan; devlet ormanından izinsiz ağaç kesen Mehmet’ten mahkemeye şahitliğe gidecek Ali’nin hakim huzuruna hazırlanmasından; askerlik görevinden izine veya hava değişimine gelen Veli’nin vaktinde birliğine katılmasından sorumlu olan hep odur. Bu tabloların her biri, mesleğin gerçek sahnesinden alınmış birer küçük örnektirler. Jandarma, daha burada belirtmekle tükenmeyecek kadar çok ve çeşitli vazifeleri de ifa eder⁶⁴” şeklinde farklı bir anlatımla açıklamıştır.

Yukarıdaki örnekler, duygusal olmakla birlikte, kabaca jandarmanın görevleri ve bu görevleri yerine getirirken karşılaşılan güçlükler ile bu görevlerin sınırsız denecek çok ve karmaşık olduğu hakkında bir fikir vermektedir bize.

2803 sayılı Jandarma Teşkilat ve Görev ve Yetkileri Kanunu, 7 nci maddesinde, jandarmanın genel olarak görevlerini belirtmiştir. Buna göre, Jandarmanın genel olarak görevleri şunlardır:

a) Mülki Görevleri;

Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek; suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korunmalarını yapmak.

⁶⁴ Nazmi Sevgen, Jandarma Teşkilatı ve Umumi Vazifeleri, Ankara, 1962, s.5,8

b) Adli Görevleri;

İşlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmek.

c) Askeri Görevleri;

Askeri kanun ve nizamların gereği görevlerle, Genelkurmay Başkanlığı'nca verilen görevleri yapmak.

d) Diğer Görevleri;

Yukarıda belirtilen görevler dışında kalan ve diğer kanun ve nizam hükümlerinin icrası ile bunlara dayalı emir ve kararlarla jandarmaya verilen görevleri yapmak.

Jandarmanın, bu görevlerinden hangisini öncelikle ve hangi sınırlar içinde yapacağı sorununa ise, 2803 sayılı Kanun'un hizmet sınırı ve hizmet önceliğine ilişkin hükümleriyle açıklık getirilmiştir. Yani Kanun, hangi görevlerin, hangi öncelikle jandarmadan istenebileceğini açıklığa kavuşturmuştur.

B. JANDARMANIN HİZMET SINIRI VE HİZMET ÖNCELİĞİ

1. Hizmet Sınırı

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu, hizmet sınırını şu şekilde belirtmiştir: “Kanun ve nizamlar ile bunlara dayalı olarak verilen emir ve kararların öngörmediği hiçbir görev jandarmadan istenemez. Ancak, jandarma subaylarına valilik ve kaymakamlığa, jandarma astsubaylarına da bucak müdürlüklerine geçici bir süre ile vekalet görevi verilebilir.” (m. 9)

Anayasa'nın 123 ncü maddesine göre; “idarenin görevleri yasayla düzenlenir.” İdareye, yasayla bir hizmeti yürütmek görevi verildikten sonra, hizmetin işleyişine ilişkin ayrıntılar, idare tarafından düzenleyici işlemlerle belirlenir. Gerek yasalarda, gerekse düzenleyici işlemlerde gösterilen görevlerin bir kısmı açık ve belirli görevlerdir. Özellikle görevi üstlenecek olanlar bellidir. Dolayısıyla göreve muhatap olanlar, herhangi bir emir söz konusu olmasa bile, bu gibi görevleri yerine getirmekle yükümlüdürler. Bu bakımdan, herhangi bir görevi yerine getirecek olan görevlinin; makam, yer ve zaman açısından açıkça yetkili kılınmış olması zorunludur.

Jandarmaya görev yükleyen mevzuat, oldukça çoktur. Ancak, ana görevlerin bir araya toplandığı bazı metinler, jandarmanın hizmet sınırını belirlemede önemli sayılabilecek ölçü ve esasları içerir. Bunların başında; Emniyet Teşkilatı Kanunu, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu ve Yönetmeliği, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, 3005 sayılı Meşhut Suçların Muhakeme Usulü Kanunu ile İç Hizmet Kanunu gelmektedir.

2. Hizmet Önceliği

Hizmet önceliği, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinde şu şekilde düzenlenmiştir: “Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali ile Anayasada öngörülen diğer olağanüstü durumlarda; adli ödev ve isteklerin sayıca çoğunluğundan ötürü hemen yapma olanağı bulamayan yetkili jandarma iç güvenlik birliği komutanı, hangi talebe

öncelik verilmesi gerektiğini, Cumhuriyet savcısı ya da gecikmede sakınca varsa sorgu ve sulh yargıcı ile görüşerek belirler.

İvedilik ve personel yetersizliğinden ötürü hemen yerine getirilmesi olanağı bulunmayan mülki ödev ve istekler konusunda; yetkili jandarma iç güvenlik birliği komutanı, durumu mülki amire yazılı olarak bildirir ve alacağı cevaba göre hareket eder. Ancak, aynı zamanda yapılması gereken sayıca çok mülki işlerden hangisine öncelik verileceği belirlenirken, emniyet ve asayişin sağlanması ve korunmasına ilişkin olanlara öncelik verilir.”(m.9)

Yürürlükteki mevzuat, jandarmaya mülki, adli ve askeri bir çok görev yüklemiştir. Bu çok çeşitli görevlerin, personel ve süre yetersizliği nedeniyle bazen yerine getirilmesi mümkün olamamaktadır. İşte, uygulamada görülen aksaklıkları, yanlış anlamaları ve hangi göreve öncelik tanınması gerektiği konusunda düşünülen tereddütleri ortadan kaldırmak için, bu kural getirilmiştir.

C. JANDARMANIN SORUMLULUK ALANI VE ÇALIŞMA ESASLARI

1. Jandarmanın Sorumluluk Alanı

Jandarma, emniyet ve asayiş sağlamaya, kamu düzenini korumaya yükümlü olup, bu görevlerini iki şekilde yerine getirmektedir. Öncelikle kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere, hükümet emirlerine ya da tebliğlere ve genel olarak kamu düzenine uygun olmayan eylemleri önlemek; ikinci olarak da, işlenmiş bir suç hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmakla yükümlüdür. Kısaca jandarma, mevzuatın kendine yüklediği görevleri hem “mülki kolluk” ve hem de “adli kolluk” sıfatıyla yerine getirmektedir. Ayrıca bu konudan, ülkemizde adli kolluk görevlerinin de genel kolluk tarafından yapıldığı sonucunu çıkarmak mümkündür.

Hukuk devletinde, kamu adına yürütülecek tüm idari görevlerde olduğu gibi, kolluk görevlerinin yürütülmesinde de görev yapacak kuruluşların, hem zaman ve hem de yer açısından kanunla belirlenmiş olması bir zorunluluktur. “Kanuni idare” ya da “idarenin kanuniliği” olarak nitelendirilen bu ilke; “... idare kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.”(m.123/1) şeklinde Anayasada düzenlenmiştir.

Türk İdare Hukuku bakımından yetkinin varlığı ya da yokluğu konusu, kamu düzenini ilgilendiren bir sorundur⁶⁵. Dolayısıyla, ilgili kolluk makamları kendilerine tanınmış olan coğrafi alan dışında yetkilerini kullanamazlar. Aksi durumda, yer bakımından yetkisizlik durumu ortaya çıkacağından, kolluk işlemlerinin iptalini gerektirecek bir sakatlık ortaya çıkacaktır.

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun 10 ncu maddesine göre, jandarmanın genel olarak görev ve sorumluluk alanı, “polis görev sahası dışı olup, bu alanlar, il ve ilçe belediye hudutları haricinde kalan veya polis teşkilatı bulunmayan yerlerdir.” Maddeden de anlaşılacağı üzere jandarmanın görev ve sorumluluk alanı, iki

⁶⁵ A.Şeref Gözübüyük, *Yönetmelik Yargı*, Ankara, 1983, s.157

önemli ölçüte göre belirlenmektedir. bunlardan birincisi, “il ve ilçe belediye sınırları”, diğeri ise, “polis teşkilatı görev sahası” dır.

İl ve ilçe belediye sınırları dışında kalan yerlerde kolluk görevlerinin yürütülmesinden Jandarma Genel Komutanlığı sorumludur. Zaten bu teşkilatın kuruluş amacı da bunu gerektirmektedir. Ayrıca, il ve ilçe belediye sınırları içinde olsa bile, polis teşkilatı kurulmayan yerlerde de kolluk görevleri jandarma tarafından yürütülmektedir.

Kanununun 10 uncu maddesinin ikinci ve devamı fıkralarında ise, jandarmanın kendisine verilen görevleri yerine getirmek bakımından diğerk güvenlik kuvvetleriyle işbirliği ve çalışma esasları yer almaktadır. Buna göre jandarma, kendisine verilen görevlerin ifası ile ilgili olarak diğerk güvenlik kuvvetleriyle işbirliği ve koordinasyonda bulunmaktadır. Jandarma veya Emniyet Teşkilatı, kendi sorumluluk alanlarında yetersiz kaldıkları veya kalacaklarının değerlendirilmesi halinde, mahalli mülki amirler tarafından birbirlerinin sorumluluk alanlarında geçici olarak görevlendirilebilmektedirler. Böyle durumlarda, jandarmanın diğerk güvenlik kuvvetleriyle işbirliği ve koordinasyon esasları, yönetmeliğinin 142 nci maddesinden başlayarak, ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

2. Jandarmanın Diğerk Makamlarla İlişkileri ile Çalışma ve İşbirliği Esasları

Emniyet ve asayişle görevli jandarma birlikleri, mülki teşkilata bağlı olarak konuşlandırılmıştır. Mülki teşkilata bağlı olan jandarma birlikleri ise, il jandarma komutanlıkları ve bu komutanlıkların ast kademeleri olan ilçe jandarma komutanlıkları ile jandarma karakol komutanlıklarıdır. Bu birliklerin mülki teşkilata bağlılığı, mülki görevlerin yapılması bakımından mülki amire karşı sorumluluk şeklindedir.

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanununun, 12 nci maddesinde bu konu, “Emniyet ve asayiş görevi ifa eden il jandarma alay komutanlıkları ve ast kademeleri, mülki görevlerin yapılması yönünden mahalli mülki idare amirine; maiyetlerinin sevk ve idaresinden, disiplin, eğitim, özlük hakları ile lojistik faaliyetlerin yürütülmesinden kendi amirlerine karşı sorumludurlar. ” şeklinde düzenlenmiştir.

Bilindiği üzere mülki amirler, emniyet ve asayiş ile kamu düzenine ilişkin karar ve emirlerin yürütülmesi için, kendi yetki alanları içinde bütün kolluk kuruluşlarının amiri sıfatını taşımaktadırlar. Ancak, bu makamların jandarma ile ilişkileri bakımından amirlik yetkileri, kendine özgü bir nitelik taşımaktadır. Kısıntılı bir amir-ast ilişkisi⁶⁶ biçimindedir. Örneğin sicil (mülki görevi olan uzman jandarmalara, mülki amirler tarafından sicil verilmekle birlikte, ayrıca askeri amirleri tarafından da sicil verildiğinden, mülki sicil tek başına değerlendirilmemekte), yükselme, atanma ve disiplin işleri gibi konularda mülki amirlerin, jandarma personeli üzerinde doğrudan etkili olabilecek bir yetkileri yoktur.

Bu düzenleme çerçevesinde, jandarma birliklerinin sevk ve idaresi, disiplin, eğitim, özlük hakları ile lojistik faaliyetlerinin yürütülmesi, askeri usullere göre yerine getirilecektir. Örneğin mülki amirler, il jandarma komutanlıkları ve ast kademelerinin personeli hakkında cezayı gerektiren bir durumu öğrendiklerinde, kendileri doğrudan ceza veremeyecekler, ancak bu personelin ilgili amiri tarafından cezalandırılmasını isteyebileceklerdir.

Mülki teşkilata bağlı jandarma birlikleri, mülki görevlerinden başka, birçok adli ve askeri görevleri de yapmaktadırlar. Adli ve askeri makamlarla, mülki makamlar arasında bir bağıllık ilişkisi yoktur. İşte bu nedenle gerek mülki amirler ve gerekse adli ve askeri makamlar, mevzuata uygun isteklerini, yazılı olarak, il jandarma komutanlıkları ve ast kademelerine doğrudan doğruya iletmektedirler. Acele hallerde bu isteklerin sözlü olarak yapılabilmesi öngörülmüşse de, bu sözlü isteklerin en kısa zamanda yazılı olarak teyid edilmesi zorunlu kılınmıştır.

Mülki, adli ve askeri makamlar dışında kalan makamlarca, jandarmadan doğrudan istekte bulunulamaz. Bu gibi isteklerin, yetkili mülki amirliğe iletilmesi ve bu makamın da mevzuata uygunsa, jandarmaya görev olarak vermesi gereklidir.

⁶⁶ Ateşoğlu- Terzioğlu, C.I, s. 45

II. JANDARMANIN BAŞLICA GÖREVLERİ

A. JANDARMANIN MÜLKİ GÖREVLERİ

1. Jandarmanın Mülki Görevlerinin Özellikleri

Jandarmanın mülki görevleri, 2803 sayılı Kanun'un 7nci maddesinde; "Emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak; kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek; suç işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri almak ve uygulamak; ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin dış korunmalarını yapmak..." şeklinde belirtilmiştir.

2803 sayılı Kanunda geçen "mülki görevler" deyimini, "idari kolluk görevleri" anlamındadır⁶⁷. İdari kolluk görevi; "kamu düzenini korumak ve sürekliliğini sağlamak amacıyla, hukukun öngördüğü ölçüler içinde, kişilerin özgürlüklerini sınırlayan ya da yasaklar getiren tüm işlem ve faaliyetleri içerir⁶⁸." Bu anlamda; silah taşımamanın ruhsata bağlanması ve bu konudaki denetimler, sokağa çıkma yasağı, güvenlik nedeniyle bir yere girmenin ya da bir yerden çıkmanın yasaklanması, gürültünün yasaklanması, suç işlenmesine engel olmak için arama yapılması, kimlik sorulması; önleyici devriye çıkarılması gibi tüm faaliyet ve işlemleri buna örnek olarak gösterebiliriz.

Suç işlenmeden önce ve suçun işlenmesini önlemek amacıyla ülkenin asayişini koruma yönünden alınan bütün önlemler idari nitelikte görevler olup, hizmet sınırının belirlenmesinde jandarmanın mülki görevleri olarak değerlendirilmektedir⁶⁹. Bir suç işlendikten sonra suçlunun yakalanmasına ve delillerin toplanmasına ilişkin görevler ise, hizmet sınırının belirlenmesinde adli görevler sayılır.

İdari kolluk görevleri, nitelik açısından kamu düzenini koruma, sürekliliğini sağlama ve dolayısıyla da suç ya da diğer hukuka aykırı eylemleri önleme işlevine sahiptir. Genel kolluk, esas itibarıyla idari kolluk olarak düşünülür.

⁶⁷ Ateşoğlu - Terzioğlu, C.I, s.22

⁶⁸ Kıraatlı, s.91

⁶⁹ Jandarmanın Mülki Görevleri, Ankara, J.Gn.K. Jandarma Okulları Öğretim Başkanlığı Yayınları, J.Gn.K.lığı basımevi, 1993, s.75

Genel kolluğun suç işlendikten sonraki görevleri, onun asli görevleri olmamak gerekir. Ancak, ülkemizde bu konuyla görevli kolluk teşkilatı (adli kolluk) henüz kurulmuş değildir. Bu nedenle, suç sonrası görevler de, genel kolluk tarafından yerine getirilmektedir. İdari kolluk görevleri, kural olarak tenkil edici (bastırıcı) değil, önleyici; ödev ve sorumlulukları yerine getirtici, yaptırıcı, uzlaştırıcı ve iyileştirici nitelikler taşımaktadır⁷⁰.

İl İdaresi Kanunu'na göre vali, il sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilatının amiridir. Suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenliğini korumak için gereken tedbirleri almakla görevlidir. 2803 sayılı Kanun'un 12.maddesine göre ise; "...emniyet ve asayiş görevi ifa eden il jandarma alay komutanlıkları ve ast kademeleri, mülki görevlerin yapılması yönünden mahalli mülki idare amirine karşı..." sorumludurlar.

Kanun'un bu maddesinden jandarmanın mülki görevlerini, idari makamların (İçişleri Bakanı, Vali, Kaymakam) kararları doğrultusunda ya da bu makamların istemlerine göre yerine getirmekten sorumlu olduğu sonucuna varmakatayız. İşte bu nedenden dolayı jandarmanın bu tür görevlerine, idari kolluk görevleri anlamında olmak üzere "mülki görevler" denilmektedir.

Ceza infaz kurumları ile tutukevlerinin dış korumalarına ilişkin görevler, 1706 sayılı eski Jandarma Kanunu ile adli zabıta teşkilatı kuruluncaya kadar kaydı ile jandarmaya verilmiş olmakla birlikte, 2803 sayılı Kanun ile jandarmanın asli görevi haline gelmiştir. Nitekim, adı geçen Kanununun 7.maddesinde, mülki görevlerden olduğu açıkça belirtilmiştir.

Jandarmanın görevlerini yerine getirmesinde ve başarılmasında en önemli etken, önleyici zabıta hizmetleri; yani suçun işlenmesinden önce gerekli tedbirleri alarak, suç işlenmesine engel olmaktır.

⁷⁰ Ateşoğlu - Terzioğlu, C.I, s.23

2. Jandarmanın Başlıca Mülki Görevleri

Jandarmanın başlıca mülki görevleri, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği'nin, 45 nci ve devamı maddelerinde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

a. Halkın Can, Irz ve Malını Korumak

Jandarmanın bu konudaki görevleri, genel ve koruyucu önlemler almaktan ibarettir. Ancak, buradaki koruma görevi genel anlamda korumadır. Oysa kişisel koruma için, bu konuda mülki amirin jandarmadan istemde bulunması gereklidir.

Buna karşılık, herhangi bir kimsenin canına ve ırzına yönelen ve başka türlü önlenmesi olanağı bulunmayan bir saldırıyı bertaraf etmek için jandarma, meşru müdafaa sınırları içinde kalmak kaydıyla silah kullanma dahil, saldırıyla orantılı olarak zor kullanma yetkisine sahiptir.

b. Olağanüstü Durum ve Olaylara İlişkin Görevler

Jandarma yangın, sel, deprem, toprak kayması, çığ vb. olaylardan haberdar olduğunda, öncelikle kendi amirlerine ve ilgili kamu görevlilerine haber vermekle yükümlüdür. Ayrıca, olay yerine giderek gerekli önlemleri almak zorundadır.

Bu gibi olaylardan biriyle karşılaşan jandarma, halkın da yardımını sağlayarak yangını söndürmeye, tehlikede bulunan insan ve hayvanları kurtarmaya çalışmak, kurtarılan eşyanın kaybolmasını ve yağmalanmasını önlemek için gerekli tedbirleri almakla görevlidir.

Tabii afetlerde jandarma, “Umumi Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun” ile bu konudaki diğer mevzuat hükümlerinin öngördüğü görevleri yapmakla yükümlüdür.

c. Bulaşıcı Hastalıklar, Kuduz ve Deli Sevkine İlişkin Görevler

Ülkenin sağlık koşullarını düzenli bir hale getirmek ve halkın sağlığına zarar verecek hastalıklarla mücadele etmek, devletin yürütmek zorunda olduğu genel kamu hizmetlerinden birisidir.

Jandarma, bu görevlerini, “Umumi Hıfzısıhha Kanunu” ile “Hayvan Sağlık Zabıtası Kanunu” başta olmak üzere, bu konuya ilişkin mevzuat hükümleri çerçevesinde yerine getirir.

Bir yerde bulaşıcı ve salgın hastalığın olduğunu haber alan jandarma, öncelikle durumu mülki amire bildirmek ve sonrasında o yerde gerekli tedbir alarak, hastalığı civar yerleşim birimlerine duyurmakla yükümlüdür.

Jandarma, kuduz ya da kuduz olduğundan kuşku edilen hayvanlar tarafından ısırılan kimseleri gördüğünde ya da böyle bir olaydan haberdar olduğunda, durumu hemen mülki amire ve en yakın sağlık kuruluşuna bildirir. Kuduz hayvanları sahiplerine yakalattırarak, sağlık kuruluşuna gönderir. Isırılan kimselerin muayene ve tedaviye gitmelerini sağlar; gitmek istemeyenleri, zorla götürür.

Mevzuat, akli dengesi yerinde olmayan kişilerin gerek tedavi ve gerekse başka amaçlar için, buldukları yerden bir başka yere götürülmeleri konusunda da jandaramaya bir takım görevler yüklemiştir. Buradaki düşüncenin, delinin başka insanlara zarar vermesini önlemek olduğu kanısındayız. Bu durumda, sevkten sorumlu olmamak ve yalnızca delinin başkalarına saldırmasına engel olmak üzere sevk işi, polis teşkilatı olmayan yerlerde jandarma eşliğinde yapılmaktadır.

d. Konut Dokunulmazlığının Korunmasına İlişkin Görevler

Konut dokunulmazlığının ihlal edileceği ve konutta oturanların kişisel güvenlikleri yönünden tehlike bulunan durumlarda; özel olarak kuvvet ya da görevli ayrılması şeklinde önlem alınması kural olarak kabul edilmemiştir. Bunda, jandarmanın

askeri bir güvenlik ve kolluk kuvveti olması ile görev alanının genellikle kırsal alanlarda bulunmasından kaynaklanan özellikler rol oynamış bulunmaktadır.

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği'nin bu konudaki 53 ncü maddesi hükmüne göre; kesin bilgiler ve olması kuvvetle muhtemel bu gibi durumlarda, mülki amirin istemi üzerine, o bölgedeki güvenlik önlemleri artırılabilir.

Konut dokunulmazlığının ihlali niteliğinde olmasa bile, özel hayatın ve aile gizliliğinin korunması da jandarmanın görevleri arasındadır.

Jandarma, kendi görev ve sorumluluk alanında bütün yurttaşların konutlarını korumakla görevlidir. Bu görev, devriyelerle yerine getirilmektedir. Konut dokunulmazlığının ve konutta oturanların kişisel güvenliklerinin ihlal edileceği hakkında kesin durumlar olduğunda, alınan önlemler artırılır.

e. Anayasada ve Kanunlarda Düzenlenen Hak ve Hürriyetlerin Güvenli Şekilde Kullanılması İçin Önlemler Almak

Jandarma, kişilerin anayasada ve kanunlarda düzenlenen hak ve hürriyetlerini korkusuz ve kuşkusuz bir biçimde kullanmaları için, kendi yönünden gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. Kişilerin yetki ve haklarını kullanmalarına engel oluşturan hukuk dışı eylem ve davranışları mevzuatın kendisine verdiği yetkiler çerçevesinde önlemek ve bastırmakla görevlidir.

f. İzne Bağlı Olarak Açılacak Yerlere İlişkin Görevler

Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'na göre; otel, gazino, kahve, içkili yerler, bar, tiyatro, sinema, hamam ve plaj gibi kamuya açık istirahat ve eğlence yerlerinin açılması kolluğun yapacağı soruşturma üzerine o yerin mülki amirinin vereceği izne bağlıdır.
(m.7)

Jandarmanın bu gibi yerlerin açılması konusunda mevzuata uyarlık, işleticinin kimliği ve yer bakımından uygunluk açısından soruşturma yapmakla görevlidir. Ancak, açılmak istenen yerler kamuya açık dinlenme ve eğlence yeri niteliğinde değilse, konu jandarmayı ilgilendirmez. İzinsiz olarak açılan bu gibi yerler, jandarmanın tarafından doğrudan kapatılır.

g. Çalışma İzni Verilmesini Gerektiren Faaliyetlere İlişkin Görevler

Jandarmanın bu görevinin yasal dayanağı, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun 12 nci maddesidir. Söz konusu madde ile genel ahlak ve genel sağlığın korunması hedef alınmış ve aynı zamanda bu suçların önlenmesi amaçlanmıştır.

Söz konusu maddeye göre gazino, bar, pavyon vb. yerlerle banyo, hamam vb. yerlerde kız ve kadınların çalışmaları mülki amirin iznine bağlanmıştır. Ayrıca 21 yaşından küçük yaştaki kız, kadın ve erkeklerin, bu gibi yerlerde hiç çalışamayacağı hükme bağlanmıştır. Ancak, 21 yaşından büyük erkekler için izin alma söz konusu değildir.

Jandarmanın bu konudaki görevleri, anılan yerlerde çalışanları özel defterlerine kaydetmek, bu kişilerin şahsi hallerini araştırmak ve bu gibi yerleri belirli aralıklarla kontrol etmektir.

h. 6136 Sayılı Kanun ve İlgili Mevzuata İlişkin Görevler

Jandarmanın bu görevinin yasal dayanağını, 6136 sayılı "Ateşli Silahlar Bıçaklar ve Diğer Aletler Hakkındaki Kanun" ile ilgili yönetmelik oluşturmaktadır.

Jandarmanın bu konudaki görevleri; avda ve sporda kullanılan tüfekler, nişan tabancaları ve av bıçaklarının yapımı, alımı, satımı ve bulundurulmasına dair mevzuat çerçevesinde "av tezkeresi", "yivsiz av tüfek sahipliği belgesi" ile av bıçaklarının imali, damgalanması, bulundurulması ve taşınması konusunda, yönetmelik uyarınca verilecek izin belgelerine ilişkin, gerekli soruşturmanın yapılmasından ibarettir.

6136 sayılı Kanunda yapılan son değişlikle, kanun kapsamındaki ruhsatları verme yetkisi, jandarmaya da tanınmıştır. Ayrıca jandarma, bu konuda gerekli denetimleri de sürekli olarak yapmakla yükümlüdür.

1. Oyun Temsil ve Gösterilere İzin Verilmesi Açısından Görevler

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği'nin 59 ncu maddesi ile, olağanüstü hallerde umumi yerler ile umuma açık yerlerde özel tiyatro grupları veya kişilerin oyun göstermeleri, temsil vermeleri yada gösteri düzenlemeleri için, oyun, temsil veya gösterinin yapılacağı tarihten en az 48 saat önce izin alınması kuralı getirilmiştir.

Yönetmeliğin 59 ncu maddesinin 4 ncü fıkrasıyla da, oyun, temsil ve gösterilere ilişkin sınırlamalar getirilmiştir; "Kamu düzenini ve güvenliğini bozucu, genel ahlak ve terbiyeye aykırı, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği esasını, nitelikleri anayasada gösterilen cumhuriyeti sarsmaya, bölme ve yıkmaya yönelik hareket, söz ve müzik içeren oyun, temsil ve gösterilere izin verilemez."

Jandarma, görev ve sorumluluk alanında, yukarıdaki sınırlamalara aykırı oyun, temsil ve gösterileri yasaklamak ve ilgililer hakkında kanuni işlem yapmakla yükümlüdür.

i. Senaryo ve Filmlere İzin Verme ve Denetim Açısından Görevler

Bu görevlerin yasal dayanağı, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun 6 ncı maddesidir. Bu maddeye göre; yurt dışından gelen filmlerin gösterilmesi ve yurt içinde yapılacak filmlerin çekilmesi polisin iznine bağlıdır. Polis, filmlerin ve senaryoların tetkik ve muayene işini, ilgili makamlarla birlikte ve tüzük⁷¹ hükümlerine göre yapar.

⁷¹ Maddede adı geçen tüzük, 23.9.1977 tarih ve 16063 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Filmlerin ve Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamname"dir.

Jandarmanın bu konudaki izin ve inceleme görevi, kendi görev ve sorumluluk alanında aynen polisin görevi gibidir.

j. Küçüklerin Bazı Kamuya Açık Yerlere Girmelerinin Yasaklanmasına İlişkin Görevler

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği'nin 61 nci maddesiyle jandarmaya yüklenen bu görevlerle Yönetmelik, genel ahlak ve genel sağlığın korunması amacıyla hareket etmiştir.

İlgili madde hükmüne göre, 18 yaşından küçükler, yanlarında veli veya vasileri olsa dahi bar, pavyon, gece kulübü, diskotek vb. eğlence yerlerine giremezler. Bu yerlere giren küçüklere, jandarma tarafından ihtar yapılır. Bu ihtara uymayanlar ile bunların yanlarında bulunan kanuni temsilcileri hakkında yasal işlemler yapılır.

k. Gürültünün Yasaklanması Görevi

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği'nin 62 nci maddesi ile, jandarmanın görev ve sorumluluk alanı içindeki şehir ve kasabalarda saat 24.00'den sonra herhangi bir şekilde çevre halkının rahat ve huzurunu bozacak tarzda gürültü edilmesi yasaklanmıştır.

Jandarma düğün, balo, müsamere vb. toplantı ve eğlencelerde gürültüyü yasaklamak ve buna aykırı hareket edenler hakkında gerekli yasal işlemleri yapmakla görevlidir.

l. Yardıma Muhtaç Olanlara Karşı Görevler

Jandarma, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği'nin 45 nci maddesiyle, korunmaya muhtaç çocuklarla, yardım gereken küçüklere, sakat, hasta, yaşlı kimselerle düşkün ya da kimsesizlere ve yabancılara yardım etmekle yükümlü

kılınmıştır. Bu yardımın nasıl yapılacağı ve konuya ilişkin yetkiler ise, aynı yönetmeliğin 63 ncü maddesinde düzenlenmiştir.

Jandarma, bir tehlike karşısında bulunan ve imdat isteyen herkese yardım etmekle yükümlüdür. Yolda hastalanan, kazaya uğrayan kişilere ulaşım aracı sağlamak, sokaklarda dolaşan ve oturduğu yeri bildiremeyecek durumda olanların yakınlarını bulmak; adres, barınacak yer, terminal, istasyon ya da gidilecek yol konusunda kendisine başvuranlara gereken bilgiyi vermekle de görevlidir.

m. Özel Kolluk ve Güvenlik Teşkilatlarının Görevine Giren Konulara İlişkin Görevler

Özel kolluk ve güvenlik teşkilatları, 2495 sayılı “Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun” uyarınca kurulurlar. Böyle bir teşkilatın hangi kuruluşlarda kurulacağı Bakanlar Kurulu’nca kararlaştırılır.

Bu gibi özel kolluk ve güvenlik teşkilatlarının görev yerlerinde amir ve memurlarının bulunmadığı durumlarda, jandarma, kendi görev ve sorumluluk alanı içinde olmak kaydıyla, bunlara ait yetkileri kullanır. Bu konuda kanun, tüzük ve hükümet emirlerine ve kamu düzenine aykırı hareketlerin önlenmesi ve işlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve diğer kanunlarda öngörülen acele tedbirlerin alınması jandarmanın görevleri arasındadır. Kanun ve nizamalarda ayrı bir hüküm bulunmadıkça, jandarma tarafından yapılan işlem ve soruşturmalara ait bütün belge ve bilgiler özel kolluk ve güvenlik teşkilatına devredilir.

n. Ceza İnfaz Kurumlarının ve Tutukevlerinin Dış Korunmalarını Sağlayıcı Önlemleri Almak; Tutuklu ve Hükümlülerin Sevk ve Nakilleriyle Muhafazalarını Sağlamak

Ceza infaz kurumu ve tutukevlerinin dış korunması jandarmaya aittir. Bu kuruluşların dışarıdan emniyet ve korunmasını sağlamak amacıyla, kuruluşun büyüklüğüne göre farklı kadrolara sahip jandarma birlikleri oluşturulmuştur. Ceza infaz

kurumu ve tutukevinin dışarıdan korunması görevini alan jandarma birliğinin kadrosu ne olursa olsun, ceza infaz kurumunun iç işlerine karıştırılmaz. Ancak, bu yerlerde görevli olanlarca bastırılmayacak isyan, rehin alma vb. bir olay meydana geldiğinde bu kurumun müdürü veya vekili yahut da bunlar bulunmadığı zamanlarda gardiyanların başvurusu üzerine jandaram bu olaylara müdahale edebilir.

Jandarmanın, bu kurumların dış korunmasını sağlamakla ilgili en önemli görevi, firarı önlemektir. Firar olduğunda, firarileri yakalamak da doğal olarak jandarmanın görevidir. Bu nedenle jandarma, dış korunma ile ilgili her türlü tedbiri almakla yükümlüdür.

Ceza infaz kurumu ve tutukevinde bulunan hükümlü veya tutukluların, soruşturma ve duruşmalar için mahkemeye götürülmeleri ile muayene için sağlık kuruluşlarına götürülmeleri de yine jandarmanın mülki görevleri⁷² arasındadır.

⁷² Coşkun Özbudak, "Cezaevlerinden Sevk ve Nakil Görevinin Adli Görev- Mülki Görev Kavramları Açısından İncelenmesi", *Jandarma Dergisi*, Haziran 1998, S.83, s.15

3. Mülki Görevlerin Yürütülüş Esasları ve Mülki Görevlere İlişkin Yetkiler

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği, mülki görevlerin yürütülüş esaslarını ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Buna göre Jandarma, mülki görevlerini esas olarak; “45.maddede açıklanan mülki görevlere ilişkin herhangi bir ihlal, saldırı veya sarkıntılık durumunda, bu gibi tutum ve davranışlara engel olmak, kanunen gerekliyse eylemcileri yakalamak ve haklarında gerekli işlemlere girişmek, karşılaşılabilecek direnişleri kırmak ve bastırmak,

Önleyici kolluk görevini, kendi görev bölgesinde düzenli devriyeler gezdirerek aksaksız yürütmek,

Hizmet sırasında, dikkatli ve uyanık bulunarak herhangi bir suçun işlenip- işlenmediğini araştırmak, devlete, kamu veya kişilere, mal ve eşyalara yönelik tehlike, sabotaj, kaza vb. durumlarda gecikmeksizin yardım etmek; kanuni gereğini yerine getirmek,

Gerekli istihbarat faaliyetlerini yürütmek; elde edilen bilgileri değerlendirmek, yetkili mercilere ulaştırmak ve diğer istihbarat ve güvenlik kuruluşlarıyla yakın işbirliği yapmak” (m. 46) şeklinde yürütür.

Jandarma, önleyici zabıta hizmetlerini, “devriye”lerle yerine getirmektedir. Jandarma devriyesi; “kanunlara, nizamlara, bunlarla ilgili hükümet emirlerine aykırı fiil ve hareketlerin yapılmasına engel olmak, gerekiyorsa halka yardım etmek, işlenmiş suçlar hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak üzere, muayyen bir bölgeye çıkarılan iki veya daha fazla kişiden oluşan silahlı jandarma kuvvetidir⁷³” şeklinde tanımlanmaktadır.

Devriyelerin genel olarak görevleri, kanun ve nizama karşı gelmeleri önlemek, suç işleyenler hakkında tutanak tanzim etmek ve gerektiğinde suçluları yakalamaktır.

⁷³ Ateşoğlu- Terzioğlu, C.I, s. 581

Jandarma, Yönetmelikte ayrıntıları gösterilen bu mülki görevlerinin dışında, diğer genel ve özel kanunlarda yer alan izin verme, beyanname ya da bildirim alma, gözetim ve denetimde bulunma, emir verme ve uyarıda bulunma gibi birtakım görevleri de yapar. (m.80) Bu görevler de mülki görevler olarak kabul edilmektedir.

Jandarma, mülki görevlerini yerine getirirken, yetkilerini kullanma konusunda Jandarma Yönetmeliğinin 41 nci maddesindeki esaslara göre hareket etmek zorundadır. Zor kullanma ve silah kullanma yetkileri dışında, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nda öngörülen ve Jandarma Yönetmeliği'nin bu bölümünde ayrıntıları gösterilen görevlerin yapılması veya yetkilerin kullanılması il jandarma komutanlarına, ilçe jandarma komutanlarına ve jandarma karakol komutanlarına aittir.

Jandarma iç güvenlik birliklerinin diğer makam ve memurları, geçerli bir yetki devri olmadıkça ya da yetkili amirlik makamlarının emri olarak verilmedikçe bu konudaki görevleri yapamaz ve yetkileri kullanamazlar. Ancak bu konulara ilişkin bir ihlalle karşılaştıklarında durumu bir tutanakla belgeler ve sisilsile yoluyla ilgili makama gönderirler.

Jandarma, mülki görevlerini yerine getirirken, ayrıntıları Yönetmelikte belirtilen (m.24-40) genel düzeni sağlama yetkisi, uyarıda bulunma ve emir verme yetkisi, kamu ve kişiler aleyhine işlenen eylem ve hareketleri yasaklama yetkisi, kimlik sorma yetkisi, yakalama yetkisi, parmak izi ve fotoğraf alma yetkisi, kişileri arama yetkisi, genel arama yetkisi, kapalı yerlere girme yetkisi, çağrı sorgulama ve bilgi isteme yetkisi, el koyma yetkisi, kapatma yetkisi, zor kullanma yetkisi ve silah kullanma yetkisi gibi yetkileri kullanır.

B. JANDARMANIN ADLİ GÖREVLERİ

1. Jandarmanın Başlıca Adli Görevleri

Adli görevler kavramı, işlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmayı ve bunlara ilişkin hizmetleri yerine getirmeyi anlatır. Suç ve suçluların araştırılması, suçları aydınlatacak bilgi, belge ve izlerin toplanması ve yargı makamlarına iletilmesi biçimindeki görevler, bu nitelikteki görevlerdir.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, kolluğun suça ilişkin görevini şu şekilde belirtmektedir: “ Zabıta makam ve memurları suçları aramakla ve işin tenviri lazım gelen acele tedbirleri almakla mükelleftir. Bu makam ve memurlar, tanzim ettikleri evrakı hemen müddeiumumiliğe gönderirler.

Ayrıca hakim tarafından derhal icrası muktezi tahkik muamelelerine lüzum varsa, bu evrakın doğrudan doğruya Sulh hakimine gönderilmesi caizdir.” (m.156)

Ancak, adli görevlerin tamamı bundan ibaret olmadığı için, Kanun, diğer maddelerinde de kolluğun adli görevlerinin esaslarını belirtmiştir. Örneğin, CMUK m.34, 154, 182 ve m.207 bu nitelikteki diğer maddelerdir.

Jandarmanın adli görevleri, 2803 sayılı Kanun’un 7nci maddesinde; “İşlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmak ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmek” şeklinde belirtilmiştir.

Jandarmanın adli görevlerinin genel esasları, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği’nde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Buna göre: “Adli görevler; işlenmiş suçlarla ilgili olarak kanunlarda belirtilen işlemleri yapmayı ve bunlara ilişkin adli hizmetleri yerine getirmeyi kapsar. Bu esas çerçevesinde jandarma:

a. Suçları aramak, herhangi bir ihbar ya da şikayet beklemezsizin, bütün istihbarat tekniklerinden yararlanarak, suçları ve suçluları ortaya çıkarmak,

b. Olayın aydınlanması, adli makamlarca konunun yeterince anlaşılması için gerekli acele önlemleri almak ve bu anlamda olmak üzere; suç ve suçun sanığı olabilecekleri, bunlarla ilgili delilleri aramak, saptamak; toplayıp korumak, olay yerini aynen ya da resim, kroki vb. yöntemlerle koruyucu önlemler almak,

c. Düzenlenen belgeleri, toplanan delilleri, suçun sanık ve ilgililerini; ilgisine göre Cumhuriyet Savcılığına ya da diğer yetkili makamlara, kanun ve nizamlarda öngörülen esaslara uygun olarak göndermek,

d. Cumhuriyet savcısının ya da diğer yetkili adli makamların, kanun ve nizamlar çerçevesindeki isteklerine uygun olarak gerekli soruşturma işlemlerini yerine getirmek, bilgi vermek ve yetkilendirilmişse hazırlık soruşturmasını bir bütün olarak baştan sona yürütmek,

e. Gereğinde zor kullanma yetkisi veren müzekkereler olarak; ihzar, tutuklama, yakalama ve hapsen tazyik müzekkerelerini yerine getirmek,

f. Polis teşkilatı olmayan yerlerde duruşmaların güvenlik ve disiplininin sağlanması ya da diğer adli işlemlerin yürütülüşü sırasında önlem alınması için, C. Savcılığı aracılığı ile iletilen kanun ve nizama uygun istekleri yerine getirmek,

g. Zor kullanılması gereken durumlarda, görevi yerine getirirken engelleme ya da saldırıya uğrama tehlikesinin bulunduğu durumlarda, icra memurları tarafından yazıyla istenen yardım görevinin gereğini yapmak, yükümlülüğündedir.”(m.81)

Buna göre jandarmanın adli görevleri; suçları aramak, acele önlemleri almak ve düzenlenen belgeleri hemen cumhuriyet savcılığına göndermektir. Nitekim, Anayasa Mahkemesi'nin bir kararında⁷⁴ da açıkça belirtildiği gibi, “işlenmiş bir suçun takibine, delillerin elde edilmesine, faillerin takip edilmesine, yakalanmasına yönelmiş çalışmalar, adli kovuşturma kapsamına girer.”

⁷⁴ Bkz. Anayasa Mahkemesi'nin 25.4.1974 tarihli, E. 1974/4; K. 1974/13 sayılı kararı

Adli görevlere ilişkin faaliyetler, suçun işlendiği andan başlayıp; suçlunun cezasını çekerek, salıverilmesi anına kadar uzayan bir süreç içinde yürütülür.

Doktrinde, “adli kolluk görevleri” olarak nitelendirilen bu görevlerin, ayrı bir uzmanlık gerektirdiği açıkça ortadadır. Hele örgütlü, ya da organize suçlar olarak anılan suçların çoğalmasa, suç işleme yöntemleriyle, kullanılan araçların çarpıcı bir niteliğe bürünmesi vb. nedenler; bu alanda uzmanlığı gerektiren ayrı bir teşkilatlanmaya gidilmesini zorunlu kılmaktadır⁷⁵. Ne var ki, ülkemizde bu konudaki tartışmalar hep teorik planda kalmıştır. Ancak, adli kolluk görevleri diye nitelediğimiz bu görevler de, ülkemizde yine genel kolluk kuruluşları tarafından yürütülmektedir.

Adli kolluk görevlerini de yürüten genel kolluk, bu görevlerini yaparken idare makamlarının ya da mülki amirlerin emir ve gözetimi altında olmadığı gibi, bu görevlerinden dolayı onlara karşı sorumlu da değildir.

Adli kolluk görevleri, mülki görevlerden farklı olarak, tenkil edici (bastırıcı) niteliktedir. Bu nitelik, adli kolluk görevi bakımından kaçınılmaz bir zorunluluktur. Adli kolluk görevlerinin amacı, suç işlenmesi sonucu ortaya çıkan ihlali bastırmak; bozulan kamu düzenini yeniden sağlayarak, devletin sarsılan otoritesini iade etmektir. Bu nedenle, kişilerin temel hak ve özgürlüklerine en etkili müdahaleler, adli kolluk faaliyetlerinin yapılması esnasında söz konusu olmaktadır. Bu nedenle, bu gibi müdahaleler bakımından, adli makamların yön vermesi ve denetimi bir zorunluluktur⁷⁶. Nihayet, hukuk devleti ilkesinin ve bu ilkenin bir gereği olarak temel hak ve özgürlüklerin bağımsız yargı organları eliyle güvenceye kavuşturulması, ancak bu şekilde gerçekleştirilebilir.

Ülkemizde adli kolluk görevleri, adli makamların yönetimi ve denetimi altında yürütülür. İşte bundan dolayıdır ki, jandarma makam ve memurları, adli görevleri dolayısıyla, mahkeme ve hakimlik makamlarıyla cumhuriyet savcılarına karşı sorumludurlar.

⁷⁵ T.C.İçişleri Bakanlığı, **Kolluk Hizmetleri**, Ankara, İç Düzen Yayınları, No:4, 1973, s.19 vd.

⁷⁶ Nurullah Kunter, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul, 1978, s.557 vd.

Jandarmanın adli kolluk görevleriyle ilgili “kolluk makamları”, ilçe esasına göre belirlenmiş olup, ilçe jandarma komutanlıkları ile bunların ast kademeleri olan bucak jandarma takım komutanlıkları ve jandarma karakol komutanlıklarıdır. “Adli kolluk amiri” ise, yalnızca ilçe jandarma komutanlarıdır. Bu komutanlıkların ast makamlarında görevli amirler ve öteki personel, adli görevlerin yürütülüşü bakımından “adli kolluk memuru” olarak nitelendirilirler. İl jandarma komutanlarının adli görevi yoktur. Bunun nedeni ise, Türk adliye örgütünün ilçe esasına göre kurulmuş ve örgütlenmiş olmasıdır⁷⁷.

⁷⁷ Ateşoğlu -Terzioğlu, C.II, s.5

2. Adli Görevlerin Yürütülüş Esasları

Adli görevlerin yürütülüş esasları, Yönetmeliğin 82 nci maddesinde belirtilmiştir. Buna göre adli görevlerin yürütülüşüne ilişkin esaslar; "... görevin özellikleri gözönünde tutularak, bu yönetmeliğin ilgili maddelerinde ayrı ayrı açıklanmıştır. İlgili maddede hüküm bulunmayan konularda, diğer kanun ve nizamlarda yer alan hükümlere göre hareket edilir." şeklindedir.

Jandarmanın adli görevleri açısından üzerinde durulması gereken konulardan biri de, jandarmaya hazırlık soruşturulması yaptırılmasıdır. Hazırlık soruşturması; "Bir eylemin suç oluşturup oluşturmadığını, failin kimliğini, delilleri ve delillerin niteliklerini saptayarak; kamu adına ceza davası açmanın gerekli olup olmadığına karar vermek amacıyla yürütülen faaliyet ve işlemler bütünü"⁷⁸ olarak nitelendirilmektedir.

Hazırlık soruşturmasının jandarmaya yaptırılması bakımından özellikler, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliğinin 95 nci maddesinde ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Buna göre hazırlık soruşturması; Cumhuriyet savcıları ile kanunlarda özel olarak gösterilen diğer adli makamlarca yürütülür.

Kanunların özel hükümlerle belirlediği suçlar dışında; suçun önemi, dağılımı ve delillerin korunup, toplanması bakımından özellik bulunup bulunmadığını değerlendirerek istemde bulunan cumhuriyet savcısının yetki devri şeklindeki yazılı istemi üzerine jandarma iç güvenlik birlikleri tarafından da hazırlık soruşturması yapılabilir. Hazırlık soruşturması yapılması istemlerinin ivediliği söz konusu değildir. bu konudaki istemlerin yazıyla ve ilçe jandarma komutanlığına yapılması zorunludur.

İlk önce jandarma tarafından el konularak acele önlemler alınan suçlarda, jandarmadan bir bütün olarak yeniden hazırlık soruşturması yapılması istenemez. Ancak, acele önlemler safhasında yürütülen soruşturma işlemlerinin eksiklerinin giderilmesine

⁷⁸ Ateşoğlu - Terzioğlu, C.II, s.96

ilişkin diğer görevlerin yürütülmesi istenilebilir. Bu görevler hazırlık soruşturması niteliğinde olmayıp, münferit soruşturma işlemleri niteliği taşır.

Hazırlık soruşturması yapma yetkisiyle yetkilendirilen makam ve memurlar, kanunların yalnız hakim ve cumhuriyet savcılarına tanıdığı özel yetkiler dışında kalan bütün hazırlık soruşturma işlemlerini yapmaya yetkilidir.

Hazırlık soruşturması yapmakla yetkilendirilen jandarma iç güvenlik makam ve memurları, derhal icrası gereken hakim kararıyla yürütülecek arama ve elkoyma gibi soruşturma işlemleri için kendi askeri silsilesine bağlı olarak doğrudan doğruya Sulh Hakimliğine başvurup gerekli kararın verilmesini isteyebilir.

Hazırlık soruşturması işlemlerini yürütme konusunda görevli resmi makam, Cumhuriyet Savcılığı makamıdır. (CMUK m.153) Cumhuriyet Savcılığı, bu soruşturma ile ilgili araştırma ve bilgi edinme faaliyetlerini, doğrudan doğruya kendisi yürütebileceği gibi, kendi gözetimi altında kolluk makam ve memurlarına da yaptırabilir.(CMUK m.154) Bu maddeden de anlaşılacağı gibi, C. Savcılığı tarafından hazırlık soruşturmasına ilişkin işlemlerden bazılarının kollukça yürütülmesi istenebileceği gibi, bütün faaliyet ve işlemlerin de kolluk tarafından yürütülmesini isteme konusunda yasal bir engel yoktur. Nitekim C.Savcısı, kolluk tarafından yürütülen işlemlere her zaman katılabilir, soruşturmayı kendisi üstlenebilir veya gerekli gördüğü konularda istemde bulunabilir.

CMUK'nun 156 ncı maddesi çerçevesinde ve bir suçla ilgili olarak jandarma tarafından yürütülen araştırma, bilgi edinme vb. soruşturma işlemleri, hazırlık soruşturması dışında değil, onun birer ögesi olarak anlam taşır. Ancak, hazırlık soruşturmasında yetkili resmi makam C. Savcılığı olduğundan, bu makam tarafından kolluk makamına yetki ve görev verilmedikçe, kolluk makamlarının suçla ilgili yaptığı işlemler hazırlık soruşturması niteliği taşımaz⁷⁹. Bu özellikten ötürü, sözkonusu

⁷⁹ Ateşoğlu - Terzioğlu, C.II, s.97

soruşturma işlemleri, “acele tedbirler” ya da “acele önlemler” olarak nitelendirilmektedir.

Acele önlemler kapsamı içinde jandarma, kaybolma olasılığı bulunan delilleri toplar, suçtan zarar görenlerin muayene ve tedavileri gerekiyse bunları sağlar ya da gerekirse bu amaçla Cumhuriyet savcılığına başvurabilir. Kısaca, olayın özelliğine göre bazı soruşturma işlemlerini yapar. İşte olayın aydınlatılması amacıyla yürütölen bu işlemleri yasa, “acele tedbirler” olarak ifade etmiştir.

C. JANDARMANIN ASKERİ GÖREVLERİ

1. Konu İle İlgili Kavramlar

Jandarmanın askeri görevlerini, 2941 sayılı Seferberlik ve Savaş Hali Kanunu'nun 3 ncü maddesinde yer alan bazı kavramları tanımlayarak incelemek daha yararlı olacaktır. Bu amaçtan hareketle, bu kavramları tanımlamaya geçebiliriz.

a. Seferberlik

Devletin tüm güç ve kaynaklarının, başta askeri güç olmak üzere, savaşın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde hazırlanması, toplanması, tertiplenmesi ve kullanılmasına ilişkin bütün faaliyetlerin uygulandığı; hak ve hürriyetlerin kanunlarla kısmen veya tamamen sınırlandırıldığı haldir.

Askeri Ceza Kanunu açısından da seferberlik, "savaş hali"ni içerir. "Silahlı kuvvetlerin tümünün ya da bir bölümünün seferber olması, seferberliğe ilişkin emirde belirtilen andan başlar, kaldırıldığı ana kadar devam eder." (As. C. K. m. 8)

b. Genel Seferberlik

Ülkenin tümüne yönelik bir tehdidin karşılanması, mevcut bütün güç ve kaynakların kullanılabilmesi için, ülkenin bütününde uygulanan seferberliktir.

c. Seferberlik Hali

Seferberlik faaliyetlerinin başlatıldığı gün ve saatten, kaldırıldığı güne kadar devam eden durumdur.

d. Savaş

Devletin bekasını temin etmek, milli menfaatleri sağlamak ve milli hedefleri elde etmek amacıyla, başta askeri güç olmak üzere, devletin maddi ve manevi tüm güç ve kaynaklarının hiçbir sınırlamaya tabi tutulmadan kullanılmasını gerektiren silahlı mücadeledir.

e. Savaş Hali

Savaş ilanına karar verilmesinden, bu halin kaldırıldığına ilan edilmesine kadar devam eden süre içinde, hak ve hürriyetlerin kanunlarla kısmen veya tamamen kaldırıldığı durumdur.

f. Sıkıyönetim

Savaş hali ve savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi nedeniyle gidilecek bir olağanüstü yönetim usulüdür.

Anayasa'da sıkıyönetim; "Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini ve temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilanını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması ... ayaklanma olması veya vatan veya cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten ve dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Milli Güvenlik Kurulu'nun da görüşünü aldıktan sonra, süresi altı ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilan edilebilir."(m.122) şeklinde düzenlenmiştir.

2. Jandarmanın Genel Askeri Görevleri

Jandarmanın askeri görevleri, 2803 sayılı Kanunun 7nci maddesinde; “Askeri kanun ve nizamların gereği görevlerle Genelkurmay Başkanlığınca verilen görevleri yapmak...” şeklinde belirtilmiştir.

Gerek 2803 sayılı Jandarma Kanunu, gerekse 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu, jandarmayı Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir parçası olarak kabul etmiştir. İç Hizmet Kanunu'nun 35 nci maddesi, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ve dolayısıyla Jandarma Genel Komutanlığı'na; “Türk yurdunu ve anayasa ile tayin edilmiş Türkiye Cumhuriyetini korumak ve kollamak ” görevini vermiştir.

Bu nedenle, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, kollamak ve korumakla yükümlü olduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin, Anayasa'nın 1., 2. ve 3 ncü maddelerinde belirlenen şekliyle, öncelikle dışa karşı; sonra da iç tehdit ve tehlikelere karşı korunması gereği açıktır. Jandarma, bir iç güvenlik kuvveti olması dolayısıyla, iç tehlikelere karşı, gerek barışta ve gerekse de seferberlik ve savaş halinde yasaların kendisine yüklediği bir takım görevleri yapmak yükümlülüğündedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından öncelikle dış tehlikelere karşı korunması gereği açıktır.

Jandarma Genel Komutanlığı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olmakla birlikte, özel durumu nedeniyle bütün örgütüyle birlikte savaş ve seferberliğe katılmak durumunda değildir. Bu bakımdan sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali ile, genelkurmay başkanlığınca gerek duyulan diğer durumlarda hangi birliklerin hangi kuvvet komutanlığı emrine gireceği, barıştan itibaren bellidir. Jandarmanın bu birlikleri dışında kalan diğer birlikleri, kendi komutanlıkları emrinde normal görevlerini sürdürürler. Emniyet ve asayiş ile geri bölgenin savunulması ve korunması gibi görevler, savaş halinde de önemini sürdürür. Bu kadar önemli görevlerin gözardı edilmesi düşünülemeyeceğinden, jandarma, savaş halinde bile kuruluş amacının gerektirdiği “güvenlik ve kolluk” faaliyetlerini sürdürmekle yükümlüdür.

Ülkenin ve cumhuriyetin, özellikle iç tehlike ve saldırılara karşı korunması ve kollanması konusunda Türk Silahlı Kuvvetlerinin yükümlü duruma girmesi ve fiilen bu görevini yapmasına yol açan bir başka durum da “sıkıyönetim”dir. Bilindiği üzere sıkıyönetim; “Savaş hali ve savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi nedeniyle gidilecek bir olağanüstü yönetim usulüdür.”

Sıkıyönetimin jandarma açısından en önemli özelliği, emniyet ve asayişe ilişkin kolluk görev ve yetkilerinin sıkıyönetim komutanlığına geçmesi ve kolluk kuvvetlerinin bütün teşkilatı ile sıkıyönetim komutanlığı emrine girmesidir⁸⁰. Bunun doğal sonucu olarak, mülki teşkilata tabi olsun ya da olmasın bütün jandarma iç güvenlik birlikleri, sıkıyönetim komutanlığı emrine girerler.

Sıkıyönetim ilan edilen bölgede bulunup da, iç güvenlik birlikleri dışında kalan diğer jandarma birliklerinden gerekli görülenler, sıkıyönetim komutanının istemi halinde, genelkurmay başkanlığınca, bu komutanlık emrine verilebilirler.(Sıkıyönetim Kanunu, m.9)

Sonuç olarak jandarmanın yürüteceği genel askeri görevler, ülkenin ve cumhuriyetin iç ve dış tehlike ve saldırılara karşı korunmasına ilişkin tipik askeri görevlerdir.

⁸⁰ Ateşoğlu - Terzioğlu, C.I, s. 28

3. Jandarmanın Diğer Askeri Görevleri

Jandarmanın askeri görevleri kapsamında olup da, genel askeri görevleri dışında kalan diğer askeri görevleri ise, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği'nin 131-141 nci maddelerinde düzenlenmiştir. O halde, bu maddelerde düzenlenen diğer askeri görevleri sırasıyla incelemeye geçebiliriz.

a. Garnizon Komutanlığı ve Askeri İnzibat Görevleri

Garnizonlarda askeri disiplinin sağlanması ve korunması ile askeri trafik hizmetlerinin yürütülmesi görevi, garnizon komutanına aittir. Garnizon komutanı bu görevi, merkez komutanı eliyle yürütür.

Jandarma Yönetmeliği, askeri inzibat görevlilerinin yokluğu durumunda, aynı rütbede ya da daha üst rütbede olmak koşuluyla jandarma subay ve astsubaylarına askeri inzibat görevlerini yürütmek görevini vermiştir. Bu durumda, bütün jandarma subay ve astsubaylarının askeri inzibat görevlerini ve bunların yerine getiriliş usullerini bilmesi ve uygulaması gerekmektedir.

b. Yoklama Kaçağı, Bakaya, Firar, İzin ve Hava Değişimi Süresini Geçirenlerle İlişkin Görevler

Bu görevler, yoklama kaçağı, bakaya, firar, izin ve hava değişimi süresini geçirenlerle ilgili olarak jandarmanın yapacağı işlemlerdir.

Yoklama kaçağı, bakaya, firar ve izinsizlerin kimlikleri ile eşkallerini gösteren bir çizelge hazırlanarak, mülki amirlik aracılığıyla jandarmaya gönderilir. Jandarma da bu istemleri işleme koyarak, bu şahısların ele geçirilmesi için gerekli önlemleri alır. Sonuçtan, ilgili makamlara ve askerlik şubesine bilgi verir.

c. Yakalanan Kaçak Askerlerin Sevk Edilmesi

Yakalanan kaçak askerler, ait oldukları birliklerine jandarma korumasında sevk edilirler.

Firar, hava değişimi ve izin tecavüzünde buldukları sırada ele geçirilerek askerlik şubelerine teslim edilen asker kişilerin askerlik şubesince gerekli işlemleri tamamlandıktan sonra, ait oldukları birliklerine sevki jandarma korumasında yapılır. Bu durumda olan kişilerin sevk işlemlerinin tamamlanmasına kadar geçecek süre içerisinde muhafaza edilmeleri, idari ve lojistik desteklerinin sağlanması garnizon komutanına ait bir görevdir. şu halde jandarma, salt sevk işlemi ile görevlidir.

d. Askere Alınacakların Çağırılması ve Toplanması

jandarmanın bu konudaki görevleri, askeri alınacakların çağırılma ve toplanmalarına ilişkin çizelgeleri muhtarlıklara ulaştırmak ve bu konudaki tebligatları iletmekle sınırlandırılmıştır.

e. Askerlik Hizmetini Yaptığını Belgeleyemeyenlere İlişkin Görevler

Jandarma, askerlik çağında görünen kişilerden, askerlik hizmetini belgelemelerini isteyebilir. Son yoklama yaptırdıklarını veya askerlik hizmetini bitirdiklerini yahut da askerliğini ertelettirdiğini ispat edemeyenler, jandarma tarafından askerlik şubesine teslim edilirler.

f. Askeri Yasak Bölgelerle Güvenlik Bölgelerinin Korunması görevi

2565 sayılı, Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu, 1.maddesinde, “askeri yasak bölgeler” ile “güvenlik bölgeleri”ni şu şekilde belirtmiştir: “Yurt savunması açısından hayati önem taşıyan askeri tesis ve bölgeler ile sınırların güvenliği için, bunların çevrelerinde, kıyılarında ve havalarında kara, deniz ve hava askeri yasak bölgeleri kurulabilir.

Yurt savunması ya da yurt ekonomisine önemli ölçüde katkıda bulunan ya da bir bölümünün tahribi veya sürekli ya da geçici bir zaman için faaliyetlerinden alıkonulmaları durumunda milli güvenlik veya toplum hayatı bakımından olumsuz sonuçlar doğurabilecek; diğer askeri tesis ve bölgeler ile kamu veya özel kuruluşlara ait her türlü yer ve tesislerin etrafında güvenlik bölgeleri oluşturulabilir.

Askeri yasak bölgeler, Genelkurmay Başkanlığı'nın göstereceği lüzum üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile; askeri güvenlik bölgeleri ise, Genelkurmay Başkanlığı'nca; kamu ve özel kuruluşların çevresindeki özel güvenlik bölgeleri, Genelkurmay Başkanlığı'nın lüzum göstermesi veya Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nin ya da İçişleri Bakanlığı'nın göstereceği lüzum üzerine, Genelkurmay Başkanlığı'nın uygun görmesi koşuluyla Bakanlar Kurulu'nca kurulabilir veya kaldırılabilir.”(m.3)

Jandarma, yasak bölgelerle güvenlik bölgelerinde, Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu'nun yasakladığı davranışları önlemekle görevlidir.

g. Seferberlik İlanında Kanunlarla Verilen Görevler

Jandarma birlikleri, Genelkurmay Başkanlığı'nca lüzum görülen hallerde sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde, gerekli olan bölümü ile kuvvet komutanlıkları emrine girer, kalan bölümü ile normal görevlerine devam eder.(J.Yön. m.139)

h. Geri Bölge Savunmasına İlişkin Görevler

Jandarmanın geri bölge savunmasına ilişkin görevleri, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği'nin 140 ncı maddesinde sayma yoluyla belirtilmiştir. Buna göre, jandarmanın geri bölge savunmasına ilişkin görevleri şunlardır:

- 1) Ordu geri bölgesinde; can, ırz ve mal güvenliğini sağlamak,
- 2) Yetkili komutanlık emirlerini uygulamak,
- 3) Zararlı ve şüphelileri denetim ve gözetim altında tutmak,

- 4) Propoganda ve psikolojik harp girişimlerini etkisiz kılmaya çalışmak,
- 5) Genel emniyet ve asayişî sağlayıcı, kamunun ihtiyacı olan gıda, ilaç vb. maddelerin yasadışı kullanım, sevk ve naklini önleyici önlemler almak,
- 6) Diğer askeri görevleri, ordu ve geri bölge komutanlıklarının emirlerini yerine getirmek .

i. Asayişin Sağlanması Askerin Görevlendirilmesi Durumuna İlişkin Görevler

Jandarma Yönetmeliği, jandarmanın bu görevlerini, “Askeri Kuvvetlerden Yardım İstenmesi Durumunda Emir ve Komuta” kenar başlığı altında 141 nci maddesinde düzenlemiştir.

Buna göre, Bölge Valisi veya Vali, il içinde çıkabilecek toplumsal olayların, emrindeki kolluk kuvvetleriyle önlenmesine olanak bulunamayacağı kanısına varır ya da kolluk kuvvetleriyle bastırılmayacak ani ve olağanüstü olayların cereyanı karşısında kalırsa; en yakın askeri (Kara, Deniz ve Hava) kuvvet komutanından yardım gönderilmesini ister. Bu istek, sonradan yazıyla belgelendirilmek koşuluyla, acele durumlarda sözlü olarak da yapılabilir.

Bu istek, başvuru askeri komutanlıkça gecikmesizin yerine getirilir. Muhtemel olaylar için istenen kuvvet, bölge valisi veya valinin görüşü alınarak olaylara derhal el koymaya uygun bir yerde, başlamış ve sürmekte olan olaylarda ise, olay yerinde hazır bulundurulur.

Çıkabilecek toplumsal olaylar için hazır bekletilen kuvvetler, olayların kolluk kuvvetlerince önlenemeyecek boyutlara varması üzerine; ani ve olağanüstü olaylar için istenen kuvvetler ise derhal, bölge valisi veya vali tarafından verilen görevleri, kendi komutanları komutasında ve İç Hizmet Kanunu’nda belirtilen yetkiler ile kolluk kuvvetlerinin genel güvenliği sağlamada sahip oldukları yetkilerin tümüne sahip olarak yerine getirirler. Kolluk kuvvetleriyle askeri kuvvetler arasında işbirliği, bölge valisi veya vali tarafından sağlanır.

Jandarmanın bu görevleri, İç Hizmet Kanunu ile İl İdaresi Kanunu'nda da ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

D. JANDARMANIN DİĞER GÖREVLERİ

1. Jandarmanın Diğer Görevlerinin Kapsamı

2803 sayılı Kanun, jandarmanın diğer görevlerini; “Mülki, adli ve askeri görevler dışında kalan ve diğer kanun ve nizam hükümlerinin icrası ile bunlara dayalı emir ve kararlarla jandarmaya verilen görevler”(m.7/d) şeklinde belirtmiştir.

Yukarıda gördüğümüz mülki, adli ve askeri görevler, jandarmanın genel görevlerini oluşturmaktadır. Buna karşılık, özellik taşıyan ya da özel koruma ve kollama önlemleri alınmasını gerektiren bireysel nitelikte bazı faaliyetlerle, özel uzmanlık gerektiren bazı görevlerin de jandarma tarafından yürütülmesi gerekmektedir. İşte kanunkoyucu, bu gibi görevleri de “diğer görevler” şeklinde belirtmekle yetinmiştir.

2. Jandarmanın Başlıca Diğer Görevleri

Jandarmanın diğer görevleri, Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği'nin 43.maddesinde beş bent halinde sayılmıştır. Buna göre jandarmanın diğer görevleri:

- a. Özel koruma ve kollama görevleri,
- b. Özel yasaları gereği, dış güvenliklerinin jandarma tarafından sağlanacağı öngörülen; bina, tesis ve buna benzer yerlerle ilgili özel koruma ve kollama görevleri,
- c. Ele geçirilen uyuşturucu maddelerin, menşelerinin belirlenmesi amacıyla, bilimsel araştırma ve analizlere tabi tutulması, analiz sonuçlarının bildirilmesi ile ilgili, 2313 sayılı “Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” uyarınca yerine getirilen görevleri,
- d. 2945 sayılı “Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun” ve ilgili yönetmelik uyarınca yerine getirilecek görevler,
- e. “Barut ve Patlayıcı Maddelerle Silah ve Teferruatının ve Av Malzemelerinin Sureti Murakabesine Dair Tüzük” uyarınca yerine getirilen görevlerden ibarettir.

Bu görevleri daha ayrıntılı olarak incelemek yararlı olacağından, bu görevleri ayrıntılı olarak incelemeye geçebiliriz.

a. Özel koruma ve kollama görevleri

Jandarmanın özel koruma ve kollama görevleri dört başlık altında toplanmaktadır. Bunlar:

1) Adli görevler nedeniyle olay yerine gidecek olan hakim ve savcıların istemi üzerine, bunlar için özel koruma görevlisi verilebilmektedir. Bu görevliler yol göstermek, korunmasına verilen kişilerin güvenliğini sağlamak ve görevlerini yaparken karşılaşılabilecekleri karşı koymaları engellemektir.

2) Asayiş açısından kritik bölge ve yollarda postaların, devlete, özel kuruluşlara ve kişilere ait para nakillerinin güvenliği için zorunlu görülen durumlarda, mülki amirin istemiyle özel koruma görevlileri vermek.

Yönetmelikte, devlete ait para nakillerinde devriye görevlendirilmesinin, mülki amirin istemiyle olacağı belirtilmiştir. Ancak, 1966 yılında yayınlanan İçişleri Bakanlığı genelgesi⁸¹ ile, T.C. Ziraat Bankası'na ait paraların sevk ve nakillerinde gerekli emniyet tedbirlerinin nasıl alınacağı belirtilerek, bu konuda bir de protokol düzenlenmiştir. Daha sonra, Bakanlar Kurulu kararnamesi⁸² ile Ziraat Bankası ve diğer bankaların, 2495 sayılı yasa uyarınca özel güvenlik teşkilatı kurmaları kararlaştırılmış ve daha sonra bu teşkilat kurulmuştur. İşte bu nedenle bu görevler, ilgili kuruluşların özel güvenlik teşkilatları tarafından yerine getirilmektedir.

3) Devlet büyükleri, orgeneral, oramiraller ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin diğer mensupları ile emeklilerinin güvenliklerini sağlamak.

⁸¹ Bkz. İçişleri Bakanlığı'nın 6 Mart 1966 tarih ve 33 100 7 sayılı genelgesi

⁸² Bkz. 10.12.1981 gün ve 8/3959 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi

Cumhurbaşkanı, eski cumhurbaşkanları, Cumhuriyet Senatosu Başkanı, Millet Meclisi Başkanı ve Başbakan, bu konuda çıkarılan yönetmeliğe göre, “devlet büyüğü” olarak belirlenmiştir.

Cumhurbaşkanı ve devlet büyüklerinin vilayete gelişlerinde; ikamet, ziyaret ve diğer faaliyetlerinde güvenlikleri mülki makamlar tarafından sağlanır. Kuvvet yetmediği takdirde, mülki amirin isteği üzerine yeteri kadar askeri birlik görevlendirilir. Bu konuda garnizon komutanları, mülki amirler, birlik komutanları ve kolluk kuvvetleri gerekli işbirliğini yaparlar.

4) Özel yasaları greğince, dış güvenliklerinin jandarma tarafından sağlanması öngörülen bina, tesis, vb. yerler için özel koruma ve kollama önlemleri almak.

Bazı özel yasalar bina, tesis ve buna benzer yerlerin dış güvenliklerinin jandarma tarafından sağlanacağına dair hükümler getirmiştir. Örneğin; 2954 sayılı TRT Kanunu'nun 59.maddesi; “Kurumun verici ve stüdyoları gibi yayın ile ilgili bina ve tesislerin güvenliği ve korunması, İçişleri Bakanlığı'nın sorumluluğu altındadır” hükmünü getirmiştir. Bu koruma görevi, halen jandarma tarafından yürütülmektedir.

Jandarma Yönetmeliğinde dört bent halinde belirtilen özel koruma ve kollama görevleri, sadece kamuya yönelik koruma görevleri olup, kişi güvenliğine ilişkin herhangi bir korunma getirmemiştir.

Bu konu hukukçular tarafından eleştirilmiştir: Kıratlı, “...bu sayma eksiktir. Çünkü, özel nitelik taşıyan durumlarda, kamuya olduğu kadar, kişi güvenliğine de yönelik herhangi bir ağır tehlikenin varlığı, idare için gerekli kolluk önlemlerinin alınmasını zorunlu kılar. Bu zorunluluğa uygun önlemlerin alınmaması, özelliğine göre “görevi savsama (ihmal)”, ya da “görevi kötüye kullanma” suçlarına dönüşebileceği gibi, idarenin meydana gelen zararı ödeme yükümlülüğüne de yol açabilir⁸³” görüşündedir.

⁸³ Metin Kıratlı, *Koruyucu İdari Hizmetler*, Ankara, TODAİE Yayınları, 1973, s.35

Bu konuda Çalışkur⁸⁴, “sosyal devlet ve hukuk devleti kavramlarının ortaya koyduğu çağdaş düşünüş, çağdaş kolluk anlayışında da değişikliklere yol açmıştır. Bu anlayış içinde, kamunun olduğu kadar, tek tek bireylerin de her türlü tehlikeden korunması için önlem alınması, idare açısından kaçınılmaz bir ödevdir.” görüşündedir.

Gülen⁸⁵ ise; “Konut dokunulmazlığının ihlal edileceği konusunda kesin bilgiler ya da kesin sayılabacak olasılıklar; toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde karşıt görüşlü kimselerin herhangi bir olası saldırılarına karşı konut, işyeri ve taşıtlar için özel önlemler alınmasında zorunluluk görülmektedir. Bu gibi durumlarda, ilgili mülki amirin istemlerinin yerine getirilmesi, görev açısından zorunlu istemler olarak kabul edilmelidir.” görüşündedir. Biz de bu yazarların görüşlerine katılmaktayız.

b. Özel Yasaları Gereği Dış Güvenliklerinin Jandarma Tarafından Sağlanacağı Öngörülen Bina, Tesis ve Buna Benzer Yerlerle İlgili Özel Koruma ve Kollama Görevleri

Özel yasalar gereği dış güvenliklerinin jandarma tarafından sağlanacağı öngörülen bina, tesis ve buna benzer yerler, özel koruma ve kollama önlemleri ile korunur. Bu yerler, TRT verici ve yayın istasyonları, TBMM, Anıtkabir, hava meydanları, Başbakanlık, PTT link hatları, Merez Bankası gibi yerlerdir.

Bu bina ve tesisler, büyüklük ve özelliklerine göre koruma karakolu, koruma takımı veya bölükleri tarafından korunurlar.

c. Uyuşturucu Maddeler Mevzuatı Uyarınca Yerine Getirilen görevler

Jandarmanın özellik taşıyan bir diğer görevi de, ele geçirilen uyuşturucu maddelerin kaynağını belirleyecek, bilimsel araştırma ve analizlerini sağlayacak bir kuruluş meydana getirmektir.

⁸⁴ Bedrettin Çalışkur, *Suç Kovuşturması*, İstanbul, 1969, s.9

⁸⁵ Kadri Gülen, *Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu Tatbikatı*, Ankara, 1977, s.26, 34

Jandarma Genel Komutanlığında bu görevle ilgili narkotik timleri ile narkotik analiz laboratuvarı kurulmuş bulunmaktadır. Jandarma, bu tür görevlerini, 2313 sayılı “Uyuşturucu maddelerin Murakabesi Hakkında Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” esaslarına göre yerine getirmektedir.

Konuyla ilgili ve “Uluslararası TEK Sözleşmesi⁸⁶” olarak anılan sözleşme çerçevesinde uyuşturucu maddelerden yüz kadarı dört grupta toplanmış ve bunlar “narkotik maddeler” olarak adlandırılmıştır.

Jandarma, bu tür görevlerinin gereği olarak, narkotik laboratuvarına gönderilecek uyuşturucu maddeleri ve uyuşturucu maddelerle ilgili mücadeleyi büyük boyutlu bir görev olarak yerine getirmektedir.

d. 2945 Sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun ve İlgili Yönetmelik Uyarınca Yerine Getirilecek Görevler

2945 sayılı “Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun” ve ilgili yönetmeliğinin öngördüğü görevler, il jandarma komutanlıkları ve ast kademelerince yürütülür.

5. Barut ve Patlayıcı Maddelerle Silah ve Teferruatının ve Av Malzemelerinin Sureti Murakabesine Dair Tüzük Uyarınca Yerine Getirilen Görevler

Bu görevler, “Tekel Dışı Bırakılan Patlayıcı Maddeler ile Av Malzemesi ve Benzerlerinin Üretimi, İthali, Taşınması, Saklanması, Satışı, Yok Edilmesi, Denetlenmesi Usul ve Esaslarına İlişkin Tüzük”te düzenlenmiştir.

⁸⁶ Bkz. Bu anlaşma, 15.2.1967 gün ve 12496 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan özel yasa ile uygun bulunmuştur.

III. BÖLÜM JANDARMA PERSONELİ

I. JANDARMA TEŞKİLATI PERSONEL KAYNAKLARI VE MEVZUATI

A. JANDARMA TEŞKİLATI PERSONEL KAYNAKLARI

Jandarmanın Genel Komutanlığı personeli; subay, astsubay, uzman jandarma çavuş, askeri öğrenci, erbaş ve erler ile sivil memur ve işçilerden oluşur. (2803 S.K. m.13)

Şu halde jandarma personeli; subay, astsubay, uzman jandarma çavuş, askeri öğrenci, erbaş ve erler ile sivil memur ve işçilerden oluşur. Bu personelden subay, astsubay, askeri öğrenci, uzman jandarma ile erbaş ve erler asker personel; sivil memur ve işçiler ise, asker olmayan (sivil) personeldir.

1. Jandarma Teşkilatı Askeri Personeli

Jandarmanın askeri personeli; subay, astsubay, uzman jandarma çavuş ile erbaş ve erlerden oluşmaktadır.

a. Jandarma Subayları

211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'na göre subay; "Hususi kanuna göre, silahlı kuvvetlere intisap eden asteğmenden mareşala (büyük amiral) kadar rütbeyi haiz askerdir." (m.3) şeklinde tanımlanmıştır.

Jandarma, Türk Silahlı Kuvvetlerinin bir parçası olarak; Kara Kuvvetleri'nin bir ögesini oluşturduğundan, Jandarma subayları da Kara Harp Okulu'nda yetiştirilmektedir. Kara Harp Okulu'ndan yetişecek jandarma subaylarının giderleri, Jandarma Genel Komutanlığı bütçesinden Milli Savunma Bakanlığı bütçesine aktarılarak, protokollerle

saptanan kontenjan oranında Jandarma Genel Komutanlığı adına sınıflandırılıp yetiştirilmektedir.

Jandarma Genel Komutanlığı'nın subay ihtiyacı, genel olarak şu kaynaklardan⁸⁷ sağlanmaktadır:

- a. Kara Harp Okulu'nda yetiştirilenler,
- b. Fakülte ve yüksekokullarda yetiştirilenler,
- c. Fakülte ve yüksekokul bitirenlerden muvazzaf subay olma ve yedeksubaylıktan muvazzaf subaylığa geçme yoluyla sağlananlar,
- d. Astsubaylıktan subay olma yoluyla muvazzaf subaylığa geçirilen subaylar.

Bu subayların sağlanması, yetiştirilmesi, nasbı ve diğer işlemler 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu hükümlerine göre olur.

Jandarma Genel Komutanlığı'nın bu kaynaklardan kendisince sağlanamayan subay ihtiyacı, Jandarma Genel Komutanlığı'nın talebi, Genelkurmay Başkanlığı'nın onayı ile kuvvet komutanlıklarından sağlanmaktadır.

Jandarma subaylarının yurt içi veya yurt dışında yetiştirilmeleri, her rütbe ve kendi sınıfı içinde yeterliklerinin geliştirilmesi ve sınıf ayrılıklarına göre kıta ve diğer görevlerde kullanma süre ve sırası, yeterlik derecelerine göre; 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ile Subay Meslek Programları Yönetmeliği, Subay Sicil Yönetmeliği ve aşağıdaki esaslar çerçevesinde düzenlenir.

Kara Harp Okulunu bitiren subaylardan doğrudan jandarma sınıfına ayrılanlar, Piyade subay sınıf okulunda temel eğitim ve öğretime tabi tutulurlar. Bu öğrenim ve eğitimi başaranlar, göreve atanmadan önce ayrıca jandarma subay okulunda mesleki eğitim ve öğretime tabi tutulurlar. Bu okulun süresi, niteliği ve diğer ayrıntılar özel yönergesinde gösterilir.

⁸⁷ Ateşoğlu- Terzioğlu, C.1, s.47

Jandarmanın diğer sınıflarına ayrılan subaylar, ilgili subay sınıf okullarında temel öğrenim ve eğitime tabi tutulurlar. Bu öğrenim ve eğitimi başaranlar, sınıfıyla ilgili görevlere atanırlar.

Fakülte veya yüksekokuldan yetiştirilenler ile fakülte veya yüksekokulları bitirenlerden muvazzaf subay olanlar, öncelikle nakledildikleri sınıfları ile ilgili bir göreve atanırlar. Bunlar, nasbedildikleri rütbede ilk açılacak sınıflarıyla ilgili subay sınıf okulları temel eğitimine; sınıflarıyla ilgili subay sınıf okulu olmayanlar ise, özel askeri eğitime tabi tutulurlar. Başarı gösteremeyenler, görevlerine dönerek, sonraki dönem eğitime katılırlar. Bunlardan ikinci dönem eğitiminde de başarı gösteremeyenler, görevlerine iade edilirler ve yeniden eğitime tabi tutulmazlar. Bu gibilerin nasbedildikleri rütbeyle ait bekleme süresi, bir yıl uzatılır.

Astsubaylıktan subay olma yoluyla muvazzaf subaylığa geçirilecek olanlar; 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ile Subay Sicil Yönetmeliği'nin ilgili hükümleri çerçevesinde meslek sınavına alınırlar. Sınavı kazanmış ve kontenjana girmiş olanlardan, jandarma astsubayları, jandarma subay okulunda; diğer sınıf jandarma astsubayları, sınıflarıyla ilgili okul ve kurslarda öğrenime tabi tutulurlar. Okul ve kurslarda öğrenim ve eğitimi başarı ile bitirenler, o yılın 30 Ağustos tarihinde teğmen nasbedilerek, rütbe ve sınıflarıyla ilgili bir göreve atanırlar.

Jandarma Genel Komutanlığı mensubu subayların nasıp ve rütbe terfileri, Jandarma Genel Komutanlığı'nın teklifi, Genelkurmay Başkanlığı'nın lüzum görmesi ve İçişleri Bakanı ile Başbakanın imzalayacağı ve Cumhurbaşkanı'nın onaylayacağı kararname ile yapılır.

Jandarma subayları, rütbe ve görev durumlarına göre, her kademedede çeşitli mesleki kurs ve seminerlere gönderilirler. Görev sürelerinin 9. ile 15. yılları arasında Kara Harp Akademisi sınavlarına katılabilen jandarma subaylarından, Genelkurmay Başkanlığı'nca verilen kontenjana göre bu sınavı başaranlar, Kara Harp Akademisi'ndeki 2 yıllık öğretim ve eğitim döneminden sonra, kurmay subay olarak jandarma teşkilatının muhtelif kademelerinde görev alırlar.

b. Jandarma Astsubayları

211 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'na göre astsubay; "Hususi kanuna göre Silahlı Kuvvetlere katılan, astsubay çavuştan, astsubay kıdemli başçavuşa kadar rütbeyi haiz olan askerdir." şeklinde tanımlanmıştır. (m.3/a-3)

Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Astsubay yetiştiren kaynak, Astsubay Sınıf Okullarıdır. Jandarma Genel Komutanlığı'nın astsubay kaynağı da, Astsubay Sınıf Okullarıdır. Jandarmanın diğer sınıf astsubayları, ilgili astsubay sınıf okulunda, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ile Sınıf Okulları Yönetmeliği ve Jandarma Astsubay Sınıf Okulu Yönergesine göre yetiştirilmektedir.

Jandarma Genel Komutanlığı'nın bu kaynaklardan kendisince sağlanamayan astsubay ihtiyacı, Jandarma Genel Komutanlığı'nın talebi, Genelkurmay Başkanlığı'nın onayı ile kuvvet komutanlıklarından sağlanmaktadır.

Jandarma Okullar Komutanlığı bünyesinde bulunan Jandarma Astsubay Sınıf Okulu'nun öğrenci kaynakları⁸⁸ şunlardır:

a. Jandarma Astsubay Hazırlama Okulu'ndan mezun olanlar. (Jandarma Astsubay Hazırlama Okulu, hayata ve iş alanlarına hazırlayan programların uygulandığı, 3 yıl süreli, Milli Eğitim Bakanlığı'nca onaylanmış, lise dengi bir okuldur.)

b. Lise ve dengi okul mezunları,

c. Uzman jandarma çavuşu olup da, belirli bir hizmet yılını tamamlayarak astsubaylık sınavını kazananlar.

Jandarma Astsubay Sınıf Okulu'nda Milli Eğitim Temel Kanunu hükümleri çerçevesinde, eğitim ve öğretim yapılmaktadır. Bu okul, lise üstü bir yıllık meslek okulu statüsünde olup, denkligi, Milli Eğitim Bakanlığı'nca onaylanmış, kendine özgü bir meslek okuludur.

⁸⁸ Ateşoğlu- Terzioğlu, C.1, s.60

Bu kaynaklardan gelen öğrenciler. 1 yıl süreli, tamamen mesleki formasyona yönelik bir eğitim ve öğrenimi müteakip, her yılın 30 Ağustos'unda, astsubay nasbedilirler. Astsubaylar, kısa süreli özel bir eğitim sonrası, değişik jandarma birliklerinde göreve başlatılırlar. 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu'nun 68 nci maddesi çerçevesinde, bu okulların yükseköğretim kurumu biçiminde yeniden düzenlenmelerinde herhangi bir yasal engel yoktur⁸⁹. Konu, idarenin ihtiyaçlarına bağlı bir özellik taşımaktadır.

Astsubaylığa nasıp ve rütbe terfileri, Jandarma Genel Komutanlığı'nın teklifi ile Genelkurmay Başkanlığı'nın lüzum görmesi üzerine, İçişleri Bakanı'nın onayı ile yapılır.

Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu hükümleri gereğince; Jandarma Genel Komutanlığı'nın ihtiyacı gözönüne alınarak, personel temin ve yetiştirme planındaki esaslar dahilinde tesbit edilecek kontenjana göre; her yıl 4 yıllık fakülte ve yüksekokul mezunu astsubaylar istekte bulunmaları ve diğer şartları taşımaları halinde, sınavla, öğrenimleri ile ilgili sınıfta subaylığa nasbedilmektedir. Ayrıca, emsalleri arasında temayüz etmiş, kanunda yazılı diğer şartları taşıyan astsubaylar, jandarma subay temel kursunu müteakip, subaylığa nasbedilmektedirler.

Astsubaylar, sınıfları ile ilgili olarak, mesleklerinin devamı süresince, çeşitli hizmetiçi eğitim ve kurslardan geçirilmektedirler.

Jandarma Astsubay Okulundan yukarıdaki esaslar dahilinde yetişen ve doğrudan doğruya jandarma astsubayı olarak nesbedilenler dışında; jandarmanın diğer sınıflardan astsubay ihtiyacı, Kara Harp Okulu'nda jandarma subaylarının yetiştirilmesinde olduğu gibi, protokollerle saptanan kontenjanlar çerçevesinde Kara Kuvvetleri'nin ilgili Astsubay Sınıf Okulları'ndan sağlanmaktadır.

⁸⁹ Ateşoğlu- Terzioğlu, C.1, s.61

c. Uzman Jandarma Çavuşları

211 sayılı T.S.K. İç Hizmet Kanunu, uzman jandarma çavuşları, erbaş olarak nitelendirmekte olup; “Askerlik Kanunu’na göre mükellef buldukları hizmetleri ifadan sonra, hususi kanunlara tevfikan muayyen bir hizmet taahhüdü suretiyle silahlı kuvvetlerde vazife gören uzman veya uzatmalı çavuş ve onbaşılar da erbaş sayılır.” şeklinde tanımlamıştır. (m.3)

Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, subay ve astsubaylar dışında silahlı kuvvetlerde görevli diğer asker ve sivil kişilerin, kendi özel kanunlarına tabi olacağını belirtmiştir. (m.1) Bu nedenle uzman jandarma çavuşları, 24.6.1965 tarih ve 635 sayılı “Uzman Jandarma Kanunu” esaslarına tabidirler.

Uzman Jandarma Kanunu, Uzman jandarmayı; “Türkiye Cumhuriyeti jandarması kadrolarının ast kademelerinde eğitim, sevk ve idare ile diğer mesleki ihtisas kollarında, astsubaya yardımcı olarak görevlendirilen asker kişilerdir.” şeklinde tanımlamıştır.

Jandarma Genel Komutanlığı kadrolarındaki uzman jandarma sayısı 1962 yılından itibaren uzman jandarma alınmaması nedeniyle azalmıştır. Ancak; Jandarma Genel Komutanlığı personel mevcudunun son yıllarda giderek azalması, bu kaynağın yeniden canlandırılmasını gündeme getirmiş, yeni bir Uzman Jandarma Kanunu çıkarılarak, 1989 yılından itibaren Uzman Jandarma Okulu yeniden faaliyete geçirilerek, uzman jandarma yetiştirilmeye başlanmıştır.

Uzman Jandarma Okulu’nun süresi 1 yıl olup, bu okula ortaokul ve lise mezunu olanlar ile halen silah altında bulunan erbaş ve erler ile en fazla bir yıl önce askerliğini bitirmiş ve aynı tahsil seviyesindeki istekli kişilerden, sınavla öğrenci alınmaktadır⁹⁰.

⁹⁰ Akman, s.79

d. Jandarma Erbaş ve Erleri

Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu'na göre Er; "İhtiyaçları devlet tarafından deruhte ve temin olunan rutbesiz askerdir." Erbaş ise; "İhtiyaçları devlet tarafından deruhte ve temin olunan onbaşı ve çavuş rütbesini haiz askerdir."(m.3/a-1)

Erbaş ve erler, 1111 sayılı Askerlik Kanunu hükümlerine tabi bulunmaktadır. Ancak, jandarmanın görevlerinin özelliği nedeniyle "Jandarma Erat Kanunu" ve "Jandarma Erat Muameleleri Hakkında Talimatname" ile jandarma erbaş ve erlerine ilişkin özel hükümler getirilmiştir.

"Jandarmaya girmeden önce haysiyet ve şerefe dokunan bir suçtan ötürü hükümlü olanlarla bunlardan başka bir suçtan dolayı üç aydan fazla hükümlü olanlar jandarmaya kabul olunmaz."(J. Erat K. m.20)

"Jandarma erleri, kendilerinin veya ailelerinin mensup oldukları kazalarda kullanılamazlar. Ancak; emniyet ve asayiş bakımından zaruret görüldüğü takdirde İçişleri Bakanlığı'nın muvafakatıyla, geçici bir süre için bu yerlerde kullanılabilirler." (Talimatname m.46)

Askerlik Kanunu, jandarma erlerinin, her türlü iklimde çalıştırılmaya elverişli bir sağlık ve beden yapısına sahip olmaları koşulunu getirmiştir.

Ülkemizde nüfusun, sosyal ve ekonomik şartların değişmesi ve ulaşım imkanlarının artması; ayrıca 1984 yılında başlayan terör olaylarının artmasına paralel olarak, Jandarma Genel Komutanlığı personel mevcudunda en fazla artış, erbaş ve er mevcudunda olmuştur⁹¹.

⁹¹ Akman,s.80

2. Jandarma Teşkilatının Diğer Personeli

Jandarma birliklerinde Subay, astsubay, uzman jandarma çavuş, erbaş ve er erler dışında sivil memur ve işçiler de çalıştırılmaktadır.

Bu personel, teknik ve daktilo hizmetleri gibi yardımcı hizmetlerde çalıştırılmaktadır. Sivil memur ve işçilerin adaylığa kabul edilme ve asli memurluğa atanmaları ya da işe alınmaları vb. konuların düzenlenmesinde kendi özel kanunları uygulanmaktadır.

a. Sivil Memurlar

Jandarma Genel Komutanlığı kadrolarında görevli sivil personelin çoğunluğu sivil memur ve geriye kalanlar ise, işçilerdir.

Sivil memur deyimiyle, aslında jandarmada çalışan ve asker olmayan devlet memurları kastedilmektedir. Subaya denk bir sınıf olan ve halen yasal olarak geçerliliğini koruyan “askeri memur” kavramından ayırdetmek için, sivil memur⁹² deyimi kullanılmaktadır.

Jandarma Genel Komutanlığı kadrolarında görevlendirilen devlet memurları, istisnai bazı özellikler ve yükümlülükler dışında; diğer kamu kurum ve kuruluşlarında görevli devlet memurlarıyla aynı statü ve yükümlülüğe sahiptirler. Ancak, özlük hakları ve cezai sorumlulukları yönünden bazı farklılıkları mevcuttur.

b. İşçiler

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu'nun öngördüğü diğer personel kaynağı ise, işçilerdir. 1475 sayılı İş Kanunu'na göre işçi; “Bir hizmet akdine dayanarak, herhangi bir işte ücret karşılığı çalışan kişi ...” olarak tanımlanmıştır.

⁹² Ateşoğlu-Terzioğlu, C.1, s.99

Belirli süresi bir yıl ya da daha uzun süreli hizmet akitlerinin yazılı sözleşmeye bağlanması zorunludur. Hizmet akitlerinin, toplu iş sözleşmelerinde aksi kabul edilmedikçe bu sözleşmelere aykırı olamayacağı kuraldır. Dolayısıyla, işçilerin durumu, hak ve yükümlülükleri, bir yandan İş Kanunu'na, diğer yandan da toplu iş sözleşmesi koşullarına uygun olarak düzenlenmektedir.

B. JANDARMA PERSONELİNE UYGULANACAK MEVZUAT

Jandarma Genel Komutanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir parçası olup, silahlı kuvvetler personeli ile ilgili esaslar, 926 sayılı "Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu"nda düzenlenmiş bulunmaktadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, "...subayların, astsubayların ve askeri öğrencilerin yetiştirmelerini, sınıflandırılmalarını, görev ve yükümlülüklerini, terfi ve taltifleri ile her türlü özlük haklarını..." düzenleyen bir kanundur.

Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, "...Türk Silahlı Kuvvetleri'ne mensup subaylar, astsubaylar ile harp okulları, fakülteler, yüksek okullar ve astsubay okullarında öğrenim yapan askeri öğrencilere..." uygulanmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli diğer asker ve sivil kişilere ise, kendi özel kanunları uygulanmaktadır. (m. 1)

Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli diğer asker ve sivil kişilerden yedek askeri şahıslar, Yedek Subay Kanununa; erbeş ve erler, 1111 sayılı Askerlik Kanununa; uzman jandarmalar, 635 sayılı Uzman Jandarma Kanununa; sivil memurlar ile sözleşmeli ve yevmiyeli personel ise, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabidirler.

Jandarma Genel Komutanlığı personeli de silahlı kuvvetlere mensup olduğundan, doğal olarak Personel Kanunu hükümleri, Jandarma Genel Komutanlığı personeli için de uygulanacaktır. İşte bu nedenden dolayı 2803 sayılı Kanun da, 13 ncü maddesinde bu konuyu düzenlemiştir.

2803 sayılı Kanuna göre, Jandarma subay ve astsubaylarının kaynak ve yetiştirilmeleri ile terfi, izin, sicil ve ödül işlemleri 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu hükümlerine göre yürütülmekte olup; jandarma subay ve astsubayları, duyulan ihtiyaca göre Genelkurmay Başkanlığının onayı alınmak kaydıyla sınıflara ayrılmaktadır.

Jandarma Genel Komutanlığının kendi kaynaklarından karşılanamayan subay ve astsubay ihtiyacı ise, kendi kuvvetleriyle ilişkileri saklı kalmak şartıyla Jandarma Genel Komutanlığının talebi, Genelkurmay Başkanlığının onayı ile Kuvvet Komutanlıklarından sağlanabilmektedir.

Uzman Jandarma personelinin meslekten ayrılma, yükselme, izin, sicil ve ödül işlemlerinde 635 sayılı Uzman Jandarma Kanunu hükümleri uygulanmakta; Sivil memurların adaylığa kabul edilme, asli memurluğa atanma, yer değiştirme, memurluktan çıkarılma hususları ile yükselme, izin, sicil ve ödül işlemleri ise, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu esaslarına göre yapılmaktadır.

İşçilerin işe alınma, işyeri değişikliği, yükselme, izin, sicil, ödül ve hizmet akdinin feshi işlemleri 1475 sayılı İş Kanunu ile, varsa geçerli bulunan toplu iş sözleşmesi hükümlerine göre yapılmaktadır.

Şu halde jandarma personeli; subay, astsubay, uzman jandarma çavuş, askeri öğrenci, erbaş ve erler ile sivil memur ve işçilerden oluşmaktadır. Bu personelden subay, astsubay ve askeri öğrencilere Personel Kanunu; diğer asker ve sivil personele ise, kendi özel kanunları uygulanmaktadır.

II. JANDARMA PERSONELİNİN ATANMA ESASLARI VE ÖZLÜK HAKLARI

A. JANDARMA PERSONELİNİN ATANMA ESASLARI

Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği, subay, astsubay ve uzman jandarmaların atanmalarını şu şekilde düzenlemiştir: “Subay, astsubay ve uzman jandarmaların atanmaları Jandarma Genel Komutanlığı’na; generallerin atanmaları, Jandarma Genel Komutanı’nın lüzum göstermesi, Genelkurmay Başkanı’nın teklifi, İçişleri Bakanı’nın inhası, Başbakan’ın imzalayacağı ve Cumhurbaşkanı’nın onaylayacağı müşterek kararname ile; Jandarma Genel Komutanı’nın atanması ise, Genelkurmay Başkanı’nın teklifi, İçişleri Bakanı’nın inhası, Başbakan’ın imzalayacağı ve Cumhurbaşkanı’nın onaylayacağı bir kararname ile olur.” (m.182)

Atama ve yer değiştirmede uygulanacak esaslar ise, Yönetmeliğin 183 üncü maddesinde; “Jandarma subay, astsubay ve uzman jandarmaların atanma ve yer değiştirmeleri, hizmetin aksatılmadan yürütülmesine bağlı olarak ülkenin ekonomik, sosyal, iklim, ulaştırma, kültür ve sağlık durumları ile bunlara benzer yer ve bölge şartları göz önüne alınarak belirlenen bölge ve garnizonlara, Türk Silahlı Kuvvetlerine mensup Subay ve Astsubayların Atanma ve Yer Değiştirmesi Hakkındaki Yönetmelik ve buna dayalı olarak çıkartılacak Yönerge esaslarına göre yapılır.” şeklinde belirtilmiştir.

Subay, astsubay ve uzman jandarmaların görev yerleri ise, Yönetmeliğin 184 ncü maddesine göre belirlenmektedir. Buna göre Jandarma birlik komutanlıkları ile kurum amirlikleri emrine atanan, bu komutanlık ve amirliklerin emrindeki subay, astsubay ve uzman jandarmaların görev yerleri; hizmet ihtiyaçları dikkate alınarak, ilgili birlik komutanlıkları veya kurum amirlerince belirlenmektedir.

İl Jandarma Komutanlığı emrine atanan emniyet ve asayişle ilgili olarak görev alacak Jandarma Astsubay ve Uzman Jandarmaların görev yerlerinin belirlenmesinde Valinin görüşü ile, İl Jandarma Komutanı’nın teklifi ve Jandarma Bölge Komutanı’nın onayı gerekmektedir.

İl Jandarma Komutanlıkları emrinde doğrudan doğruya emniyet ve asayişe ilişkin olmayan bir göreve atanacakların görev yerleri, hizmet ihtiyaçları dikkate alınarak, ilgili birlik komutanlıkları veya kurum amirliklerince belirlenmektedir.

B. JANDARMA PERSONELİNİN ÖZLÜK HAKLARI

Jandarma Genel Komutanlığı mensubu subay ve astsubayların yükselme, izin, sicil ve ödül işlemleri, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu hükümlerine göre yapılmaktadır.

Uzman jandarmaların yükselme, izin, sicil, ödül işlemleriyle meslekten ayrılmaları konularında Uzman Jandarma Kanunu hükümleri uygulanmakta; Sivil memurların yükselme, izin, sicil, ödül, yer değiştirme işlemleri ile memurluktan çıkarılmaları konularında, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümlerine uyulmaktadır.

İşçilerin yükselme, izin, sicil, ödül, iş yeri değişikliği, hizmet akdinin feshi vb. işlemlerinin yürütülmesi ise, İş Kanunu ile yürürlükteki toplu iş sözleşmesi hükümlerine göre yapılmaktadır.

Jandarma Genel Komutanı, jandarma teşkilatının en büyük amiri olup, silsile esası içerisinde tüm birliklere kanun ve nizamlarda öngörülen görevlere ilişkin emir ve komuta yetkisine sahiptir. İçişleri Bakanı, jandarmaya ilişkin emir ve isteklerini doğrudan doğruya Jandarma Genel Komutanı'na bildirir. Bunun haricinde emniyet ve asayiş hizmetleri ifa eden jandarma bölge komutanları, mülki görevlerin yerine getirilmesi yönünden bölge valilerine; il jandarma alay komutanlıkları ve ast kademelerde ise, mülki görevlerin yapılması yönünden mahalli mülki amirlerine; astlarının sevk ve idaresinden, disiplin, eğitim, özlük hakları ile lojistik faaliyetlerin yürütülmesinden ise kendi amirlerine karşı sorumlu olacaklardır.

Buna göre jandarma, mülki hizmetlerin ifası yönünden mahalli en büyük mülki amire bağlı kalacak ve fakat özlük hakları yönünden tamamen mülki amirlerin dışında kalacaktır. Oysa aynı görevleri yapan, aynı siyasi otoriteye bağlı olan, sadece görev yeri farklı olan emniyet teşkilatı personelinin değerlendirilmesinde, mülki amirler de devreye sokulmuştur. Durum böyle olunca, özlük haklarının düzenlenmesi yönünden mevzuatta

ikili ve çelişkili durumlar ortaya çıkmaktadır⁹³. Bundan da önemlisi, jandarma açısından özlük hakları yönünden devre dışında kalan mülki makamlarla jandarma arasında illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar arasında doldurulamayan otorite boşluğu doğabilmektedir.

⁹³ Erhan Güney, “Özlük Hakları Bakımından Jandarma ve Mülki Amirler”, **Türk İdare Dergisi**, Aralık 1991, S. 393, s.225

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Devletler, varlık ve bağımsızlıklarını sağlamak için ordular kurmuşlar; ülke içinde emniyet ve asayişin (iç güvenlik) sağlanması için de kolluk (zabıta) teşkilatlarını kurmuşlardır.

Etkili bir güvenlik hizmetinin amacı, sadece asayişi sağlamak ve güvenliği tesis etmek değildir. Devletin varlığını sürdürebilmesinin temel şartı, devlet otoritesinin kurulmasıdır. Toplumun ve fertlerinin güvenliğini sağlayabilmesi, devletin en önemli amacıdır. Bu amaç gerçekleştirildiği takdirde, her türlü ekonomik ve sosyal faaliyetler devam edecek, toplum huzurlu ve istikrarlı bir gelişim süreci içine girecektir. Bu süreç içinde toplumun çeşitli kesimlerindeki ekonomik faaliyetler devam edecek, fertler sahip oldukları anayasal hak ve hürriyetlerini serbestçe kullanabileceklerdir. İşte, bir yandan bu ortamın sağlanabilmesi, diğer yandan da çıkabilecek engellerin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması, geniş anlamda iç güvenlik hizmetlerinin faaliyet alanını oluşturmakta, bu özellikleri de bir bakıma iç güvenlik hizmetinin önemini ortaya koymaktadır.

Ülkemizde emniyet ve asayişin sağlanması görevi, İçişleri Bakanlığı'na verilmiştir. İçişleri Bakanı da bu görevi, kendilerine özgü kanunları bulunan Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı ile lüzumu halinde Türk Silahlı Kuvvetlerinden yararlanmak suretiyle yerine getirmektedir.

Emniyet ve asayiş ile diğer bazı görev ve hizmetlerin yapılması yönünden İçişleri Bakanlığı'na bağlı olan jandarmanın, asli görevi itibarıyla bağlı olduğu makam, İçişleri Bakanlığı'dır. Jandarmanın, bu bakanlık dışında, diğer askeri olmayan makam ve kuruluşlarla doğrudan yazışması ve haberleşmesi söz konusu değildir.

Türk idare teşkilatında İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir kuruluş olan jandarmanın, görevlerinin özelliği nedeniyle, bu bakanlık dışında, başka bakanlık ve kuruluşlarla da bağlılık ilişkisi vardır. Şöyle ki;

Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilgili görevleri ve eğitim-öğretim bakımından Genelkurmay Başkanlığı'na,

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bir parçası olması dolayısıyla silah, mühimmat ve personel ikmali ile seferberlik ve seferde ordu emrine gireceklerin maaş, iaae, melbusat, teçhizat ve diğer masrafları ile ilgili olarak, Genelkurmay Başkanlığı ile bağlantılı olarak Milli Savunma Bakanlığı'na,

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun jandarmaya yüklediği adli görevler dolayısıyla Cumhuriyet Savcılıkları ve ilgili Mahkemelere,

5442 sayılı İl İdaresi Kanunu gereğince il, ilçe ve bucaklarda emniyet ve asayişin sağlanmasından sorumlu ve yetkili makam mahalli mülki amirler olduğundan, il, ilçe ve bucaklardaki mülki amirlere bağlı bulunmaktadır.

Bunu bir örnekle Şu Şekilde açıklamak mümkündür: Bir ilçede kurulmuş olan ilçe jandarma komutanlığı, mülki görevleri dolayısıyla kaymakamlığa; askeri birlik olması dolayısıyla hem il jandarma komutanlığına ve hem de garnizon komutanlığına; adli görevleri dolayısıyla Cumhuriyet Savcılığına; diğer görevleri dolayısıyla da, görevin özelliğine göre ilgili idari kuruluşa bağlıdır.

Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilatı, İçişleri Bakanlığı hiyerarşisi içinde, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne eşit bir statüde olmasına karşın, bu iki kuruluş arasında bir takım farklılıklar vardır. Şöyle ki, jandarma genel komutanı, görevlerinden dolayı, doğrudan doğruya İçişleri Bakanı'na karşı sorumludur. Bakanlığın müsteŐarı ile bir bağlılık ilişkisi yoktur. Emniyet genel müdürü ise, müsteşar vasıtasıyla bakana bağlıdır ve müsteŐara karşı da sorumludur. Bunun dışında, bu iki bürokratin atanmaları usulünde de farklılıklar vardır.

Nihayet, jandarma genel komutanı, Milli Güvenlik Kurulu'nun bir üyesidir. Bu Kurulun ülkemize özgü etkinliği açısından bakıldığında, Jandarma Genel Komutanı, Emniyet Genel Müdürü'nden çok farklı bir statüdedir. Örneğin; 1997 yılında, medyada "Susurluk olayı" olarak geçen bir olaydan dolayı TBMM, "meclis soruşturması" açmaya karar verdi ve bunun için bir komisyon kurdu. Zamanın Jandarma Genel Komutanı, ifadesinin alınması için bu komisyona davet edildi; ancak bilindiği üzere, ilgili komutan bu davete uymadı ve bu uymama, hiçbir yaptırımla karşılaşmadı.

Demokratik hukuk devletinde silahlı kuvvetler, sivil iktidara bağlıdır. Bu bağlılığın amacı, bir demokrasi ilkesi olmasının yanında, modern devletin sivil iktidar tarafından yönetileceği ve askerlin yapacağı hizmetin de bir kamu hizmeti niteliğinde olmasından kaynaklanmaktadır. Askerler, birliklerine komuta ederler, ancak sivil otoriteden emir almadıkça bu yetkilerini kullanamazlar.

Türkiye Cumhuriyeti jandarmasının görevleri, diğer ülkelerin jandarma teşkilatlarının aksine hayli çoktur. Görevlerinin bu kadar çok ve karmaşık olmasının doğal bir sonucu olarak, jandarmaya görev veren yasa, tüzük ve yönetmeliklerin de hayli çok olduğunu söylemek mümkündür. Jandarmaya görev veren veya görevlerinin yapılmasını etkileyen 269 adet kanun, 35 adet tüzük ve 75 adet yönetmelik olduğu tesbit edilmiştir.

Devletler, zabıta teşkilatlarını, genellikle polis ve jandarma şeklinde oluşturmuşlardır. Demokratik ülkelerin büyük çoğunluğunda, ülkemizde olduğu gibi, şehir merkezlerinin emniyet asayışı polis tarafından; kırsal alanlardaki yerleşim birimlerinin emniyet ve asayışı ise, jandarma tarafından sağlanmaktadır.

Polis ve jandarmanın gördükleri hizmetler, dayandıkları mevzuat ve görevlerini icra şekilleri tamamiyle aynıdır. Bu iki teşkilatın mevcut statülerini koruması gerektiğini ileri sürenler olduğu gibi, aynı amaç ile kurulmuş olan ve aynı görevleri yerine getiren, ortak birçok birim, araç, bina ve tesise sahip olan bu kuruluşların birleştirilmesi gerektiği tezini ileri sürenler de vardır.

Bu iki teşkilatın birleştirilmesi tezini savunanlar; jandarma erinin kültür, eğitim ve tecrübe bakımından zabıta hizmetlerini ifa edebilecek seviyede olmadığını, bu hizmetin iyi ifa edilememesinin halkın tepkisine sebep olduğunu; diğer yandan şehirde ve kırdaki iki farklı zabitanın varlığının halkta ikilik psikolojisi yarattığını ileri sürerek; zabıta teşkilatının, halka hukuk çerçevesi içinde hizmet edebilen, hukuk kültürü ve zabıta tekniği ile donanımlı tek bir kuruluş haline getirilmesi gerektiğini ileri sürmektedirler.

Yani, bu görüşü savunanlara göre zabıta, tek bir sivil idare altında toplanmalı, bu amaçla polis teşkilatı ülkenin her yerine yayılmalıdır.

Jandarma Genel Komutanlığı'nın, Emniyet Genel Müdürlüğü ile birleştirilmesi görüşü, gerek mali ve gerekse hizmetlerin yürütülüşü bakımından şu an için mümkün görülmemektedir. Zira, yapıları farklı olan bu kuruluşlar arasında iki ayrı statü söz konusudur. Bütçe, statü, personel ve idari sebeplerle bu iki kuruluşun birleştirilmesi imkansızdır.

1984 yılında başlayan ayrılıkçı terör olaylarıyla mücadelenin yanısıra, ülkemizin büyük bir bölümünün, özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerinin arazi yapısı sarp ve iklim şartları elverişsizdir. Kırsal alanda görev yapmak, birtakım askeri teçhizatı ve farklı eğitim metodlarını gerektirmektedir. Yine, bu alanda görev yapacak personelin yaşının genç ve her türlü arazi ve iklim şartlarında görev yapabilecek şekilde özel bir eğitimle yetiştirilmesi gerekmekte, böyle bir eğitimin de ancak askeri disiplin anlayışı içinde verilmesi mümkün olabilmektedir.

Jandarma Genel Komutanlığı'nın, Emniyet Genel Müdürlüğü ile birleştirilmesi, yukarıda açıklanan nedenlerle ve hizmetlerin yürütülmesi açısından, günümüz koşulları itibarıyla mümkün değildir. Fransa, Belçika ve İtalya gibi Avrupa ülkeleri bile, jandarma teşkilatlarını kaldırmamışlar; aksine modernleştirme ve geliştirme çabası içine girmişlerdir. Ancak şurası da bir gerçektir ki, emniyet ve asayişin sağlanmasında görevli asıl teşkilat polis teşkilatıdır.

Jandarma Genel Komutanlığı, ülkemiz yüzölçümünün yüzde doksanbirinde, mevzuatın kendisine yüklediği görevleri yapmakta ve ülkemiz emniyet ve asayişinin sağlanmasında büyük katkıları bulunmaktadır. İç güvenlik hizmetlerinin kesintisiz olarak devamı, Jandarmanın gelişen teknolojiye, geçen zamana ve mevcut şartlara uyum sağlayabilmesi ve kendini yenileyebilmesi için, her türlü imkanlara kavuşturulmasına bağlıdır. Jandarmanın, Fransa ve İtalya Jandarmalarında olduğu gibi çağdaş bir duruma getirilmesi gereklidir.

Sonuç olarak Jandarma Genel Komutanlığı, personeli açısından tam bir askeri kuvvettir. Teşkilatı ve görevleri açısından ise, karma bir nitelik taşımaktadır. Jandarma, bir yandan Genelkurmay Başkanlığı'nın emir ve komutasında, T.S.K.'nin bir parçası olan askeri kuvvet; diğer yandan da İçişleri Bakanlığı hiyerarşisi içinde bir zabıta kuruluşu, yani bir idari teşkilattır. Buna bağlı olarak, diğer görevleri yanında bir takım askeri görevleri de yapmaktadır. Bütün bu özelliklerinden dolayı jandarmayı, normal bir kolluk kuvveti olarak tanımlamak mümkün değildir. Zaten jandarmanın tanımında da Kanun, jandarmanın bu özelliğini özellikle belirtmek için, "... silahlı, askeri bir güvenlik ve kolluk kuvvetidir" şeklinde bir ibare kullanmıştır. Şu halde jandarma, kendine özgü bir kolluk kuvvetidir.

KAYNAKÇA

- AKMAN, Nurettin. Yönetimde İç Güvenlik ve Jandarma.** Ankara. Genelkurmay Basımevi, 1991.
- ADALI, Sacit. "Cumhuriyetin İdari Yönden İrdelenmesi". Yeni Türkiye Dergisi. S.23-24.** Ankara. 1998.
- ALYOT, Halim. Türkiye'de Zabıta.** Ankara. 1947.
- ATEŞOĞLU, Erdoğan- TERZİOĞLU, Alaaddin. Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu, Yönetmeliği. C. I-II.** Ankara. 1984.
- BALTA, Tahsin Bekir. İdare Hukukuna Giriş.** Ankara. TODAİE, 1970.
- BİLGE, Necip. Bakanların Görev ve Sorunları.** Ankara. 1956.
- BİRAND, Mehmet Ali. Emret Komutanım.** Ankara. 1986.
- ÇALIŞKUR, Bedrettin. Suç Kovuşturması.** İstanbul. 1969.
- DURAN, Lütfi. İdare Alanının Düzenlenmesinde Teşrii ve Tanzimi Tasarımlarının Sınırları.** İstanbul. İ.H.F.M. XXX. No. 3-4.
- DURAN, Lütfi. İdare Hukuku.** İstanbul. 1982.
- EROĞLU, Hamza. İdare Hukuku.** Ankara. A.İ.T.İ.A., 1978.
- GELENDOST, Halil. Jandarmada Hizmet ve Muamelat.** Ankara. 1986.
- GİRİTLİ, İsmet. Amme İdaresi, Teşkilatı ve Personeli. 5.b.** İstanbul. 1975.
- GİRİTLİ, İsmet. Kamu Yönetimi Teşkilatı ve Personeli. 6.b.** İstanbul. 1979.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. Türkiye'nin Yönetim Yapısı. 6.b.** Ankara. S Yayınları, 1978.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. Yönetim Hukuku.** Ankara. S Yayıncılık, 1989.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. Yönetimsel Yargı.** Ankara. 1983.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref- AKILLIOĞLU, Tekin. Yönetim Hukuku.** Ankara. Turhan Kitabevi, 1992.
- GÜLEN, Kadri. Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu Tatbikatı.** Ankara. 1977.

- GÜNDAY, Metin. İdare Hukuku.** Ankara. İmaj Yayıncılık, 1996.
- GÜNEY, Erhan. “Özlük Hakları Bakımından Jandarma ve Mülki Amirler”.**
Türk İdare Dergisi. S. 393. Aralık 1991.
- GÜRAN, Sait. “Genel İdari Zabıta Faaliyetlerinde Askeri Kuvvetlere Başvurma”.**
Amme İdaresi Dergisi. C.3. S.1.
- HASPIŞİREN, Çetin. İtalyan Karabinieri Teşkilatı Hakkında Brifing.** Ankara.
Jandarma Genel Komutanlığı Basımevi, 1984.
- İŞİK, Hüseyin. Çanakkale ve İstiklal Savaşında Türk Jandarması.** Ankara. 1974.
- KABAALIOĞLU, Haluk Şeref. Türkiye'nin İdari Teşkilatı.** C.1. İstanbul. 1983.
- KIRATLI, Metin. Koruyucu İdari Hizmetler.** Ankara. TODAİE Yayını, 1977.
- KUNTER, Nurullah. Ceza Muhakemeleri Usulü.** İstanbul. 1974.
- OKCABOL, Derviş. Meslek Tarihi.** Ankara. 3. Kitap. Polis Enstitüsü Yayınları,
1939.
- ONAR, S. Sami. İdare Hukukunun Umumi Esasları.** İstanbul. 1966.
- ÖZBAKAN, Hulusi. TSK İç Hizmet Kanunu.** Ankara. 1981.
- ÖZBUDAK, COŞKUN. “PVSK'ya Göre Kolluğun Görev ve Yetkileri”.** **Jandarma Dergisi.** Ankara. 1999
- SENCER, Muzaffer. Türkiye'nin Yönetim Yapısı.** İstanbul. Alan Yayıncılık, 1992.
- SEVGİN, Nazmi. Jandarma Teşkilatı ve Umumi Vazifeleri.** Ankara. 1962.
- ŞEKERCİOĞLU, Metin. Kolluğun Yargısal (Adli) Görevleri Hakkında Kılavuz.**
Ankara. 1980.
- VERSAN, Vakur. Amme İdaresi.** İstanbul. 1956.
- VERSAN, Vakur. Kamu Yönetimi.** İstanbul. Der Yayınları, 1986.
- Ana Britannica.** İstanbul. C. 12. Ana Yayıncılık, 1990.
- Jandarma Okul Komutanlığı. **Jandarma Meslek.** Ankara. 1977.
- Jandarma Okul Komutanlığı. **Jandarma Sınıf Bilimi Ders Notları.** Ankara. 1984
- Jandarmanın Mülki Görevleri.** Ankara. J. Gn. K. Jandarma Okulları Öğretim
Başkanlığı Yayınları, 1993.
- Merkezi Hükümet Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri.** Ankara. TODAİE Yayınları,
1963.
- Meydan Larousse.** İstanbul. C. VI. Meydan Yayınevi, 1971.

- T.C. İçişleri Bakanlığı. **Genel Rapor, Kolluk Hizmetleri.** Ankara. Kitap 1. İ Düzen Yayınları, 1972.
- T.C. İçişleri Bakanlığı. **Cumhuriyetin 50. Yılında İçişleri Bakanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı.** III. Kitap. Ankara. 1973.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Teşkilatı Rehberi.** Ankara. TODAİE Yayını, 1992.
- T.C. İçişleri Bakanlığı. **Kolluk Hizmetleri.** No.4. Ankara. İ Düzen Yayınları, 1972.
- T.C. İçişleri Bakanlığı, **Fransa'da Toplum Zabıtası.** Çev. Alim Şerif Onaran. Ankara. 1967.
- T.C. İçişleri Bakanlığı. **Kolluk Hizmetleri.** No:4. Ankara. İ Düzen Yayınları, 1973.

